

actualitatea literară

nr. 127, anul XIII

noiembrie-decembrie 2023

■ revistă a unirii scriitorilor din românia ■

■ www.actualitatealiterara.ro ■

■ **Nicolae SILADE:**
Despre cel mai mare
scriitor din toate timpurile

■ **George MOTROC - Mihaela ALBU:**
„Zilele Monica Lovinescu” au
însemnat „o aducere acasă”

■ **Magda URSACHE:**
Paul Goma,
un igienist al memoriei

■ **proză: Constantin STANCU**
■ **teatru: Alexandru**
MORAU

■ **cronici**
literare de:
Cornel UNGUREANU,
Adrian Dinu RACHIERU,
Radu CIOBANU, Gheorghe
SECHEȘAN, Remus V.
GIORGIONI, Romeo
Aurelian ILIE

Camelia CORNEA

■ **poezie:**
Virgil Diaconu,
Liliana Finta,
Daniel Corbu,
Magda Hărăbor,
Ioana Cosma

■ **meridiane**
Pablo Neruda,
Charles Baudelaire,
Léopold Sédar Senghor
■ În traducerea lui Nicolae MUȘA

Editorial

Nicolae SILADE

Despre cel mai mare scriitor din toate timpurile

Să vă spun drept, mie îmi repugnă obiceiul veleitarilor de a face clasamente la sfârșit de an, de a acorda premii, de a decide care este cea mai bună carte a anului și care este cel mai citit autor. Pe mine mă interesează care este cel mai mare scriitor din toate timpurile și care este cea mai citită carte din câte s-au scris până acum. Ei bine, dacă eram pe deplin lămurit în această privință, când am citit poemul „Primăvara” de Virgil Diaconu (îl găsiți în acest număr la pagina 12), am intrat la îndoieli. Și nu pot să nu reproduc aici o parte, pentru frumusețea și adevărul celor scrise: „Domnul a făcut lumea înaintea mea./ El este singurul poet care mi-a luat-o înainte/ și pe care nu îl voi întrece niciodată./ nici măcar cu un fir de iarbă sau cu un cîrpit.../ Nu-l voi întrece nici măcar cu o floare de cireș,/ nici măcar cu un greiere.../ El a făcut lumea înaintea mea,/ iar eu trebuie să fiu mereu pe locul al doilea,/ ca noaptea după zi./ Da, lumea făcută de Domnul este fără de seamă./ Dacă nu crezi, ieși în stradă și vezi dimineața;/ și aruncă-te cu totul în lumina și forfota ei.../ Dacă nu crezi, uită-te la prințesa mea,/ privește-o din tâlpi și până la steaua:/ negreșit, ea este creația Lui,/ ea are o descendență divină”. Vă spun sincer că n-am mai citit versuri atât de frumoase și adevărate la niciun laureat Nobel. Și îmi amintesc (poate v-am mai spus asta) de un înțelept care a primit o scrisoare adresată celui mai înțelept dintre înțelepți. Ce a făcut el? A deschis-o să vadă cine îl consideră cel mai înțelept dintre înțelepți? Nicidecum. A pus-o într-un alt plic și a trimis-o celui pe care el îl considera cel mai înțelept dintre înțelepți. La fel a procedat și următorul, și următorul, iar scrisoarea circulă și în ziua de azi, fără să se știe cine este adevăratul adresant, cine este cel mai înțelept dintre înțelepți. Dar acum e clar pentru mine. Cel mai înțelept dintre înțelepți este Dumnezeu. Și cel mai mare poet dintre poeți este tot Dumnezeu. Din toate timpurile. Și până la sfârșitul veacurilor. Nu am nevoie de clasamentele veleitarilor. Eu știu că cel mai mare scriitor din toate timpurile este Dumnezeu.

„Să vă spun drept, mie îmi repugnă obiceiul veleitarilor de a face clasamente la sfârșit de an, de a acorda premii, de a decide care este cea mai bună carte a anului și care este cel mai citit autor. Pe mine mă interesează care este cel mai mare scriitor din toate timpurile și care este cea mai citită carte din câte s-au scris până acum. Pentru că eu știu că cel mai mare scriitor din toate timpurile e Dumnezeu. Cel mai înțelept dintre înțelepți este Dumnezeu. Și cel mai mare poet dintre poeți este tot Dumnezeu. Din toate timpurile. Și până la sfârșitul veacurilor.”

ilustrațiile numărului

Ilustrăm acest număr cu lucrări realizate de Daniel Bulimar Henciu

Cele patru trepte – sau tainele Diotimei

Un prozator de forță și exemplar: Radu Ciobanu

Da, șopti ea cu un fel de bucurie tremurată în glas și se așază mai bine în fotoliul adânc de piele, ca în așteptarea unei povești...

În dialogul lui Platon, *Banchetul*, magistrul său, minunatul Socrate, apare într-o postură inedită: cea de a fi învățat – el, care dădea lecții tuturor celor din jur – de altcineva. (Iar acest altcineva era o femeie, o străină din Mantinea – Diotima. Aceasta era așa de versată în problema iubirii, încât de la ea poate trage învățătură și marele filosof.) Iar faimoasa prin secolii Diotima împarte dragostea – sau Frumosul – pe patru trepte: Prima, și cea mai de jos în ierarhia Frumosului este iubirea erotică. Următoarea treaptă ar fi, după frumusețea fizică – cea morală: frumusețea ascunsă a sufletului, iubirea platonice. Cea de-a treia, frumusețea filosofică, cea a cunoașterii. Iar pe treapta a patra, în vârf, se situează forma/ideea frumuseții ideale. Un fel de etalon al Frumosului imaginat de Platon în altă lume, în altă parte. Câte ceva din acest prototip ideal se află încuibat în fiecare obiect/corp frumos; dar dispariția copiei nu determină nicidecum și pe cea a formei ideale de frumusețe. La fel putem spune despre literatură: dispariția fizică a celor care au inspirat personajele cărții nu face decât să evidențieze mai pregnant peste timp trama acesteia.

Se știe bine că Platon identifică în filosofia sa frumosul cu iubirea: așadar, vorbind de etapele Frumosului, vorbim în fond de trepte ale iubirii. Cum se întâmplă și în cartea lui Radu Ciobanu, *Treptele Diotimei* (Limes, 2023): „pentru că e minunat să te știi iubită, tu habar n-ai, iubirea e frumusețe, și prin asta mă faci fericită și eu îți sunt recunoscătoare și te simt al meu” (p.476, s.n.). Vorbește Ionela, un personaj secundar, care însă e departe de a fi șters sau ne semnificativ. (Ea apare în ultima parte a cărții, de aceea ne vom ocupa de ea mai târziu.) Iată cum se leagă - de bine - ideea de frumos cu cea a iubirii; iar de aici decurge fericirea, pasăre rară.

În cartea lui R.C., Diotima e un „personaj” aluziv și simbolic, pe care interpretul grăbit nu știe de unde să-l apuce: „În viața fiecăruia se ivește la un moment dat Diotima. Unii știu s-o urmeze și, urmând-o din treaptă-n treaptă, au șansa să ajungă unde trebuie. Alții o alungă sau, pur și simplu, n-o văd, și rămân singuri” (386); „Poate ea a fost – cum zicea mama mai deunăzi – Diotima mea. Oricum, ținându-mă strâns de mâna ei, am pășit pe prima treaptă, de unde apoi am urcat singur mai departe” (434). Se deduce ușor de aici că Ionela Dan, colega dintr-a șaptea – ca și „Elevul Dima...” – l-a inițiat pe erou în tainele iubirii erotice. Dar nu o iubire vulgară, strict carnală, ci o iubire frumoasă; spiritualizată de nevoile sufletului. Haidem acum să decelăm și următoarele trepte pe care eroul urmează să le urce. (Este vorba de Răzvan, scriitorul casei – al clanului Candrea – și în același timp un actant al scenei pe care se joacă drama.

Roxana, erou principal (de sex feminin) - dar și principiu al Femeinității

În centrul romanului se află Roxana, fată „săracă” (la noi în Banat, sărac este sinonim cu orfan). Rămânând singură după moartea tatălui, ca ultima rudă din sat, fetița de 11 ani este dusă de un sătean sufletist la Oraș – la rudele ei, oameni cu vază. Este plasată mai întâi la bucătărie, ca o slujnicuță, dar foarte curând urcă o treaptă în ierarhia clanului, ajungând să fie pusă la masă – pe picior de egalitate – cu toți membrii lui. În frunte - în capul mesei - stă doctorul Titus, moșier și proprietar, doctor în drept și senator. Următoarea treaptă în ierarhie o ocupă fiul său Coriolan. (De menționat că mesele în familie erau un ritual obligatoriu pentru toți membrii ei, absențele lăsându-se cu sancțiuni.)

Verile, clanul Candrea și le (pe)trecea la țară, la Runc, unde aveau un conac – iar mai târziu o vilă futuristă proiectată de arhitectul Pretorian, devenit într-o singură vară un

apropiat al familiei: el și tânara sa soție Dona. Acolo, la adăpostul arboretului pădurii, se petrec începuturi de idile – tot acolo își poartă Tibi șevaletul, încercându-și talentul. În ce-l privește, trec anii fără ca el să-și găsească „vocea”, cum se întâmplă în orice domeniu al Artei. Pictura îl obsedează, îl face rece, distant și morocănos (pe altarul ei își va sacrifica și căsnicia).

Trec pe nesimțite doi-trei ani, iar țărâncuța de la bucătărie ajunge o domnișoară înfloritoare – o floare! – admirată de toată lumea. Fata devine conștientă de feminitatea sa expandată în clipa când un domn bine îi oferă locul în tramvai, doar ei!: „De ce tocmai

ei? Era prima dată când se aducea un omagiu feminității ei... având totodată revelația secretă și tulburătoare că nu mai e o fetiță” – p.131. Nu mai spun că băieții familiei se îndrăgostesc de ea pe rând, în ordine inversă: mai întâi cei mai mici: Octavian și Alexandru, iar mai apoi Tiberiu/Tibi, artistul familiei (de care ea însăși era îndrăgostită, încă de fetiță). În final, Tibi se căsătorește cu Roxana, reușind să-i convingă pe cei din fruntea familiei să înfrângă împotrivirea mamei sale Dora – pictoriță ea însăși. Cu aere de mare matroană, Dora își motivează împotrivirea prin rudenie de sânge a tinerilor (care erau verișori de gradul doi).

În fine, cei doi se căsătoresc în privat – cam grăbit: cununie în familie – și pleacă la Paris, unde Tibi își făcuse ucenicia ca pictor și reputase primul succes, un premiu de tineret. Acolo își urmează destinul de artist chinat de himere și de angoase; iar Roxana își urmează și ea pasiunea pe care o cultivă de mică: medicina. *Iau în stăpânire* Parisul, se plimbă pe străzi care, datorită lor, vor deveni mai târziu, tot pentru ei, legendare... După o perioadă de timp oarecare, căsnicia începe să scârție, Tibi încercându-se puțin cu Solange, nevasta unui coleg. (Dar, dacă autorul a vrut să realizeze o legătură morganatică, mai mult simbolică și superficială, i-a reușit de minune. În fond, relația cu Solange – despre care află și Roxana – este mai mult un pretext, iar nu motivul viitorului lor divorț. În capitala Franței vine pe lume un copilăș, Răzvan – viitorul prozator-și-povestitor.)

După un timp se întorc în țară și o vreme totul este pe roze. Roxana se „transferă” de la spitalul parizian în care lucra la o clinică din Oraș, devenind tot mai pricepută în materie de chirurgie. Șefii o apreciază – atât la Paris, cât și în țară, iar ea progresează evident și constant. Dar acesta este și unul din motivele care-l agasează pe Pictor: faptul că soția sa lucra câte 12 ore pe zi și uneori mai era solicitată de câte-o urgență chiar și „la ore mici”. După un timp însă, Tibi se simte oprimat de mediul burghez și atmosfera de clan, făcându-i-se iarăși – a căta oară? - dor de Paris (de Solange?). Pleacă și nu se mai întoarce. (Ba ceva tot face: cere divorț - iar când va reveni totuși acasă, va căra după el pe micuța pariziană Odette, cunoscută întâmplător, aceasta oferindu-i-se ca model. O fată săracă și aparent ștearsă, dar capabilă de o mare iubire. Aproape la fel de mare ca aceea a Roxanei.)

Aceasta este drama lui: nu se poate împărți între pasiunea vieții sale, pictura, și iubirea vieții lui. (Care?... Fiindcă îi este greu să deceleze între cele două iubiri: „Îl irita faptul că nu reușea să găsească mecanismul intim al unor sentimente care, în fond, îi dirijau viața. De ce fusese atunci atât de fericit cu Roxana? De ce și acum... îl încerca o înfiorare stranie?” Și cu Odette va fi fericit – atât cât se putea în cazul lui, special; dar nici pe Roxana n-o putea uita... Se întorcea într-o seară dintr-o plimbare la țară, pe care-o făcuse împreună cu fiul său, când dădu peste poiana mirifică în care o făcuse femeie pe Roxana... „Tiberiu se opri pe neașteptate. Ulmii, iarba înaltă, necesită, totul..., țărâiau nebuni coșaii, cerul se unduia deasupra lor. Roxana închisese ochii și trupul ei dogora ca un alt soare, ivit din devălmășia ierburilor, mirosind tânăr a dorință și neprihănire...”

■ Continuare în pagina 6

La București, după 30 de ani

Itinerarii. Aura Christi, de la Chișinău la București

Corneli UNGUREANU

Se împlinesc trei decenii de când Aura Christi s-a așezat la București. Cum s-au împlinit cele trei decenii? Să spunem că Aura Christi scrie romane, eseuri, poezii. Face cu virtuozitate gazetărie. În jurnalistică s-a manifestat natura ei rebelă, polemică, triumfătoare, neascultătoare. Nietzsche, Dostoievski, Rilke, dar și Ahmatova, Tsvetaeva sunt pentru Aura Christi, exemple. Magiștri. Va mărturisi într-un interviu recent: „E limpede că am fost aleasă, că m-am lăsat aleasă. Poate... Poate sămburele acelei sălbăticii invocate era imaginea – că să nu zic proiecție – nectarul eretic așezat de un zeu distrat în lăuntru meu. E consecința trecerii zeului prin suflul tău. E urma întârzierii Zeului în suflul tău. Poezia e patima, urma, aburul Zeului. Restul e meserie. Reverie. Adică recursul la instrumente”. (2020)

Va repeta mereu că e din Moldova, din Chișinău. „Sunt chișinăoancă get-beget”, dar „am avut nevoie de timp

pentru ca primele impresii greșite să mi se spulbere. Am avut nevoie de răbdare pentru ca să asist la spectacolul iluminării treptate a capitalei economice, administrative și culturale a României. Am avut nevoie de câțiva ani ca să las timpul să treacă, să fac exerciții de adaptare, să voiajez, să văd o bună parte a Europei, inclusiv Parisul, pentru ca revenind acasă la București să revăd Bucureștiul așa cum este, să mă las cucerită de dialectica lui vie, seducătoare, puțin complicată – e adevărat – pentru indivizii nordici. M-am redescoperit aici, m-am regăsit, eu, care credeam că, venind de la Chișinău la București, mă voi simți... străină exilată”, scrie în 2005. Dar până atunci sunt câteva volume de poezie mai... întunecate: „De partea cealaltă a umbrei”, 1993, „Împotriva mea”, 1995, „Ceremonia orbirii”, 1996, „Nu mă atinge”, 1997. Și câteva mărturisiri din „Fragmente de ființă” eseuri, din 1998. „Ca să rezisti, trebu-

ie să ai caracter, ori a avea caracter eșivalează cu o sinucidere, e adevărat, dramatică în fond, am ajuns stând de patru ani în București (sunt originară din Chișinău), asumându-mi condiția de exilat în propria țară, simțindu-mă -, poate cum nu m-am simțit acasă, în Basarabia, în mediul acela cosmopolit, unde se vorbea și se vorbea continuu câteva limbi, - româncă în exilul meu românesc, exilul de de a căruia existență am luat conștință în aerul patriei mele, în România, unde am înțeles, printre altele, și ce înseamnă exilul pentru un intelectual, de la Chișinău, „această tristă capitală a unei triste țări” în care scriitorii, după cum susține criticul Alex Ștefănescu, și studenții (...) sunt un miracol”.

„Exilul te ajută să te conservi, să te aduni în forul lăuntric. Concentrarea unei impunătoare cantități de energie în interior explodează în orgoliul de „a-i anunța” pe cei dimprejur că ești viu, că estetica anonimatului nu ține de normalitatea ta. În exil descoperi și sentimentul de rarefiere a existenței, sentimentul de încetinire a vieții înaintarea lentă aducându-ți pregnant în memorie modelul lumii „privite de jos”, dintr-o umanitate „subterană” ce-i aparține fostului comis voiajor Gregor Samsa, transformat într-o gănganie”.

Între timp, lecturi despre cei mari ai culturii române. Și necesarele paralele: „Voința de inadaptare e un imperativ pentru un exilat, Poate Brâncuși, Eliade, Cioran au devenit ceea ce sunt astăzi și pentru că nu s-au adaptat până la capăt, pentru că n-au fost asimilați de mediul social, cultural în care au intrat și pe care l-au acceptat în parte”.

Modelul lumii privite de jos face parte din eseurile „timpurii” ale Aurei Christi. Cum e lumea privită de jos? Din exil privești lumea de jos. De cealaltă parte a umbrei, Împotriva mea, Ceremonia orbirii, Nu mă atinge sunt emblemele unor volume de poezie în care lumea e privită de jos. Dar numele de care se apropie Aura Christi?

Gabriela Melinescu, semnificativă i se pare definiția Gabrielei Melinescu despre meseria de scriitor: „...o rasă blestemată, în veșnică, neobosită căutare, himerică, de momente intense, un moment de temut al iubirii și al credinței”.

Și Angela Marinescu: „Violența, radicalismul, intoleranța, cruzimea precum

și alte caracteristici ce irump din poezia acestei poete damnate - nu pot să nu fie acceptate pentru că ele fac parte din regulile jocului - joc ce are o singură țintă superioară: rezistența și întâmplarea de a rezista. Instensitatea cu care se desfășoară jocul acesta pe viață și pe moarte ridică poezia Angelei Marinescu - cu câteva excepții - în alt plan, acela al poeziei mistice. (...) Ea însăși are momente ascuțite, iluminări, în care pune semne de egalitate între boală și poezie”.

Ioan Es. Pop: „Religia degradării, a descompunerii, strategia mortificării, gândite până la cele mai mici amănunte, își vor găsi teren propice în *ars poetica* ioanespopiană conturată decis ca un teren bântuit de umbre”.

Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței mi se pare cea mai expresivă carte a Aurei Christi. Un fel de autobiografie... asumată. Cu fascinația trecutului, a rădăcinilor slave, a prietenilor de aici, de acolo și de dincolo.

Itinerarul exemplar al Aurei Christi numește un traseu al întâlnirilor „de ultimă oră” dintre Basarabia și România. Sau de penultimă oră? E așezat sub mărturisirea: „Să te lași scris de străinul care urcă în tine”. **Străinul** e un termen reper. **Noaptea străinului** e un roman, dar și un proiect de cursă lungă. Și: «Noi trăim, de regulă, într-un foarte circumspect regim al pudorii, motiv pentru care sunt lucruri în jur și-n ființa noastră care nu se prea spun. Nu fiindcă ele nu ar exista, ci fiindcă lezează ipocrizia socială, cutumele bine încetățenite ale respectabilității burgheze, sau riturile „breslei” din care facem parte, cea a scriitorilor. De pildă, spunem doar cu o jumătate de gură, ca și cum nu am dori să trezim demonii și să-i întoarcem împotriva noastră, că o anumită persoană suferă de boală, sau că scrisul pe care-l practicăm e subiectivizat din motivul unei terapii de sine prea violente, sau al exorcizării. Suntem de partea impersonalității, a construcțiilor de sistem și a armoniei din substanța căreia amorul a fost cu grijă eliminat, deoarece - dar asta se învață deja în școală, de facultăți să nu mai vorbim... - limpidul e substituit axiologic pentru felul în care gândim, normă curență generală, criteriu predilect de selecție».

Poemele, romanele, eseurile sunt erupții: sunt „ieșiri la suprafață” ale acelei «părți a impersonalității» care își cere drepturile. Fiecare moment al povestirii e însoțit de enumerări, ca și cum totul trebuie adus în fața noastră.

Desprinse de «noaptea străinului» sunt aceste enumerări:

«Nu, nu era cazul să se agite, să se neliniștească, copilul, adolescentul, bezmeticul, neburghezul, nebunaticul din el erau vii, nerușinat, necontrolat de vii. Aceste euri cu care conviețuia, cu uimire *zăpăcit-insistentă*, neuzată, urmată de ea însăși, aceste euri-personaje, locuiesc în lăuntru lui, își duc existența separat, pășind, unele, pe teritorii simbolice, concrete, ale altora, convocându-se, înțelegându-se, adeseori acceptabil, alături alimentând divergențe metafizice, pline de haz scandaluri, care îl înviorau la urma urmelor, nu-i permiteau să chiulească, să trișeze, nu-l lăsa să dea bir cu fugiții, în trupul lui de carne și spirit se duceau lupte, se realizau logodne, se desfășeau mezalianțe»...

«Râdeau, râdeau cu poftă. Pictorul Cerven, Sașenka, făcea o mimă gravă pe jumătate, pe jumătate pusă pe șotii. Stătea în picioare, hm, subiectul era mult prea important. Cuprinse cu mâna dreaptă bărbia, mâna îi era gânditoare, fals gânditoare. Toți așteptau...»

versuri de altădată

decembrie

decembrie
e plin de păsări albe. maiestuoase.
e plin de bucurii. de împliniri.
la geamuri flori de gheață.
cadouri. brazi. colindători.
pe străzi splendori
cum n-au fost niciodată.
pare că învie o legendă sacră. o stea
e-n orice casă. și pretutindeni
cel nemuritor.

alb

alb alb alb
ce dor mi-e de alb
de munții albi
de văi albind
de un colind
ca de harap

printr-un harem
plin de argint
mi-e dor de alb
de alb albind
mi-e dor de tot
și ning și ning

Nicolae SILADE

nicolaesilade.blogspot.com

La mulți ani, Magda Ursache!

Anul acesta, pe 20 decembrie, colaboratoarea noastră de nădejde (ne-a stat alături încă de la începuturi!) rotunjește o frumoasă vârstă.

O omagiem – fiindcă este *de-a noastră* – dar credem că un scriitor ca dumneaei nu mai are nevoie de prezentare. Este un *cărțar* de forță: eseist și romancier, pamfletar de temut/redutabil polemist – fost redactor reponsabil de poezie la seria veche a „Cronicii”. (Așa se explică și cartera de debut, *A patra dimensiune*, eseuri critice despre poezia contemporană, Junimea, 1973.)

Absolventă a Filologiei ieșene, Magda Ursache a fost asistent la Catedra de profil. Colaborează la vreo zece reviste de prestigiu și a luat cam tot atâtea premii pentru publicistică și roman, inclusiv PremiulUSR, Filiala Iași, pentru *Bolile spiritului critic. Eseuri atipice*, 2007.

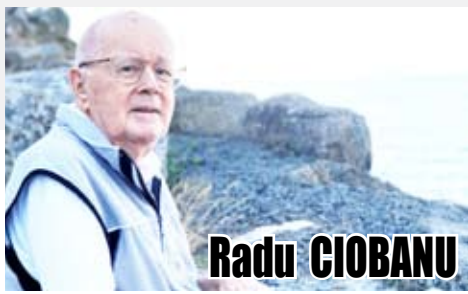
Este autoarea a zece romane, două ediții critice Mihai Eminescu (și una Mircea Eliade, plus o antologie); iar Antologia de poezie creștină *Duh și slovă* a ajuns la ediția a doua. Are în palmares și mai multe volume de

publicistică: alturi de cel menționat și premiat: *Pe muchie de hârtie, Să citiți bine, Viețile cărțarilor contemporani, Srigă acum...* Cea mai nouă apariție a Magdei Ursache este *Viața după viață*, Alfa, 2023, un titlu memorabil, răsunător. Cartea de peste 400 de pagini are un preambul de Gabriel Mardare, O(po)etică a Neuitării, fiind compusă din două părți: Partea Întâi constituie un „Jurnal de cărțar” (care cuprinde primii doi ani de după moartea Profesorului Petru Ursache – de la care anul acesta se împlinire 10 ani; anii cei mai grei...)

Menționăm că, de atunci, Magda Ursache trudește continuu la reeditarea operii marelui etnolog contemporan și valorificarea manuscriselor sale rămase nedefinitivate. Iar Partea a doua a cărții cuprinde 10 capitole „epistolier”; două *interludii* și un „Aripă” – poem de Constantin Preda. Încheindu-se cu un lung lamento al Celei Rămase... Rămasă o vreme cu noi, printre noi, fiindcă vremelnici suntem cu toții.

(Redacția)

Radu CIOBANU

Un pelerin sceptic

Din perspectiva vârstei mele, Eric-Emmanuel Schmitt, născut în 1960, e un scriitor încă tânăr, în apogeul puterii și inventivității creatoare. Romancier, dramaturg, biograf, memorialist, e titularul unui palmares impresionant atât cantitativ, cât și ca diversitate tematică. Liantul acestei opere e caracterul său introspectiv, reflexiv, sinceritatea confesivă și permanenta aspirație de clarificare a propriei spiritualități. Volumul său *Viața mea cu Mozart*¹, scris în 2005, mi se pare exponențial pentru modul în care își evaluează evoluția personalității. În tinerețe a trecut prin perioade de teribilism juvenil și snob, când, sub presiunea anturajului, l-a considerat pe Mozart depășit – expirat, am zice noi azi, nu-i așa? – vorbind numai de prăbușirea structurilor tradiționale, despre abandonul tonalității, despre ruptură, revoluții, noi gramatici muzicale... A fost, însă, o răcăire pasageră. Pentru că, pe măsura maturizării, seducția mozartiană devine ireversibilă, pornită din clipa în care trăiește o revelație asemenea unei teofanii: într-o seară de Ajun, când scriitorul de succes, în plină ascensiune, deloc religios și cuprins de febricitarea consumeristă, aleargă pe străzile din Lyon, obsedat de ultimele cumpărături și ignoră misterul acelei unice seri, fără a se simți atras de venerabila Catedrală Saint-Jean pentru că „nu era nimic de cumpărat într-o catedrală...” Dar o forță enigmatică îl obligă să se oprească sîderat la auzul corului care, de pe treptele bisericii, intonează motetul lui Mozart *Ave verum corpus*. Tânărul raționalist, sceptic, pragmatic, trăiește în acele clipe revelația decisivă și fericitoare a sacralului, a „transcendențului care coboară”, cum ar zice Lucian Blaga.

O traiectorie asemănătoare, dar de data aceasta pe tărâmul credinței, o regăsim mărturisită cu aceeași sinceritate în recentul și foarte actualul volum *Provocarea Ierusalimului*². Cunoscându-i opera, Vaticanul (se pare că însuși Papa Francisc) îi sugerează prin intermediul editorului său italian, să viziteze Țara Sfântă, în perspectiva unei eventuale cărți. Ideea îl deconectează pentru moment. Îi trebuie un timp să se acomodeze cu ea deoarece e prins într-o muncă intensă – zi de zi, de la opt dimineața la opt seara – la un roman despre „fuga din Egipt”. Fuga unde? În Canaan, Pământul Făgăduinței, unde tocmai i se propune să plece. Coincidența e stranie și totodată persuasivă: „Coincidența e condamnată să rămână tulburătoare”, gândește el, realmente tulburat și dintr-o dată nerăbdător. Cu atât mai mult cu cât i se oferă șansa neașteptată de a vedea dobândind materialitate locurile pe care le imaginase în anul 2000, în romanul *Evangelia după Pilat*³. Exclamația „Să plec cât mai repede!”, vine acum de la sine. Își va lua doar carnet, pixuri și o singură carte, Biblia. Împreună cu editorul italian, stabilește etapele călătoriei în trei faze: „... mai întâi, pelerin printre pelerini, voi merge să îngroș rândurile unui grup de credincioși, apoi singur la Ierusalim, iar la urmă, alături de el pentru câteva ultime întrevederi”. Odată hotărât, voiajul devine când febricitant, când reflexiv și dilematic, pentru că în cele din urmă să-i schimbe viața. Pe drum, în timpul zborului, apoi în autocar, încearcă să găsească o noimă religioasă acestei călătorii și o justificare în existența unei credințe. În familie, religia nu constituie o preocupare, iar lumea îi fusese explicată în viziune materialistă. „Ce să fi crezut despre Dumnezeu în copilărie? Nu-i vedeam decât absența, nu-i auzeam decât tăcerea [...] Cât despre povestea lui Isus, nu rețineam decât frânturi din care nu pricepeam nimic.” Totuși, pentru Isus simțea „multă simpatie”. Sentiment vag, dar prevestitor. La 28 de ani, ateu fiind, scrierea unei cărți îi ocaziona o aterizare în Sahara. „Am pătruns ateu în Sahara – își amintește el – și am ieșit de acolo credincios”. Trăise același tip de revelație, ca în seara aceea de Crăciun, în fața Catedralei Saint-Jean din Lyon. A devenit credinciosul unui Dumnezeu absolut, „Eventual acel Dumnezeu venerat de cele trei monoteisme.” Iar această credință l-a apropiat „de evrei, de creștini, de musulmani, până și de misticii orientali.” În această propensiune ecumenică stă, de fapt, și ultimul mesaj al „provocării” Ierusalimului, așa cum l-a perceput și Papa Francisc în postfața cu care a onorat confesiunile itinerante ale lui Eric-Emmanuel Schmitt. Care spune mai departe că episodul saharian i-a revelat credința în existența unei entități supreme, însă abia lectura ulterioară a *Evangeliei* l-a consacrat creștin. Dar din tot ce povestește că a trăit în această călătorie devenită pelerinaj, se conturează un creștin cu orgoliul gândirii proprii, având curajul de a interpela Evangheliștii, într-un cuvânt de a-și păstra

o ținută adogmatică, primind cu circumspecție o seamă dintre detaliile textelor postcractice.

E, așadar, o credință *sui generis*, pe care el însuși o definește ca atare: „Cultiv o credință sălbatică, singulară, rebelă, personală, supusă ritmurilor ei specifice, dezgolită de legături cu tradițiile.” Asta până în ziua când, împreună cu grupul său de pelerini, a ajuns la Sfântul Mormânt.

Conform planului de călătorie, sejurul său nu trebuia să fie turism biblic, ci pelerinaj. Diferența stă în faptul că primul e motivat de curiozitate și înseamnă vacanță pe un itinerar prestabilit, relaxare, uimiri candidă, delicii culinare, bere călugărească etc., în timp ce pelerinajul e determinat de căutarea credinței – având ca posibilă deviză ruga unui tată disperat (Marcu, 9): „Cred, Doamne, ajută necredinței mele...” – în condiții de austeritate, reculegere și rugăciune, cu refuzul oricăror tentații mundane. Nu oricine e capabil și se încumetă să devină pelerin. Odată acomodată cu ideea călătoriei, Eric-Emmanuel Schmitt își impune s-o facă, oarecum experimental, și, ca atare, se atașează unui grup de catolici din insula Réunion care vorbesc o franceză generos impregnată, din două direcții, cu pitoresc lexic indo-african. Grupul e coordonat de părintele Henri, care îl primește prietenos, ca și ceilalți, dar el se acomodează destul de greu și cu scepticism programului: treziri la șase dimineața, slujbe și rugăciuni la fiecare popas consacrat care marchează itinerariul, îngenunchieri. Li se supune, dar cu un greu reprimabil sentiment de contrarietate și scepticism, încercând să identifice în toate astea un rost. Interesant mi se pare că o la fel de contrariată stare de spirit am găsit și în experiențele pe care Dan C. Mihăilescu, un hedonist, spre deosebire de Schmitt, mărturisește că le-a trăit în vizita – căci n-a fost un pelerinaj – la Muntele Athos⁴.

„E ora nouăsprezece” – notează Schmitt în noua-i postură de pelerin. „Părintele Henri strigă, fără a se adresa cuiva anume, că mai întâi se va merge la liturghia vesperală și apoi se va lua cina. / Fraza mă imobilizează. Sunt sigur că vreau să merg la masă, însă am prea puțină poftă de o ceremonie liturgică [...] Fiecare secundă dovedește cât de necioplit sunt. Rugăciunile și ritualul nu-mi aduc nimic, înafară de jenă.” Lucrurile se schimbă însă brusc când ajung la Biserica Sfântului Mormânt. Lume multă, înghesuită în așteptare îndelungată, caldura, aer sufocant, inclusiv din cauza fumului de tămâie, se pare că de calitate proastă. Iar la capătul lentei avansări, călugări posaci și răștiți, care au grijă ca momentul îngenunchierii fiecăruia, cu atingerea leșezii, să fie cât mai expeditiv: „Tropăi pe loc. Mă macină dorința de a o șterge din această mascaradă. Nu mă consider nici în rezonanță, nici motivat de simpatia cu cei din jur, vreau să-mi recâștig libertatea, raționalitatea, autonomia. Să fiu o za din acest lanț de bigoți? Ce închisoare! Mă voi desprinde din acest ritual imbecil.” Totuși, când se vede ajuns, se supune ritualului comun și suportă instantaneu șocul revelației: teofania! Momentul nu e perceput vizual, și e relatat senzorial, întâi ca o privire coborâtă asupra-i, apoi olfactiv și ca o prezență inefabilă: „Privirea încă mai apasă asupra mea, grea, atentă, urmărindu-mă, inevitabilă. Mirosul se precizează fremătător, calduț, cel al unui om, un efluviu al cărnii, al pielii, pur, fără parfumuri artificiale sau arome contemporane. Caldura emană de la o ființă care se află la numai câțiva centimetri, o persoană invizibilă, căreia îi percep viața organică.” Efectul imediat și definitiv e o revărsare de iubire asupra acelei ființe nevăzute dar prezente și, concomitent, certitudinea reciprocității: aceeași iubire fericitoare revărsată asupra lui însuși. Trăiește, de fapt, esența credinței creștine, așa cum o identifică în alt loc al acestui jurnal de pelerin: „Fiecare religie pune o virtute înaintea de toate: respectul la evrei, dragostea la creștini, ascultarea la musulmani, compasiunea la budiști. / Din cele patru, propunerea creștină se dovedește cea mai nebunească. Cum adică, să iubești pe toată lumea?” Și cu toate astea, din clipa aceea, pelerinajul său devine cel al unui om fericit, conștient de privilegiul revelației care i s-a hărăzit. Nu cred că e de comentat. E vorba aici de confesiunea unei trăiri strict personale, de supremă intimitate, în fața căreia opinia cititorului n-are pentru moment nicio importanță. Ea, confesiunea aceasta, are însă darul de a-i genera cititorului perplexități, contrarietăți, în cele din urmă

reflecții și concluzii de asemenea strict personale. Ea reprezintă, de fapt, una dintre „provocările” Ierusalimului, cum Schmitt însuși recunoaște înspre finalul călătoriei sale: „De când l-am întâlnit la Sfântul Mormânt, de când i-am simțit mirosul, căldura, privirea, îmi apare în același timp ca om și ca Dumnezeu. Iată ce-mi oferă experiența Ierusalimului: simt ceea ce nu pot conceptualiza.”

Toată partea următoare a pelerinajului se desfășoară acum sub protecția acestei iubiri atotcuprinzătoare. Cu deosebire tulburător este Drumul Crucii, un drum al supliciiului, cu toate popasurile sale, de-a lungul căruia pelerinul Schmitt găsește o alinare în amintirea manifestărilor de iubire ieșite în calea osânditului prin Maria, Simon Cirenianul, Veronica, mai târziu Iosif din Arimateea... În fine, pelerinajul se încheie la Emaus, de unde, prin vestirea Învierii de către cei doi ucenici, s-a născut, de fapt, creștinismul. Schmitt se desparte de co-pelerinii săi din Réunion și rămâne singur cu Ierusalimul. Jurnalul nu-și pierde din reflexivitate, dar devine mai relaxat, mai aplecat spre observația atmosferei locului, a proximității sociale, politice, peisagistice. Apar personalități extraordinare și personaje bizare, toate memorabile. Scriitorul Schmitt își regăsește suflul controlat de prozator, contextualizează atent și focalizează toposuri fabuloase, precum, bunăoară, cel mai vechi Cimitir Evreiesc din lume, unde, pe leșezile mormintelor, „...familiile au depus pietre, niciodată flori. Nu mișcă nimic. E un cimitir fără

viață. O sută cincizeci de mii de morminte. De șase mii de ani. Moartea la infinit.” În Ierusalim percepe o ambianță crispată, care îi creează o senzație de disconfort. E altceva aici decât ceea ce așteptase: „Imaginea Ierusalimului nu e în consonanță cu sensul lui. Aud pe aici vacarm, nu pace. Percep agresivitate, nu blândețe. Simt suspiciune, nu încredere.”

Și totuși, sensul, mesajul, provocarea Ierusalimului, rămân în cele din urmă cele deslușite de Eric-Emmanuel Schmitt de-a lungul acestui pelerinaj inițiat și decurg din întâlnirea aici, printr-o unică predestinare, a celor trei credințe monoteiste. Concluzie omologată în final și de cuvântul Sanctității Sale Papa Francisc: „Vocația noastră este fraternizarea, fiindcă suntem copii ai aceluiași Dumnezeu. Provocarea pe care Ierusalimul o ridică și-n ziua de azi în fața lumii exact aceasta este: să trezească în inima fiecărei ființe omeneste dorința de a-l privi pe celălalt ca pe un frate în unica familie omenească.”

Dar ar mai fi posibilă azi, în acest veac în care ne sufocă ura, ar mai fi posibilă salvarea unei asemenea credințe grație rațiunii cu care tot Dumnezeu ne-a înzestrat?

¹ Eric-Emmanuel Schmitt, *Viața mea cu Mozart* + 1 CD Mozart. Traducere din franceză de Lidia Bodea. București, Humanitas Fiction, 2007.

² Eric-Emmanuel Schmitt, *Provocarea Ierusalimului*. O călătorie în Țara Sfântă. Cu o postfață de Papa Francisc. Traducere din franceză de Doru Mareș. București, Humanitas Fiction, 2023.

³ Eric-Emmanuel Schmitt, *Evangelia după Pilat*, traducere de Alexandra Medrea, ediția a doua, București, Humanitas, 2015.

⁴ Dan C. Mihăilescu, *Oare chiar m-am întors de la Athos?*, București, Humanitas, 2011.

Paul Anghel, un reporter reciclat (II)

„Îți aștept cartea, cărțile, biruința”
(Constantin Noica, într-o scrisoare
olografă trimisă lui Paul Anghel,
31 iulie 1979, Sibiu)

Generația lui Paul Anghel a trăit ororile ultimului război răsfrânte prin ochiul inocent al copilăriei. Scriitorul mărturisea, de altfel, că primul cerc al cunoașterii s-a dezvoltat sub semnul lui Marte. Orgolios pariu literar, ciclul *Zăpezile de-acum un veac* și-a propus a scoate războiul pentru independență din mitologie, luptând cu o istorie lacunară, cunoscută incomplet, reliefând ceea ce autorul numea *insuportabilul din istorie*. Față de predecesorii îmbătați romantici, Paul Anghel ne dezvăluie filonul tragic al epocii, propunând un edificiu-pendant satirei caragiale.

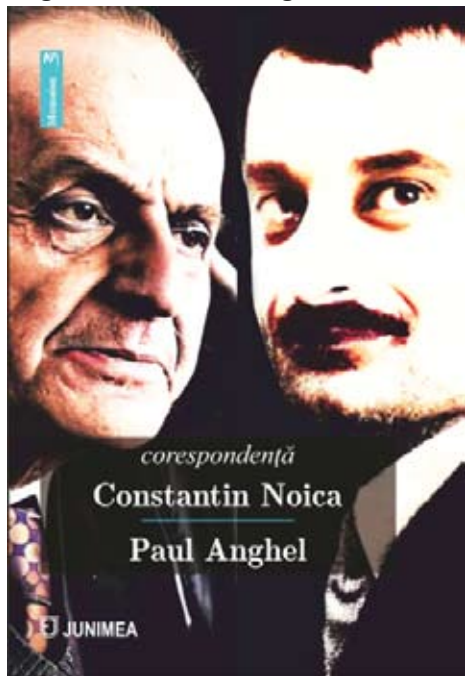
E drept, în intervalul atâtor ani scurși de la debut, Paul Anghel a făcut de toate și lărga sa disponibilitate a trezit îndoieli, explicând maliția care a înconjurat heliadescă tentativă. Proiectul său epopeic, desfășurat pe o pânză enormă, refuză a fi o cronică seacă a evenimentelor, respirând, dincolo de clipă, în spiritualitatea românească. Acolo îl descoperim pe Paul Anghel-eseistul, plutind în fabulos. Pentru ucenicul Parva, războiul e hașdeian, același – preocupat de arheologie lingvistică – vorbește de româna anterioară, fereastra cărții dezvăluie ecurile vechii noastre civilizații, privită prin lentila mitică. Scriitorul se mișcă lejer pe diverse subiecte, discută memorabil despre „restul țărănesc al soldatului” și pedagogia suferinței nației, despre sufletul slav proiectat în stepa viitorului, despre „golul” morților și palpitul vieții în pagini scăldate de o înaltă filosofie a istoriei. În fine, Paul Anghel nu uită că e moldovean și, lângă inteligența spumoasă a dialogurilor, a ochiului scormonitor (autorul fiind un extraordinar pictor de medii) aflăm „un sfârc de snoavă”. Povestea e lăsată „să umble” și nu lipsește pigmentul ironic, anecdotica, parabola.

Câștigul ciclului, cum s-a spus, este al perspectivei. Un obscur (pentru unii) conflict militar, un război balcanic, local, e văzut la scară continentală. Paul Anghel respinge *pedagogia minoratului* și captează febra momentului; clipa e istorică, decisivă, exprimând înfruntarea unui popor cu destinul. De aici rezultă romanul total, un scenariu uman și o meditație responsabilă asupra istoriei. Dar uriașul ciclu îngemănează reconstituirea fidelă cu nevoia de ficțiune. Paul Anghel scrie nervos, filmează cu încetinitorul, după o documentare epuizantă, mascând un uriaș efort de construcție. Romanele lui au iscat dihonie, convingerea noastră fiind că ciclul *Zăpezile de-acum un veac* va trece severul examen al posterității, dincolo de clipa amicităților, adversităților sau miopiilor literare.

Dealtminteri, Noica, încrezător în „puterea dragostei intelectuale”, urmărind zig-zagul editorial, îi mărturisea într-o epistolă: „scrii pentru cititorul care nu s-a născut încă” (Noica 2023 : 96). Îi lega, desigur, un „contract adânc, în spirit” (Noica 2023 : 85), încât, stând cu mirare „în fața isprăvii”, ușor „spăriet”, îngrijorat, „cu mari nădejdi”, totuși, nu ezita a lăuda, citind *Noaptea otomană*, că a apărut, în fine, „măsura lungă” (Noica 2023 : 76), după ce primele două tomuri nu depășeau „măsura scurtă”. Dincolo de unele observații (catifelate) și mici supărări, convins că o prietenie nu se desfășoară „doar idilic”, Noica îl voia „un european de seamă” (Noica 2023 : 59). Și era gata să intervină pentru „o ultimă șlefuire” (la Dulea sau la Mitea) pentru a i se încredința lui Anghel o solie în lume. Fiindcă Paul Anghel se dovedea un fiu risipitor și un gânditor original, gravitând în universul său afectiv. Iar *creierul românesc*,

nota Noica, este, din păcate, „atât de prost valorificat” (Noica 2023 : 69).

Paul Anghel se desparte hotărât de vechea viziune asupra istoriei, urmărind aspectul exterior al cronologiei. Montaj între ficțiune și document, respingând, deopotrivă, invenția pură sau documentația seacă, apteră, ciclul sondează climatul evenimentelor, oferind un *profil colectiv*, interesat de repercutearea lor în toate mediile, printr-un epos animat de faptele eroice ale clipei. Autorul operează secționări, frângând curgerea lentă a acumulărilor epice, crescând spre o *situație-limită*. El scrie nervos, în acord cu timpul ce fierbe la gurile Dunării, neîngăduind reverii

meditative. Machiajul eseistic servește acestei febrilități sincopate, când parcă realitatea halucinează (cum va constata Parva) și evenimentele, prăvălite pe o anumită albă, curg într-o lume revărsată, agitată de un timp convulsiv. În miezul realului se instalează miraculosul și coșmarescul.

Istoria e privită proaspăt, centrată pe un eveniment „cu precădere românesc”, cum îl considera C. Noica. Materia epică a războiului Independenței, reținând atenția euforicilor săi contemporani, se filtrează într-o variantă superioară, de încărcătură eseistică; dar pentru aceasta, „pentru ca o asemenea temă să încapă în conștiința unui creator, observa Dan Zamfirescu, trebuia să vină o nouă vârstă a literaturii române”. Înțelegem afirmația nu în sensul că Paul Anghel ar fi inaugurat această nouă vârstă. Respingând ideea că istoria noastră ar fi minoră, în afara fluxului universal, restaurarea uriașului eveniment de la 1877-78 este o „meditație asupra timpului românesc”; războiul pentru Independență era chiar destinul nostru și umanitatea românească a acelei timp, într-un moment de răscruce pentru ființa națională, strămutată „cu sufletul la Dunăre”, așa îl și înțelege, nu ca spectacol. E drept, ordinea în care a lucrat Paul Anghel ciclul „strică” cronologia. Important e că documentele au fost citite artistic, evitând presiunea factologiei. Tehnica e filmică. Împlinind condiția de martor, naratorul – ca spectator absolut al uriașei scene – are putința privirii de sus și a pătrunderii în detaliu; adevărat, ideea de martor unic e absentă câtă vreme ciclul pulverizează convenția eroului principal, scriitorul năzuind spre o frescă al cărei liant rămâne unitatea de atmosferă. Ritmul epic slujește preparația lentă, curgerea paralelă a nucleelor narrative sau precipitarea lor, prin simultaneizarea evenimentelor, vădind o bună orchestrație. Punctul de plecare este datul obiectiv; urmând firul istoric, scenariul lui Paul Anghel, impregnat de ipoteze plauzibile, este creație, dar nu poate fi conside-

rat un pur produs ficțional. Fereastra operei îngăduie o privire largă. Prudența cu care unii critici au întâmpinat ritmicele apariții ale cărților ciclului, declanșând patimi și controverse, se poate explica și prin bombasticismul unor comentarii; encomiul, se știe, dăunează și stârnește suspiciuni. În „frica de monumental” (după cunoscuta formulare călinesciană) detectăm și prelungirea unei mentalități care trădează un complex.

Acest spațiu românesc prilejuiește ciocnirea spiritualităților. Prințul Carol era un sol al Occidentului, râvnind împământarea, observatorii Orientului (prinții japonezi Nigata și Sanadaru) notează harnic; reverberează în pagină sufletul slav și lucrează absorbția românescului (cazul Duner), potențate, toate, prin *vizionarism cosmic*. La Paul Anghel, impresionează mobilitatea spațială. El ține sub observație câmpul evenimentelor, urmărind ecurile lor. Întregul ciclu este un spațiu de rezonanță, de un curaj aproape nebunesc (cf. Edgar Papu), acoperind o lacună enormă (cf. Manole Neagoe), desfășurând o viziune largă, europeană. Un Paul Anghel inventiv, convocând mijloace stilistice variate, vorbește în numele „clipei”, interesat de semnificația profunzimilor. Toată eseistica sa, febrilă, problematică, sub semnul urgenței, atrăgea atenția asupra raporturilor dintre ieri și azi, o *împărțire neefectuată*, preciza scriitorul.

Așa judecând, un roman-concluzie, adunând firele pe care grandiosul ciclu *Zăpezile de-acum un veac*, iscând atâtea patimi, le-a despletit în celelalte (nouă) cărți, pare a fi *Ieșirea la mare* (1988). Cercetând epoca „până la sațiu”, Paul Anghel sfâșia cortina mitică. Dacă normalul vieții scapă documentelor, „viața normală” ține de ficțiune; Paul Anghel dorea să facă documentul credibil, să-l încarce de omenesc, returnându-l contextului real, coborând în epocă, devenind „cetățean” al ei. Sosise „timpul civil”, istoria se mutase în altă parte; asistăm, așadar, la „o cădere în culise”. Iată contextul reînținerii la normal, chestiunile „insolubile” ieșind la suprafață, ocupând scena. Spaima generalului Cerchez de a fi fost uitat în unghiul mort, plonjând în arbitrar, tema abandonului, traduc tocmai marginalizarea. Împinși spre periferia istoriei, actorii devin spectatori căutând o ieșire, spărgând fundătura. Noii poli ai istoriei se exprimă cu brutalitate. Totuși, ciclul lui Paul Anghel este o reconstituire în regim fictiv. „Speriat” cumva de presiunea materiei, cochetând poate și cu ideea abandonului, romancierul a reușit să-l isprăvească în cele din urmă. Acest ciclu există în pofida pronosticurilor sceptice. Miza sa polemică este indiscutabilă. Absolvind epoca de

Adrian Dinu RACHIERU

blamul caragialean, Paul Anghel exploatează filonul tragic, scos din mitologie. Registrul ironic sparge glazura festivistă, reconstituirea îmbrățișează ideea „eșuării în cotidian”. Dacă „totul cădea în minor”, scenariul renașterii nici nu avea cum fi despărțit de „realitatea moftologică”; spiritul caragialean se insinuează, totuși, stăpânește difuz și scrisul lui Paul Anghel, coborând în istoria golită de evenimente. Suntem, însă, departe de tratamentul prescris de faimosul Mitică, de neimplicarea *omului caragialean*, propunând diversivitatea și deriziunea, gestul minimalizator, refuzul tragicului, în ultimă instanță. Tocmai, pentru a corecta tabloul, Paul Anghel face loc opiniilor „Domnului de la Timpul”. Dacă gazeta era un „vulcan în erupție”, poetul Eminescu, un „individ aporetic”, înfuriase poliția; viziunea eminesciană blama „parazitismul progresiv”. Gazetarul, gânditor de nuanță organicistă, era corosiv; radiografiind o lume în tranziție, căreia i se refuza normalitatea, el era neiertător cu „netrebnicile ce se fac în lumea aceasta” (*Timpul*, 25 ianuarie 1878). Se opunea euforiei, triumfalismului ce îmbătase epoca, notând că „răul e deci înăuntru” (v. *Patologia societății noastre*, 1881). Însemnările păreau unora „speculațiuni” beletristice. Prefectul Radu Mihail dorea fapte irecuzabile. Or, slujbașii lui, conspectându-l pe „Domnul de la Timpul”, făceau literatură.

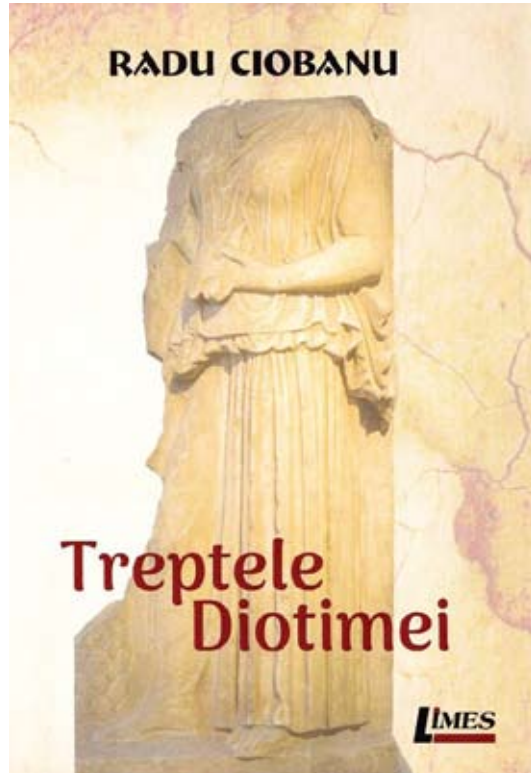
„Surdul areopag european” (Congresul de la Berlin) retezase cohorta speranțelor. Ieșirea din „pântecele otoman” însemna și o scoatere la margine. Căderea în culise era valabilă nu doar pentru conclavul berlinez. Politica devine câmpul tranzațiilor, stilul tranzațional definește o epocă: totul „se năruie în fracții”, cauza română cunoaște, după tectonica războiului, mașinaria parlamentară măcinând în gol, eclipsată acum de translația geografică. Istoria își descoperă alți centri, eroii se retrag (simptomatice, tentativele demisionare ale generalului Cerchez), apare „alt rând de oameni”, intrând pe „ulița mică” a istoriei, instalând concluzia zădărnice.

Cele patru trepte – sau tainele Diotimei

Un prozator de forță și exemplar: Radu Ciobanu

■ Continuare din pagina 2

Mi se pare că sufletul ei stăruie și acum aici, peste ierburi, printre copaci... Răzvan amuți uimit" (p. 372, s.n.) Dar nu numai Răzvan: ar trebui să fii de fier – Cititorule, să nu devii patetic; să nu te impresioneze până la lacrimi o scenă ca asta. O posibilă justificare a dictonului *partir c'est mourir un peu*.

Fundalul social și materialul uman. Trepte de inițiere

Sunt de acord cu tine, severul meu Cititor – și al romanului lui R.C. – că o carte nu se analizează repovestind-o. Sau apăsând pedala pe un singur aspect. Dar mie, în calitate de observator-cititor, cele relateate aici mi s-au părut a fi esențialul cărții. Fondul de teribilă agitație al Interbelicului, apoi al celui de-Al Doilea Război Mondial – cei 40 de ani, pe care se desfășoară acțiunea romanului – mi s-au părut un fundal. Sunt importante, desigur, frământările din politica țării (să nu uităm că avem de-a face cu un roman istoric): regalitatea, statul național-legionar; perioada progermană urmată de *înțoarcerea armelor*, începuturile mișcării comuniste care, toate, au contribuit la dezastrul țării... Dar esențială ni s-a părut cantitatea enormă de material și dramă umană, conținute în *povestea* romanului. (Și încă, dinspre noi au mai rămas multe „nepovestite”. Cum ar fi, spre pildă, sentimentul naturii la R.C.; simțul poetic al prozatorului.)

Ne putem opri o clipă și la drama Naratorului – care în mare parte se narează pe sine –, ca erou de roman: juniorul Răzvan. Acesta, întrebat de tatăl său dacă o iubește pe Odette, mama vitregă, dă un răspuns antologic: „oricum nu poate avea decât o mamă”! Antologice sunt multe pagini din cuprinsul romanului; dacă este să dăm doar câteva exemple, am opina: 138 – 141; 435; 479. Sau 498: dialogul om-cal, când Răzvan inițiază un dialog cu calul Agaton, la o „partidă” de prașit. Dar Odette, cu numai 10 ani mai mare decât el, se instituie într-un prototip ideal de iubire: seamănă „leit” cu Ionela, prima iubită a lui Răzvan, de care am amintit la început.

Următoarea fiind fața din tren, enigmatica ființă cu care debutează romanul. Întorcându-se din țară, de la o întâlnire literară, în trenul de București Răzvan cunoaște o domnișoară, care în final se va dovedi a fi *copilul pierdut* al familiei Pretorian, prietenii de familie ai cuplului Candrea, Tibi și Roxana. (În ultimul capitol al cărții, spre a încheia ciclic, autorul se întoarce la cele două personaje, ca o posibilă sugestie pentru un nou roman; sau un volum doi al cărții de față. Asta după încă o apartie fulgurantă când, alături de Odette, Răzvan dă peste față într-un restaurant.) Am promis Cititorului că ne vom întoarce către final la Ionela, iubită din liceu a lui Răzvan. Ionela Dan este o nimfomană veselă, fată de liceu căreia îi

plac cam de timpuriu băieții; dar cu atâta can-doare a vârstei, încât nu te poți supăra pe ea.

Avem aici, către sfârșitul cărții – pentru că multe evenimente ale ei sunt consemnate în ordine inversă – unele din cele mai frumoase/romanticoase pagini ale romanului. Îndrăgostit de colega lor și iubita prietenului său Mircea, Răzvan trădează prietenia în folosul iubirii. Cât despre ea, pare o *inițiată total*: violată de unchiul ei, șeful comunist la care locuia, Ionela îi *iubește* pe toți... Se culcă cu toți băieții care-o solicită, ca în final să fugă peste hotare cu unul din ei, un pretins văr. În clipele când sunt despărțiți, Răzvan își amintește obsesiv de „brațele ei unduioase și reci, înfășurate în jurul lui ca niște liane”; „Îi e dor de ea, un dor cum n-a mai cunoscut, care curge peste inima lui *ca o apă măreață*” (p.480, s.n.). Răzvan o urmărise pe față pe stradela ei mărginașă și modestă, ca-n Eminescu: pe lângă plopii fără soț... Hotărât s-o smulgă din mediul dubios și promiscuu în care viețuia și s-o impună familiei sale (după vechiul model...), entuziasmul i se curmă subit prin plecarea intempestivă a fetei cu altul.

Unde oare e sufletul? (Zambila bibliofilă)

Te-ai fi așteptat ca, după o cursă lungă și sinuoasă, entuziamul scriptic al prozatorului să mai scadă puțin. Dar nu: ultimele capitole ale cărții sunt proaspete ca o lălea olandeză (dar ce zic: o zambila bibliofilă, care zâmbește din filă; nici vorbă să fie strivită în carte ca într-un ierbar rar). Dacă unele din cele anterioare, de pe la mijlocul cărții, par cam laborioase – în orice caz dense, complexe, până la a pune la încercare răbdarea unui cititor cam *grăbitor* – spre sfârșit totul se înseninează. Ca pentru a compensa regretul numitului cititor (cititorul din mine, că și eu mă declar Cititor!), că personajul lui preferat, Roxana, n-a avut destinul scontat. Dar, în tot agrenajul ei, doar aparent complicat, *Treptele Diotimei* este un roman așezat, întocmit cu pasiune și statornicie. Nîmic ezitant sau grăbit – totul bine gândit și pus în pagină (numai bun de citit...). O carte care îți lasă în suflet convingerea că frumosul merită tratat cu toată atenția, cultivat; ba mai mult: trăit din plin, nu numai gustat. Un roman reușit, nu grăbit, cum nu se mai scrie în zilele noastre, și care nouă ni se pare a fi cel mai bun, al bănățeanului-ardelean Radu Ciobanu. Cumpănit – excelent construit. Unul dintre cele mai frumoase romane românești de dragoste (eu îl țin pe același raft cu *Enigma Otiliei*, cu toate că aici enigmaticul este Felix... Dar și cu *Bietul Ioanide*, din perspectiva mișcării legionare și a veșnic îndrăgostitului arhitect. Cu *Matei Iliescu* al lui Radu Petrescu sau cu *Ultima...* (și) *prima...* lui Camil). Dar, cu siguranță, critica profesionalistă mă va taxa..., conform aserțiunii marelui E.M.Cioran, care zice pe undeva (în *Caiete*): „A fi obiectiv nu înseamnă să fii imparțial, ci să-l tratezi pe celălalt *ca obiect* (s.n.); e ceea ce fac criticii...” Iată-mă-s, aici sunt (și de aici nu mă clintesc): nu pot fi imparțial, din mai multe motive. Dar nici n-am catadixit să fac dintr-un mare roman un simplu obiect de analizat. Și mai am ceva de menționat:

Una din întrebările cărții este în legătură cu sufletul. Se întreabă Roxana – chirurgul din ea, după ce văzuse atâtea ecorșuri: „toți trupuri goale și fără apărare, la discreția bisturiilor și a fierăstraielelor, sfinte Dumnezeule, și atunci *unde e sufletul?!?*” (s.n.). Se întreabă admiratorii lui Tibi, în legătură cu tabloul său cu mesteceni. („Parcă umblă cineva printre mesteceni!”. Acolo, între mesteceni e sufletul meu, îi mărturisea el Roxanei cu un alt prilej.) Dar, în realitate – ca în 99% din romanele lumii –, nimeni nu-și pune cu deplină seriozitate problema sufletului.

Vorbim despre toate: viață, dragoste, moarte, dar habar nu avem unde ni se duce sufletul după moarte. Coriolan, barosanul, merge duminica la biserică, ca tot bunul ortodox; dar o face din inerție, ca pe un ritual personal-duminal. Despre ceilalți nu ni se șoptește o vorbă, ce ar avea ei de gând să facă cu sufletul lor trecător; și totuși nemuritor...

Dar aceasta e o altă poveste: poveste de viață adevărată, iar nu povestită în cărți.

Jurnal al unei situații-limită, cartea *Memento vivere*. Cartea *Marianei*, publicată recent de Anișoara-Violeta Cîra la Editura Eurostampa (Timișoara, 2023), este în același timp un roman autobiografic, secvențial. Deși titlul cărții reprezintă un îndemn de a iubi viața, prima referire care se impune în acest caz o reprezintă *Cărțile morților*, cu diferitele lor variante: *Cartea morților tibetană*, *Cartea morților egipteană*, *Cartea morților creștină*. Dacă însă *Cartea tibetană a morților* (*Bardo Thodol*), unul dintre textele fundamentale ale budismului tantric tibetan (Vajrayana), dar și al întregii

Elisabeta Bogătan: Scris și catharsis la Anișoara-Violeta Cîra

spiritualității a lumii, reprezintă un fel de „manual” despre „modul de a muri”, structurat sub forma unor texte care se citesc muribundului și mai apoi defunctului, cu scopul de a-i ghida sufletul prin tot acest proces, ușurându-i „trecerea” în „lumea de dincolo”, *Cartea egipteană a morților* este constituită dintr-o serie de texte care au scopul de a-l ajuta pe cel decedat să treacă prin diferite obstacole spre viața de apoi, *Ars moriendi*. *Cartea creștină a morților este* axată în special pe pregătirea sufletului pentru moarte, *Memento vivere* reprezintă o însoțire a sufletului Marianei, eroina în fapt a cărții, până în momentul trecerii. S-ar putea preciza că *Ars moriendi*. *Cartea creștină a morților*, în forma cunoscută în Europa, reprezintă o parte (respectiv a doua), din traducerea în franceză a unui text latin de către G.Tardif, lucrare aflată în Biblioteca Națională din Paris, cuprinzând trei părți: 1. *L'art de bien vivre* (*Arta de a trăi*), 2. *L'art de bien mourir* (*Arta de a muri*) și 3. *Traité de l'avènement de l'Antéchrist*. Semnificativ este faptul că prima parte a acestui text, *Arta de a trăi*, are un titlu apropiat de cartea Anișoarei-Violeta Cîra, *Memento vivere*. Mai mult, există și o *Carte tibetană a vieții și a morții*, care se referă la viața și la moarte ca la două etape firești.

Acțiunea cărții *Memento vivere* demarează cu un tablou al eforturilor de salvare a propriei sănătăți a autoarei, eforturi în care eroina, Mariana, aduce un aport de neprețuit: „Îngerul meu păzitor, Mariana! Trăiesc datorită Ei!” Desfășurarea evenimentelor, declanșate în momentul când Mariana anunță vestea cumplită, „Am cancer! Inoperabil!”, are un ritm rapid, deteriorarea sănătății este fără scăpare, în ciuda tuturor speranțelor și eforturilor („Nu ceda, Mariana! Tu m-ai învățat să lupt până la ultima speranță.”// -Eu nu mai am nicio speranță”; „Prima zi de pensie a coincis cu primirea diagnosticului crunt, însoțit de previziunea că mai avea de trăit 4 luni.”

Autoarea este cea care își însoțește sora de-a lungul agoniei, încercând să-i însenineze clipele, iar apoi, la plecarea eroinei, se ocupă alături de ceilalți de riturile de trecere. Este o carte plină de durere și speranță, de căldură omenească. Acea „privire înapoi” care, conform multor afirmații, este specifică sufletului la plecare, aici este înfăptuită de autoare, care rememorează suite de momente plăcute trăite în compania Marianei, sora sa, din copilărie și până în momentul plecării. Din rememorearea întâmplărilor se conturează portretul plin de lumină, bunătațe, iubire, dar și inteligență și spirit realist al Marianei, omul dispus mereu să ajute, să se sacrifice, având cultul binelui, al frumuseții sufletești: „Toată viața s-a dedicat familiei și pacienților Ei nenumărați”. „În altă zi, nu înainte de a închide eu ușa grea a salonului cenușiu, cu o voce fără vlagă, în surdina chiar, mi-a spus: „Ani, te iubesc!”// Ea nu fusese de acord niciodată cu aceste cuvinte. Spunea că sunt de prisos. Important e ceea ce simți. Dar acum s-a grăbit să-mi spună. Poate pentru ca nu cumva să plece dintre noi fără să-mi dea, și prin viu grai, asigurarea aceasta.”

În toată această perioadă de disperare crescândă, singurul suport și singura salvare pentru autoare o reprezintă scrisul. La îndemnul prietenilor ei, Mirela și Eugen Dorcescu, ea notează întreg parcursul evenimentelor, toate gândurile ei, toate trăirile, scrisul devenind o terapie a disperării sale. Astfel cartea se scrie din mers, un adevărat jurnal al agoniei și morții Marianei, sora iubită a autoarei.

Frânturi de întâmplări, de amintiri, mai ales din copilărie, flash-uri ce conturează un drum al eroinelor, căci autoarea devine și ea personaj în carte, îi abat uneori gândurile. Care revin însă mereu la scris. Jurnalul conturează în același timp o frumoasă poveste de iubire între două surori, puternic legate sufletește.

„Mirela m-a îndemnat să scriu, să mă descarc. Vede în scris o terapie pentru durerea mea și un omagiu pentru unica mea soră.”// „Va fi pentru Mariana. E așa de frumoasă relația noastră și de frumos sacrificiul alor voștri. (...) Mie mi-a spus că dacă ea ar fi fost în Timișoara, tu ai fi mers absolut normal. Scrie cât de mult poți! Nu lăsa să se piardă nimic!” Uneori, copleșită de împrejurări, simte că pur și simplu nu mai poate scrie: „25.03.2023. N-am mai avut putere să scriu.”

Și totuși scrisul îi rămâne singurul suport moral: „Azi i-am spus Patriciei despre proiectul meu: de a scrie o carte, la cald, pe care să i-o dedic Marianei”. „26.03. ora 00.05. Scriu. Scriu la foc continuu și cu foc. Nu pot dormi. Mi-e frică. Mi-e atât de greu, că îmi vine să țip”. „E și asta o terapie. Încerc să mă mențin pe linia de plutire prin predare, prin scris”. „DOAMNE, atât de greu îmi e să scriu!”

Sunt consemnate ritualurile creștinești care însoțesc plecarea sufletului și înhumarea trupului. A căror împlinire dă autoarei o anumită împăcare cu toată durerea.

Prin structura ei particulară, prin autenticitatea trăirilor, prin simplitatea colocvială a stilului, prin decupajul existențial care constituie subiectul de meditație al cărții, *Memento vivere*. *Cartea Marianei* publicată recent de Anișoara-Violeta Cîra se impune ca o scriere memorabilă, de o deosebită originalitate.

**SCRISOARE APOCRIFĂ A TRUPULUI CĂTRE SUFLET, SALVATĂ
DIN BABILONUL DE SEMNE CU OCAZIA DESCINDERII DIN
BANAL ÎNTRU ÎNTÂMPINAREA CELOR ȘAPTE PRINCIPII**

Toată tinerețea am ocrotit în mine
mirabilul poet
cel care deseori îmi călca în picioare
îmi zdrobea rărunchii
îmi devia respirarea
și-mi îngreuna mersul pe labirintica
noastră planetă.

Doar el se bucura de interiorul
feericul dezastru al piramidei fără ferestre
care eram
doar el era prințul de neatins
al tuturor mișmelor și-al cântecului
neașteptat
dictat în somn sau în trezie.
Doar pentru el zornăiau cătușe
din cuvintele limbilor moarte.
Doar el se mândrea la nesfârșire cu mine
doar eu suferam pentru visele sale
sparte-n bucăți.

Acum când am gârbovit
și încheieturile scârțâie precum spânzurătorile
în crivățul iernii îl văd răvășit
agonizând prin antecamera acestui
nefericit poem ca un Sfinx rătăcitor
prin Babilonul de semne.

TRANSCENDENȚA GOALĂ

*Ah, de câte ori voit-am
Ca să spânzur lira-n cui!*
Eminescu

De vei veni mă vei găsi
ridicat din ungherele cărnii direct în rugăciune
direct în pronaosul flăcăruit de speranță.
Trec zilele și-am învățat doar prima vocală
din *Cartea morților*.
Trec nopțile pline de regi și eucalipti
privesc din nou marginea cerului
zdrențuită de nouașii decadenți: nici un răspuns
la vechiul repetatul meu strigăt, Doamne,
nici un răspuns, Cerule, măreață vatră,
ani și ani ai văzut zidul încenușându-se
ciuperca orgoliilor crescând
drumurile din palmele mele răzvrătindu-se.
În așteptarea totemului doar în vorbe
am fost fericit.
Dar disperat ca anul acesta
ca în cel care a trecut și ca de când sunt
n-am fost niciodată.

Nici un răspuns, Doamne, la repetatul meu
Strigăt?

Îmi fac de lucru în jurul absenței
lipăi în preajma unei fericiri iluzorii
tot mai mult cred că MOARTEA
E SINGURA INSTITUȚIE CARE MAI IMPUNE RESPECT.

TOPIREA
(Începusem să mor prea devreme)

Începusem să mor. Muream încet în fiecare zi
în fiecare oră în fiecare secundă.
Consultam tomurile sănătății și ale bolilor lumii
zeci de tratate ale trecerii
cărți despre regi glorioși
gladiatori, cruciați, castelani și celebre madone,
șamani, zoroaștri, exploratori, prinți ai curajului
și papi intermediari ai Bunului Dumnezeu
și din fiecare se înălța ca un abur
abia perceptibil revoltătorul firesc
așa cum din adâncul materiei nimicul.

Începusem să mor vizibil. Îmi spuneau
iubitetele prietenii vecinii:
Tu nu observi cum mori cu câtă evidență
și impardonabil fast chiar fără un pic de rușine
în văzul tuturor te topești ca o apă
ce se scurge fără de noimă-n adâncuri
sau ca o avere căzută pe mâna părăduitorilor?

Începusem să mor prea vizibil. Vorbeam cu
mult prea ocupatele celule, cu sinapsele,
cuarzii, leptonii, gluonii
și-i rugam să oprească un timp lunecarea
de nesuportat pentru cei care chiar în acel moment
mă acuzau de pierderea clasice demnități
a minime decențe sociale.
Dar totul căzuse în autism și totul
lucra în defavoarea mea și nici scepticismul
nu-mi mai era biserica sfântă a rugăciunii
iar iubita cea nouă-mi spunea:
– Degeaba ai scris șase mii de poeme despre
sânii mersul și părul meu auriu
uite cât de vizibil mori în fiecare zi, în fiecare oră
în fiecare clipă te zbați ca o floare tăiată
și nu faci nimic. Nimic și nimic.

Daniel Corbu

Ursitoarele
mi-au prezis că voi fi bogat.
Și n-am fost.
Că voi fi fericit. Și n-am fost.
O, dar biografii știu mult mai mult! Ei îmi mo-
difică mereu data nașterii
Dumnezeu pe a morții.

De-atâta timp port centura neagră
a Deșertăciunii.

Fie-mi, Doamne al văzutei și nevăzutei
și acest păcat o virtute!

PENTRU A VĂ POVESTI INVIZIBILUL

Lui Umberto Eco

Alcineva doarme până târziu
în patul regal
ornat cu prețioase pietre
și terminale cu cap de dragon!
După cum îți spuneam la acel Gaudeamus
de octombrie într-un București cenușiu
frate Umberto Eco, prinț legitim al
Numelui trandafirului și lector in fabula
eu am apărut pentru a vă povesti invizibilul.
Sunt compus din strigăte de pe diguri
din agonii și regrete limite căderii
și litere fierbinți
ca toți cei din Ordinul Metaforei.

Pentru fratele născut orb
construiesc pești din cuvinte
zmei elefanți și antilope în alergare
și-i ascund zi de zi
Neantul primit blazon pe numele meu.
Și pentru el sunt zeul primar
născut pentru a povesti
invizibilul.

El știe că poetul se-avântă
acolo unde misteru-i mai profund
iar spaima de viață și de moarte
e salvată doar prin iubire.
El știe: CEA MAI CURATĂ FÂNTÂNĂ E LACRIMA.

AMINTIRI DIN TIBETUL UNOR SECADE

*Se dedică celor o mie și unu de hoți
ai bucuriei mele de-a fi*

**I
(Ultimul zeu)**

Poate că doar eu am văzut zeul cel rebegit
tăbărcind lada de zestre a păcatelor
pe drumul de piatră și colb
al lumii de azi. Ultimul zeu.
Poate că doar mie mi-a spus ce va urma
poate că doar mie mi-a vorbit de biruință
fără de arme letale
de sfânt sacerdotiu și de mantra iubirii
de viața arsă metodic pe rugul cuvintelor.

**II
(Stingherii prooroci)**

Slavă stingherilor prooroci din pustie
sângerând anonim în grotle lor!
Pe când cel născut să contemple
la otrăvita dilemă
devine condamnatul la otrăvita dilemă
din care ieși-va vreodată?

**III
(O altă rostire)**

Adânc mă murdărisem de umbra mea
și de privirea acidă a ierbi
în acest loc unde rugăciunea se-ngrășă
iar trecutul e doar o dără de fum.
Aici unde călugării poartă sub tălpi
cărarea spre cel Atoatecrotitor
poate că era în firea lucrurilor
să caut o altă rostire
așa cum în fiecare zi o altă apă ne scaldă.
Să caut ceva asemănător cu limba
șerpilor
sau a leilor de mare
sau a florii de lotus.

**IV
(Fiara Singurătății)**

Aici unde visez
la chimerice lumi
în nopți liniștite ați putea auzi
cum mușcă fiara Singurătății din mine.

Iar plecarea mea e foarte aproape.
– De mă părăsești –spusei cu glasul pierdut– va fi o rană,
dar ce spun eu
va fi un dezastru mai feeric decât
orice apus pentru că ești atât de așezată în
inimă, în sânge iar sufletul mi-i ocupat în întregime.
Cum să te desprinzi?
Va fi o rană pe care-o vor vedea toți
care se va scurge pe bulevardul Victoriei, pe strada
Pușkin și Lăpușneanu, pe stradela Baudelaire
prin clădirea televiziunii centrale prin piețe cluburi
de zi și de noapte o rană urâtă
ca o lipicioasă meduză ca o inimă însângerată pulsând
în dezordine

ca un monstru uriaș.
Iar oamenii zice-vor: ce despărțire urâtă
ca un mușuroi ca un oraș oceanic după apocaliptic-
tul tzunami!
– Fă ceva –îmi spune noua iubită– și pune capăt
acestei ambiguități!

Dar eu continui să mor vizibil
în fiecare zi în fiecare oră
în fiecare secundă
crezând ca și vechii greci în destinul câștigului
din pierderea lucrului de pierdut supus astfel măreției
pierzaniei și golului absolut
continui să mor vizibil cu nerușinare,
în timp ce-mi îmbogățesc
impunătoarea colecție de timbre și fluturi
sau fac adânci reverențe unei glorie de trei parale
și uneori chiar ASCULT ZILE ȘI NOPTI ÎN ȘIR
CUM DIN ADÂNCUL MATERIEI URLĂ NIMICUL.

POVESTE

*Lui Aurel, căruia îi plăceau
enorm aceste propoziții*

Locuiești în aceeași casă cu mine
răspunzi la același număr de telefon
traversăm aceleași nopți albe aceleași
toamne ingenuncheate

de rouă.
Stăm în aceeași cameră în același pat
ne iubim până la ziuă
știm aceleași metode de sinucidere
folosim aceleași masă de scris
(nimic nu e greu nimic nu-i ușor)

stăm tăcuți la aceeași cină de taină.
Cineva mă va vinde – îți spun – curând cineva
mă va vinde!

Traversăm aceleași nopți albe știm
aceleași metode de sinucidere
stăm tăcuți la aceeași cină de taină.

De ce Doamnă Moarte de ce?

CENTURA NEAGRĂ

De-atâta timp port centura neagră a Deșertăciunii
fără vârstă printre-ale lumii lucruri fără vârstă.
Biografii îmi modifică mereu data nașterii
Dumnezeu pe a morții.
M-am născut a doua zi de Paște
a anului o mie nouă sute cincizeci și ... Era 7 april.
Iisus abia înviase și până la Înălțarea
de-a dreapta Tatălui mai erau câteva zile.

„Zilele Monica Lovinescu” au însemnat „o aducere acasă”, o comemorare spre cunoaștere și aducere aminte...

George MOTROC

George Motroc: Stimată Doamnă Mihaela Albu, într-o zi de 19 noiembrie, subiectul interviului nu poate fi altul decât Monica Lovinescu... Mai ales acum, la centenar, privind retrospectiv, puteți spune ce a simbolizat Monica Lovinescu pentru mai multe generații de cititori, din epoca regimului comunist?

Mihaela Albu: În această zi, când se împlineste un veac de la nașterea celei care a fost pentru multă vreme (în perioada comunistă, dar și mai apoi) un reper moral, un reper al luptei continue împotriva sistemului, o luptă pentru adevăr, amintirea ei înseamnă pentru mine modelul pe care ar trebui să-l însuflăm tinerilor de astăzi. Desigur, se obișnuiește să se organizeze multe manifestări omagiale la centenarul unor scriitori, savanți, artiști etc. Unele sunt de mare amploare, altele... nu e cazul să detaliez aici, dar pot spune că am întâlnit din această a doua categorie organizatori care păreau/ par a urma întocmai versul eminescian: „Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe ei”. În cazul Monicăi Lovinescu – sunt unii care au cunoscut-o, alții care au beneficiat de prietenia/ amicitia ei; unii i-au trecut pragul (cu gânduri bune sau... mai puțin bune), alții s-au bucurat de comentariile ei la o carte ori alta – ceea ce a dus, cum știm, de fiecare dată, la notorietatea autorului.

– În ceea ce vă privește, cum s-ar putea rezuma gândurile care vă vin în minte într-o astfel de zi?
– Ce gânduri îmi mai vin în minte așadar în această zi și nu numai? De specială admirație pentru ea, pentru Virgil Ierunca, pentru acești doi mari cărturari care, plecând în Franța la specializare pentru limba și cultura franceză, nevoiți fiind, prin teroarea istoriei, să rămână în exil, „s-au îmbolnăvit de românism”, așa cum însuși Ierunca formulase cândva „întorcerea” totală către cultura și situația politică de acasă.

– În primul rând vreau să vă transmit sincere felicitări pentru organizarea Festivalului dedicat Monicăi Lovinescu! În al doilea rând, vreau să vă întreb dacă o astfel de ediție cu valoare de centenar a fost una cu o încărcătură emoțională aparte?
– La această întrebare cred că am răspuns întrucâtva mai sus. Aș mai putea adăuga faptul că încărcătura emoțională nu a venit neapărat de la faptul că s-au împlinit 100 de ani de la naștere. Anul trecut - la 99 și, poate, anul viitor, dacă voi mai putea organiza festivalul dedicat ei, emoția va fi similară. Este vorba, cum spuneam, de un reper al culturii noastre, iar scopul este acela de a o aduce în atenția celor de astăzi nu numai la o zi aniversară, ci cât mai des și mai complex.

– Cu voia dvs. o să-mi exprim o altă dublă mirare: de ce zilele și nu ziua Monica Lovinescu și de ce nu un singur loc, ci mai multe localități?
– Poate că este o întrebare legitimă, de vreme ce fiecare avem o zi de naștere. Motivul transpare chiar în întrebare. Am organizat anul trecut în două locuri (Craiova și Crușeț), anul acesta în trei (Craiova, Târgu Jiu și Crușeț). Așadar... „zilele Monica Lovinescu”! Un festival de literatură în care i-au evocat personalitatea și opera oaspeți veniți din Craiova, București, Cluj Napoca, Târgu Jiu, Brașov și chiar Paris.

– Pentru toți cei care nu am fost prezenți, vă rog să spuneți pe scurt cum a fost prima ediție?
– Dacă anul acesta, între 2 și 4 noiembrie, a fost a doua ediție, se subînțelege că

❖ Interviu cu scriitoarea Mihaela Albu ❖

am inițiat încă de anul trecut acest festival. Desfășurată sub genericul „O paranteză cât o existență”, sintagmă preluată de la autoarea însăși, ea trăind în exilul parizian cu sugestia inițială a unei scurte „paranteze”, prima ediție – Craiova și Crușeț – a reunit cercetători și personalități ale lumii scriitoricești care au cunoscut-o (Dinu Zamfirescu, corespondent BBC de la Paris, Doina Jela, care i-a stat un timp alături și a cărei carte (*Această dragoste care ne leagă*) a fost prezentată, Ruxandra Hurezean, jurnalista venită special de la Cluj pentru a împărtași din poveștile pe care părinții și bunicii ei i le depănaseră despre familia Bălăcioiu, despre Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu și despre fiica lor, cea care, copil fiind, petrecea mult timp la Crușeț.

– Anul acesta, ce invitați ați avut?
– Anul acesta, a doua ediție a festivalului a durat trei zile și am avut din nou oaspeți speciali, precum și scriitori din zona unde s-a desfășurat întâlnirea. Mai întâi la Craiova, gazda evenimentului fiind Teatrul Național. Au fost prezentate, pe rând, comunicări privind opera Monicăi Lovinescu, din care aș aminti: Doina Jela (scriitor, București) – *O sută de zile cu Monica Lovinescu*; Lucreția Bărlădeanu (scriitor, Paris) – *Monica Lovinescu și Basarabia – evocări*; Dan Anghelescu (scriitor, București) – *Monica Lovinescu: Orizonturile Est/ Etice ale exilului de după exil*; Mihaela Albu (prof. univ., scriitor, Craiova) – *Monica Lovinescu și datoria de memorie (Jurnale și memorii)*; Mircea Pospai (jurnalist, scriitor, Craiova) – *O dragoste până la capăt: ultimele prezențe pe undele radio*; Toma Grigorie (scriitor, Craiova) – *Monica Lovinescu, romancieră*; Liliana Corobca (scriitor, cercetător la IICCMER, București) – *Fondul „Monica Lovinescu” și literatura din exil. Prezentare de documente*. Firesc, în deschiderea simpozionului, de vreme ce s-a aflat sub egida Uniunii Scriitorilor (Filiala Craiova) și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști (filiala „Tudor Arghezi”, Craiova) au subliniat importanța personalității Monicăi Lovinescu și a operei sale, deopotrivă scriitoricești și jurnalistice, președinții celor două filiale – scriitorii Mihai Firică și Mircea Pospai. Atât la Craiova, cât și la Târgu Jiu, unde gazdă a fost Biblioteca județeană „Christian Tell”, o prezentare a colecției „Cărțile exilului” a fost făcută de directorul editurii Aius, profesor Nicolae Marinescu. O mențiune specială va trebui făcută despre cea de a treia zi (a doua anul trecut) și anume despre comuna Crușeț. Primăria comunei și Școala gimnazială de acolo, primarul Teodor Godeanu și directoarea școlii, Irina Godeanu, au răspuns cererii noastre și s-au implicat total într-o organizare de excepție. Cele două instituții au făcut posibil ca la ambele ediții să avem sprijinul și găzduirea întâlnirilor aflate sub semnul atât al Monicăi Lovinescu, cât și al familiei Bălăcioiu, familia sa din partea mamei.

– Pentru cei care nu-i cunosc prea bine biografia, vă rog să ne spuneți de ce ați ales această localitate Crușeț?
– Mi s-a mai pus întrebarea: de ce Crușeț? Ce reprezintă acest loc pentru Monica Lovinescu? Ar trebui mai întâi să o citez chiar pe cea care își trăia existența în exil: „Nu mi-e dor din România decât de Mangiapur (Mangalia) și de Crușeț.” Așa scrisese Monica Lovinescu în memoriile sale și mulți dintre cititori au trecut mai departe cu lectura fără să dea atenție afirmației. În Crușeț așadar ea și-a petrecut copilăria și de acele locuri își va aminti mereu cu nostalgie. Crușețul, o comună din județul Gorj, la limita cu

Doljul, nu mai păstrează însă astăzi conacul boierului Gheorghe Bălăcioiu. Nu a rămas în locul respectiv decât un tei, martor al vremurilor de odinioară! Dar în curtea bisericii odihnesc cei doi – el, „boierul roșu”, un idealist și iubitor de semeni, care împărțise din pământul său țăranilor încă înainte de 1907, și ea, „Bălăcioaica”, boieroaica ce acceptase să piardă din moșie, să i se dărâme casa pentru a fi construită alta, mai mare (niciodată ridicată însă!); ea, Paulina Bălăcioiu, „Muma”, care împărțea cu generozitate haine și mâncare copiilor din comună, dar care a fost târâtă în plină iarnă, până la Craiova, după un car cu boi, cu ordin de la Securitate.

– În contrast cu această imagine teribilă evocată de dvs., cum a rămas satul în memoria afectivă a Monicăi Lovinescu?
– În vremurile bune, când bunicii Monicăi Lovinescu trăiau în armonie cu sătenii, la „Govie la Bălăcioaica” se adunau după Paște cei din zonă, tineri și bătrâni, fini și nepoți, iar amintirea acestei sărbători îi stăruie Monicăi în memorie și în 1984, când notează (la 21 aprilie): „cad în cafard (azi s-ar spune depresie). Mai ales de Paști: copilăria, govia la Crușeț, tot ce se întâmpla în România și în copilărie. O altă viață. De care nu mă vindec.” Amintirea îi stăruie și unei fine a familiei, Azota Popescu, profesoară de limba română, venită pe 4 noiembrie de la Brașov la Crușeț, special pentru a o celebra pe Monica, pe care și-o amintea că venise la sărbătoarea din a treia zi de Paști „îmbrăcată în alb, pe un cal alb; era ca o zână.” Despre participarea Azotei Popescu, fina (și vecina) familiei Bălăcioiu, scrie detaliat jurnalista Ruxandra Hurezean, ea însăși provenind dintr-o comună nu departe de Crușeț, a cărei familie păstra amintirea bunicii și a mamei Monicăi Lovinescu. Reportajul său este intitulat „Dulce ca mierea e glonțul memoriei. Cum a fost celebrată Monica în satul copilăriei sale”, cu vădită (și recognoscibilă) trimitere la cunoscutul titlu al romanului lui Petru Popescu, dar mai puțin, poate, cunoscută de cititori – alții decât locuitorii comunei ce se numea odinioară Mierea Birnicii (un sat al comunei purtând încă și astăzi numele „Mierea”!) Eu însămi, în copilărie, mergeam la Mierea și îl ascultam pe tatăl meu povestindu-mi de „Govia de la Bălăcioaica” la care mergea când era flăcău.

– A participat cineva din această familie? Mai există urmași?
– Da, despre familia Bălăcioiu a sosit la Târgu Jiu și Crușeț să împărtașească date inedite chiar un nepot, doctorul Liviu Mureșan de la Cluj, mama sa, Rodica, fiind fiica Azotei, sora Ecaterinei Bălăcioiu. Amănunte legate de legăturile de familie, de concediile la mare, fotografiile aduse special la Crușeț au completat pentru cei prezenți nu numai istoria familiei Monicăi Lovinescu din partea mamei, dar și istoria unor vremuri despre care încă avem multe necunoscute. Monica însăși în 30 martie 1999 nota (cu nostalgie, dar și cu bucurie) că primise „un plic cu fotografii de la Crușeț. Fotografiile de la nunta mamei, a Azotei și ale noastre, copiii lor.” „E admirabil și înduioșător cum această comunitate încearcă să trezească la viață memoria familiei Bălăcioiu și a Monicăi. Pe un rollup la intrare zâmbeste Monica dintr-o fotografie”, scrie jurnalista Ruxandra Hurezean, referindu-se la întâlnirea celor veniți din Craiova, București și chiar Paris să evoce oameni importanți ai locului și să sărbătorească împreună centenarul Monicăi Lovinescu.

– Unde s-a desfășurat întâlnirea de la Crușeț?
– Evocările au avut loc la școală, oas-

peții fiind primiți, după tradiție, cu pâine (adevărată!) și sare, de către doi copii frumoși, îmbrăcați în port popular, după cum, la sfârșitul întâlnirii, un grup de elevi au cântat cântece populare din zonă (Ei toți știu, de altfel, că în Crușeț se născuseră și părinții Mariei Tănase).

– Care sunt concluziile dvs. după „Zilele Monica Lovinescu”?

– Pentru câteva ceasuri - să luăm în calcul nu numai evocările, dar și slujba în memoria lor de la mormintele din curtea Bisericii chiar în ziua „moșilor de iarnă”, a pomenirii celor plecați din această lume - pentru câteva ceasuri așadar, oaspeții și localnici ai comunei „le-au adus acasă” pe Monica Lovinescu, pe profesoara Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, ucisă în închisoarea comunistă, precum și pe bunicii care îi făcuseră nepoatei o copilărie fericită. Nu altceva au însemnat „Zilele Monica Lovinescu” desfășurate în cele trei localități din sudul țării decât „o aducere acasă”, o comemorare spre cunoaștere și aducere aminte.

– La final, vă rog să acceptați continuarea interviului anul viitor, dar și să oferiți un fragment din Argumentul unei noi cărți...

– Voi transcrie un foarte scurt fragment din preambulul unui volum cu amintiri legate de copilăria și adolescența mea, un timp necunoscut celor de astăzi:

„Încercând să depăn diverse amintiri despre oameni, fapte, întâmplări ori locuri care mi-au marcat, cu siguranță, existența, de vreme ce nu s-au șters încă din memorie, așa cum s-a întâmplat, din păcate, cu multe altele – poate mai importante pe lume, dar, se pare, mai puțin relevante pentru mine – încercând așadar să aștern pe hârtie câte ceva din această existență, nu pot ști dacă amintirile mele sau ale celor care mi-au dat viață au vreo semnificație pentru cei la care vor ajunge.

Am citit însă undeva – și reproduc din memorie – că trecutul personal nu e simplă biografie, ci istorie și, astfel, ceea ce a trăit fiecare, într-un anumit timp și într-un anumit context istoric, tot ce au trăit cei din preajma ta, cunoscut – în parte și de tine – fiind consemnat, poate ajuta pentru a întregi istoria mare.

Ceea ce urmează nu este, așadar, nici pe departe o carte de memorii. Nu despre mine neapărat este vorba în rândurile de mai jos, nu sunt eu personajul principal (aș putea povesti totul chiar la persoana a III-a!), ci timpul în care am trăit, la care am fost eu martoră, timpul de ieri, ca și cel de alaltăieri, pe care l-am cunoscut din povestirile celor apropiați sau din unele documente ale vremii.

Voi încerca o anume ordonare, dar nu știu dacă va fi posibil. Amintirile mi se apropie după alte legi. Clipe, ore, zile, luni trec pe lângă mine. Dintre toate, brusc, – un moment, o vorbă, o imagine, o figură, un zâmbet sau o crispă... Timpul se oprește și se suprapune peste altă durată.

Un flux și un reflux din care se compune o existență.

Nu una individuală neapărat, ci mai degrabă una colectivă. O generație născută pe un anumit teritoriu, într-un anumit timp. Sub același destin determinat de același cataclism al istoriei.”

Romeo Aurelian ILIE

Cronicile RAI - poezia tânără

Noii paveldaniști în luminile rampei

Carapacea de aur - Antologia „Pavel Dan” - 65, coord. Eugen Bunaru (Editura Tracus Arte, 2023)

De Cenaclul „Pavel Dan” din Timișoara mă leagă una dintre cele mai frumoase amintiri din viața mea literară, dacă mi se permite sintagma ușor narcisistă. Era anul 2009 și eu făceam primii pași timizi în lumea literară. Și printre acești primi pași s-a numărat și câștigarea unui premiu la secțiunea de eseistică a Concursului de literatură organizat de Cenaclul „Pavel Dan”. Iar când am venit la Timișoara pentru festivitatea de premiere, am cunoscut o parte dintre membrii Cenaclului „Pavel Dan”, care tocmai își sărbătorise primii 50 de ani de activitate, printre care, pe Moni Stănilă, cu care am legat o frumoasă și încă actuală prietenie, Ana Pușcașu, Tudor Crețu, Marcel Tolcea și bineînțeles pe decanii Eugen Bunaru și Cornel Ungureanu. A fost prima mea întâlnire cu literatura contemporană adevărată și totodată mi-am fixat atunci primele repere valorice în literatură. De atunci s-au scurs niște ani și iată-ne ajunși în momentul unei alte aniversări a Cenaclului „Pavel Dan”, aceea de 65 de ani. În fruntea cenaclului a rămas același neobosit Eugen Bunaru, dar componența echipei de start este una complet schimbată, ceea ce este cât se poate de bine, pentru că în primul rând acesta este rolul și rostul unui cenaclu literar, de a produce periodic noi și noi generații de poeți sau prozatori.

În cele ce urmează vom face cunoștință cu noii paveldaniști, toți tineri și foarte tineri, care și-au unit forțele și poezia între copertile acestei antologii aniversare, denumită cu o sintagmă aparținând unuia dintre ei, *Carapacea de aur*. Pentru unii dintre aceștia, prezența în această antologie reprezintă prima ieșire la rampă. Așadar, în ordinea num(r)elor „de pe tricou” (a se citi ordine alfabetică), echipa de start „Pavel Dan 65” este formată din: Valentina Botezatu, Cristian Căliman, Ioana Cheroiu-Cozma, Vlad Ciurescu, Anastasia Coste, Delia Alexandra Coste, Marius Dimcea, Mihaela Farcaș, Ionuț Manea, Alexandra-Iasmina Panc, Izabela-Elena Radosevici și Răzvan Stoicovici. Din rațiuni de spațiu nu voi alocă decât câte un scurt paragraf fiecăruia dintre ei, urmând ca la final să încerc tragerea unor concluzii.

Valentina Botezatu (29 de ani) practică o poezie alertă, proaspătă, în egală măsură viscerală și spirituală, în care reușește să dozeze optim metaforele și imaginarii desprins din concretul vieții: „*amazoana clubului cu spume/ arată bicepsii printre rânduri de țate/ fratele dintr-o altă mamă roșcată/ e bine pus bine între stele/ un puști de 19/ imită tristețea în baie/ se întrece cu sfinții în fluierături/ ești sora mea/ din altă viață pusă pe scandal/ înșiri cărțile de tarot/ pe lângă bucăți stabile de vomă/ scrii pe nota de plată mesaje/ îți fragilitatea între scaune de plastic/ dealerul are față de preot/ și spate de om/ ai uitat fereastra deschisă/ între două lumi grase/ cu tentativă de suicid”.*

Cristian Căliman (28 de ani) scrie o poezie imbibată de un imaginar foarte bogat și diversificat, pe alocuri grotesc, rămânând însă foarte bine ancorat în realitatea cotidiană pe care o descrie exact așa cum este ea, cu zbuciumul și lipsa de valori autentice care o definesc: „*sucurile corozive ale păianjenului/ radioactiv îmi dizolvă încet creierul/ furnici docte prin porii pielii/ sapă galerii în pământul simbolic/ gândaci persistenți cuvintele mele/ vor supraviețui apocalipsei literare/ mestecate de mandibulele mutanților/ semiliterati și în trompele țânțarilor/ cu nume de walkirii numele meu va roi/ până-n armonia râncedă a paradisului găngăniilor”.*

Ioana Cheroiu-Cozma (23 de ani) este la rândul său preocupată de derapajele societății, pe care ar vrea să le îndrepte prin poezie, o poezie de această dată mai limpede, cu imagini mai clare, dar nu fără de nerv poetic autentic: „*Adevărul îți strivește/ neuronii/ spasmele te internează în spital/ implozie toracică/ un halat alb te reanimază/ și-ți amintește cum/ te-au izbit de ghișeu și au strigat/ „dosar tip plic”/ în care să vâri/ rezumatul vieții/ și datorii la ANAF/ că internarea la nebuni/ te-a transformat/ în traficant de ideologii/ iar ideile tale/ de om citit/ dăunează pacienților/ sedați intravenos cu minciuni”.*

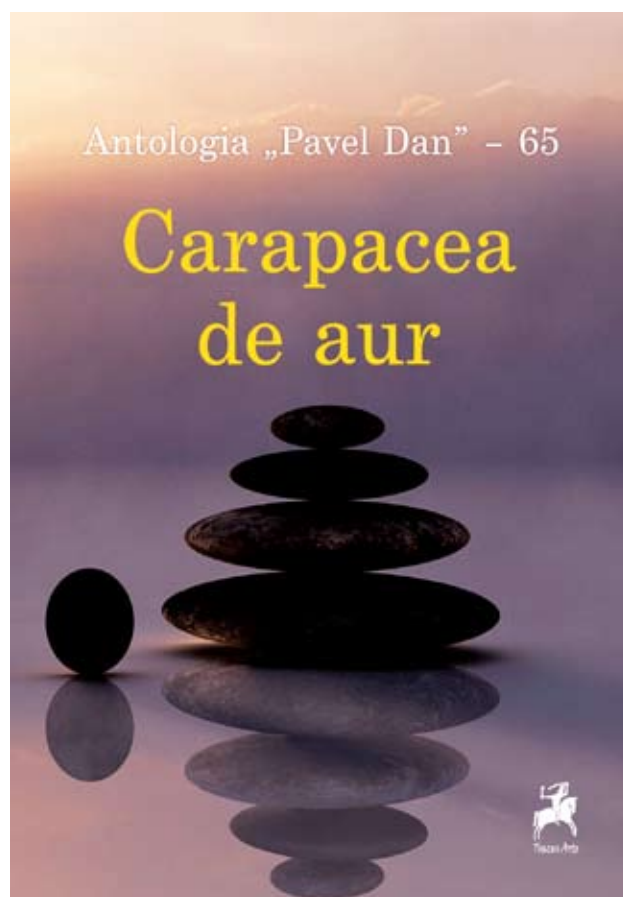
Vlad Ciurescu (21 de ani) are la rândul său un discurs social, dar spre deosebire de colegii săi de cenaclu, el imprimă discursului său și o dimensiune postumanistă, precum și o cadență specifică poezilor ce au făcut pasul înspre zona de performanță: „*Holograme blazate/ Coduri alterate/ Cripte electronice/ Scrijelim o lume arhaică/ Un mediu digitalizat/ Plin de fantasmă virtuale// Munți și arbori/ De betoane/ Ecrane și lumini/ Împânzesc magma societății// Catalizați de emoții imaginare/ Unde spectaculare/ Tentacule din cabluri/ Încolăcesc inima artificială a metropolei”.*

Anastasia Coste (27 de ani) are poate cel mai așezat discurs, în sensul că poezia ei curge lin ca un râu de câmpie, inclusiv acolo unde se revoltă împotriva nedreptăților și a mersului șchiopătat al lumii, semn că deține o mai mare doză de maturitate și umană și artistică. De asemenea, poezia ei este și cea mai puternic spiritualizată, dar nu lasă ca poezia ei să devină religioasă în sensul clasic al conceptului, ci dozează fiecare element cu grija de a nu epata nici măcar în această direcție: „*Mă numesc înviere/ și m-am născut s-aprind făclia lumii/ așa mi-a spus duhovnicul/ la două luni de la incident// m-am abătut de multe ori/ prin lanuri de porumb, strigând/ că norii s-au transformat în aur// m-am îndrăgostit de valuri!/ și viața mea scufundată-n mare/ e o înșiruire de bilete fără loc// în final, soarele se va așeza pe-o aripă/ aștept să mă întreb pentru ultima dată:/ tu cum mai stai cu răsăriturile?”.*

Delia Alexandra Costea (33 de ani) scrie o poezie cu irizări metafizice, fără însă a se decupla complet de realitatea imediată, de revolta socială, de postumanism: „*Mă închin/ Predau viața morții și timpul veșniciei/ Îngenunchez în fața inevitabilului/ Tac și mă închid/ Mă închin, mă închid și tac din nou// Nimic în gând/ Doar tăcerea absurdă/ A golului ce pălpâie/ Vreau să articulez cuvinte/ Literale plimbă imagini prin minte/ Mă arunc în negrul nemărginit după ele/ Nu prind nici una// Tac și mă închid/ Mă închid, mă închin și tac din nou”.*

Marius Dimcea (30 de ani) are poate cel mai diversificat discurs poetic din punct de vedere al imaginarii și al esteticii. Însă ca fond sau, mai bine spus, ca substrat, poezia sa este în mare parte una profund spirituală, dar în sens strict ezoteric: „*Am trei ochi/ Cu unul mănânc, mă spăl/ Îmi fac patul și dau drumul la muzică./ Cu celălalt plâng, râd și chiar iubesc uneori.../ În zilele de Miercuri./ Când unul face dragoste cu vreun tablou/ De-al lui DaVinci./ Celălalt se închide se simte rușinat”.*

Mihaela Farcaș (30 de ani) practică o poezie cu precădere personalistă, orientată spre sine, spre explorarea spațiului său interior, fie că vorbim despre dorințe neîmplinite sau despre o sondare scrupuloasă a sufletului și a trupului. Interesant este că discursul său poetic nu este unul angoasant, dominat de frustrare, ci mai curând unul lucid, determinat de acceptarea de sine: „*în cada cu benzadrină/ m-am*

privit prin ochii celorlalți/ pentru că retina îmi era crăpată./ sub apă îmi ascultam bătăile inimii/ care urlau./ aceasta a fost ziua abandonului”.

Ionuț Manea (42 de ani) este de departe cel mai experimentat poet din această antologie, iar asta nu o spun doar datorită vârstei sale ci și datorită faptului că are deja publicate trei volume de autor, unul de proză și două de poezie. Iar acest lucru se reflectă foarte bine în discursul său poetic, care se definește printr-o construcție impecabilă și printr-o limpezime de invidiat: „*În lunca Oltului, luciul apei răzbate până la fântâna de sub biserică;/ Se adună sunetele la zenit/ Într-o senzație plăcută./ Nu pot descrie frumosul, pentru că frumosul nu poate fi descris./ Fără să gândesc,/ Arunc o piatră peste canalele cu papură./ Pierzându-se în iarba înaltă”.*

Alexandra - Iasmina Panc (26 de ani) practică o poezie minimalistă, dar având un imaginar bogat și variat, adeseori impregnată de referințe istorice și culturale, de cele mai multe ori sfredelitoare, din care irumpe în primul rând senzația de sinceritate absolută față de sine însăși: „*Trebuie să plec de mult/ am așteptat/ un semn divin/ și am rămas/ ultima/ într-o stație/ de oameni/ pierduți”.*

Izabela - Elena Radosevici (24 de ani) se dedă la rândul său la folosirea unor referințe istorice, culturale și chiar religioase, dar spre deosebire de colega sa mai sus numită, ea practică o poezie maximalistă, în care își face simțită prezența și paradoxul, și care are ca miză mai degrabă generarea unor întrebări existențiale, a unor teme de dezbateră filosofică, decât livrarea unor răspunsuri sau a unor sentințe definitive: „*Pictesz o icoană pe tavanul ochilor lui Dumnezeu/ Fiindcă nu cred în el/ Și sunt disperată să știu de ce mai există în mine./ David - luminându-se de crăpături și neputință -/ Va fi om acum că eu nu pot/ Dar nu eu, doar jumătate -/ Jumătatea pe care nu o vreau./ Tu David Dumnezeu eu -/ Se tremură în geamul deschis/ Nu de frig, deși e frig -/ Sub blestemul neconceput al existenței/ Pe care niciunul nu are curajul să îl rupă”.*

Răzvan Stoicovici (23 de ani) scrie o poezie aparent studentească, în sensul că împrumută mult din limbajul, temele și atitudinea studenților asupra vieții, o atitudine aparent eretică sau ultra-detașată, dar care în fond maschează un interes profund pentru marile teme ale existenței umane: „*Bețivii spărți de bere și lene/ au D-zeul lor part-time/ care-și trimite fiul cu Sindrom Down/ la Timpuri Noi degeaba// Dialog sec, lipsă cuvinte vocabular/ redus la apărarea lui Mutlică/ hipersensibil ca inflația. E aerian/ nu e vina lui. Mă pocăiesc spre iertare!/ Unii cred în ghicitoarele din Vamă/ alții în epilepsie”.*

Așadar, noii paveldaniști, deși toți sunt tineri, majoritatea având între 20 și 30 de ani, se prezintă drept un grup de poeți destul de bine sudat, care manifestă interes inclusiv pentru ideea de generație, curajoși în ceea ce privește temele abordate, ancoreți în lume dar fiind totodată preocupați și de transcendență, promit, fiecare în parte să devină poeții canonici ai literaturii de mâine, și nu doar în zona Banatului literar, ci în poezia română în general.

Romeo Aurelian ILIE

Ioan Cuza” din Iași. A publicat poezie în reviste precum Echinoc, Zona literară, O mie de semne, Kryton, Conta, Parnas XXI, Noise Poetry, Planeta Babel, Revista Golan și altele. A debutat în anul 2021 cu volumul de poezii *Sleep paralysis*, apărut la editura bucureștenă **Cartea de după**. În anul 2023 i-au apărut poeme în antologia *Mai deloc pomeniți. Caietul de la Săvârșin #16* (editura Mirador, 2023), ca urmare a participării la Tabăra de creație a tinerilor scriitori de la Săvârșin. În cele ce urmează mă voi apleca asupra volumului său de debut în poezie.

Poeta Ana-Maria Anania a ales ca motto pentru volumul său de debut în poezie, *Sleep paralysis*, o frază menită să avertizeze cititorul asupra conținutului cărții pe care se pregătește să o parcurgă: „apun într-o predare ca să răsar într-o răzvrătire”. Și intră adevăr este o avertizare bine venită mai cu seamă pentru cititorii cu stomacul sensibil, pentru că volumul începe *ex abrupto* cu un autoportret psihologic, pictat în „culori” dure, din care lipsesc „tușele” menajamentelor, al cărui scop este de a ne introduce în universul interior al poetei: „nu vrei să mă cunoști./ tristetea mea e scatoafilă și mereu gravidă./ așa că, ori de câte ori are poftă, trebuie să scormonesc/ prin scârnela trecutului și să caut cele mai apetisante amintiri./ izul acesta de ghenă părăsită mi-a alterat simțul realității/ și n-aș putea să-ți spun ce-mi mai place cu adevărat./ plâng cu lacrimi zoioase și, oricât mi-aș freca obrajii./ mă însoțește duhoarea care apasă greu asupra orașului/ în duminicile când nu vine nimeni să ridice gunoaiile./ am ochi verzi ca mușgăiul de pe sicriul norocului meu/ și trebuie să trăiesc cu asta pentru că sunt lucruri în viață/ pe care, dacă nu le-accepti, te vor seca mult mai devreme./ știu, am picioare lungi, dar nu ca să le pun în jurul gâtului fericirii./ ci ca să dau mereu cu capul de pragul de sus când mă retrag în mine./ buzele mele sunt doar o crustă pe care o zgândăresc pe fiecare zâmbet/ cuvintele nespuse mi se preling pe bărbie inutil”. Vedem așadar, din acest poem cu iz mizerabilist-visceralist (visceralismul însă va atinge apogeul undeva pe la jumătatea volumului), că intră adevăr, poezia ei pendulează încă de la început între

Croniclele RAI - poezia tânără

„Oricât ți-ar fi de frică, nu închide ochii”

Sleep paralysis de Ana-Maria Anania
(Editura Cartea de după, 2021)

„predare” și „răzvrătire”, ambele verbe fiind puse în legătură cu sine însăși. Poeta se predă sieși și se revoltează tot împotriva sieși. Altfel spus, este într-un război continuu cu sine însăși. Și vom vedea în curând de unde vine această revoltă puternică.

Un prim răspuns la această întrebare ar putea fi acela că poeta se simte în primul rând singură și cumva abandonată, ca urmare a pierderii unicului său punct de sprijin, a unicului său reper de umanitate, bunica sa: „bunica e o rană deschisă ce/ refuză cu încăpățănare să se cicatrizeze./ o acopăr de fiecare dată când ies din casă./ dar se lipește de bluză și mă ustură atât de tare./ că mă chinu să zâmbesc fals/ când îi dau conștiințioasă bună ziua/ babei ener-vante de la doi care-și târâie/ picioarele pe hol și prin sufletul nepoților./ mă enervează că unii trăiesc și sunt dracu’ în picioare/ iar ea nu mai e. s-a dus. Și era singura sansă la bunătate/ pe care o mai avea omenirea”.

Dar de fapt, adevăratul motiv se pare că este unul mult mai dur, fiind vorba despre o traumă foarte puternică despre care poeta nu reușește să vorbească nici în poezie altfel decât voalat: „e rușinos să vorbești despre asta/ cuvintele care-mi răsuna în minte/ ori de câte ori voiam să povestesc despre ce s-a întâmplat/ de fiecare dată când plouă deschid laptopul și mă așez la geam/ și scriu până obosesc iartă-mă iartă-mă iartă-mă/ cu speranța că mă voi putea ierta vreodată pentru mizeria/ în care m-am aruncat conștient./ plouase și-n noaptea aia exact ca acum, cu tunete și fulgere./ și mi-era teamă că mă voi îneca în noroiul din propria curte, unde m-am abandonat fără milă/ de atunci mi-e frică doar de ploile mocănești care/ se dezlănțuie în mine și nu știu când se opresc/ m-ai fixat cu privirea mirat și te prefăceai că nu știi ce s-a întâmplat/ mi-ai spus că nu înțelegi de ce e nevoie de atâta zgomot pentru/ o ploaie așa de scurtă, dar tu nu știi nimic despre meteorologie/ sau despre mine/ e prea rușinos să vorbești despre asta/ sunt singurele cuvinte pe care le-ai spus când ai plecat/ iar eu am dat din cap înțelegătoare/ știind că nu voi avea niciodată puterea să accept/ că tu

ești de fapt singurul vinovat”. Această traumă își va face prezența, în diferite forme, pe toată durata volumului, fără a afla vreodată ce s-a întâmplat exact, rămânând cumva condamnați la a privi neputincioși la suferința poetei.

Dar pentru că o traumă nu vine niciodată singură, avem ilustrată în volum și trauma transgenerațională, care sapa poate cel mai adânc dintre toate, fiind și cea mai intimă dintre toate și de cele mai multe ori prima care iese la iveală sau care începe să se manifeste inconștient: „sunt plămădită din cicatricile mamei/ și din fricile sălbătice ale tatălui meu./ sunt tot ce n-a fost bunica mea./ fericită./ am tot ce n-a avut străbunicul meu./ speranță./ sunt tot ce n-au visat părinții mei vreodată./ obișnuința mi-e o haină prea mică/ și-mi țes fiecare zi din fir aspru de rebeliune”.

În mod surprinzător, în volum apare și dragostea, și încă într-o formă de zile mari. Însă până și poezia de dragoste, care s-ar fi dorit cumva a fi un contrapunct la atâta durere, se simte frica poetei de a nu fi părăsită de cel iubit, de a nu rămâne din nou singură și sfâșiată: „nu vreau să mă iubești și/ să-mi fii alături la bine și la greu/ până când moartea ne va despărți./ nu mă mulțumesc cu atât./ vreau să am certitudinea că mă vei/ căuta și dincolo, orice ne-ar aștepta/ după ce încheiem capitolul asta din viața noastră./ vreau să mă cauți și să mă lași să te găsec./ așa cum ai făcut aici. poate te întrebi cum să faci asta./ n-aș ști să-ți răspund, dar eu de aceea te adulmec în fiecare/ noapte. nu vreau să-ți uit mirosul. te voi căuta cu

perseverența/ unui câine de la antidrog, dar căutarea trebuie să fie reciprocă./ când voi ști sigur că așa va fi, abia atunci/ voi reuși să fiu pe deplin fericită”.

Așadar, Ana-Maria Anania scrie o poezie extrem de dureroasă, de dură, de sfâșietoare și de revoltătoare, însă într-o manieră de poetă adevărată, de poetă care, deși aflată la debut, ne arată tuturor că are stofă de mare poetă ce nu se teme să spună lucrurilor pe nume. De altfel, dovadă că a înțeles deja ce înseamnă poezia și care este rolul și rostul ei în lume, stă poemul următor, o adevărată artă poetică, cu care de altfel voi încheia și eu această cronică dedicată unui volum de poeme de cinci stele (și nu doar pe Goodreads): „abia după ce am aflat că străbunicul a făcut pușcărie/ pentru o poezie, am înțeles ce putere pot avea cuvintele/ și mă lupt mereu cu teama de-a nu deranja și cu dorința/ de-a scoate afară tot ce mă zgârie pe dinăuntru./ crăpăm zilnic metri înțegi de visuri și le ordonăm frumos/ lângă casă, să stea la uscat pentru a întreține focul care/ ne determină să mergem mereu mai departe, să mai luptăm/ și azi cu balauri, taxe și nedreptăți”.

ANA-MARIA ANANIA

care i-au apreciat activitatea literară și ziaristică; de critic, prozator și poet. De asemenea, în calitate de Director al Editurii, „eCreator”, Baia Mare, Ioan Romeo Roșianu se dovedește a fi, prin multitudinea de volume tipărite, antologii și reviste, un neobosit călător prin lumea scrisului, prin magie și prin sinele său. Am primit de la dumnealui, cu o frumoasă dedicație, volumul de versuri „Scrisori către Izoleta”, apărut la Editura Detectiv Literar, București, 2020. Este cel de-al treilea volum având la bază acest stil epistolar, după ce în 2018, apare la Editura „eCreator” Baia Mare „Scrisori de dragoste pierdută”, iar în 2019, la aceeași editură, apare „Scrisori de dragoste irosită”.

Neliniștea și frica de moarte bântuie în versurile acestui volum... „de după bibliotecile ticsite cu cărți stă moartea la pândă/ o văd cu coada ochiului/ îi simt respirația rece în ceafă/ o aud ascuțându-și coasa cu o plăcere de criminal în serie”, teama devine aproape de nestăpănit, aduce cu ea neputința... poetul scrie cu speranță fermă că doar iubirea îl mai poate izbăvi: „îți scriu cu spaima zilei de mâine și cu neputința zilei de azi/ trag cu urechea la ușa de la hol și mă amăgesc/ că aud pașii tăi venind înspre mine”, chiar amăgindu-se... (Scrisoare din domiciliul meu forțat). Se spune că unde dragoste nu e, nimic nu e! Dar ce te faci atunci când dragostea vine pe negândite și tot așa pleacă, fără să-ți prezinte vreun preaviz? Tot la fel și prietenia. „Iubito, eu am apucat vremea când îmi îmbrățișam prietenii.../ eram cu prietenii, Iubito, și nici măcar frig nu mi se făcea vara/ nici măcar cald nu mi se făcea iarna/ eram cu ei, Iubito, și timpul stătea în clepsidrele sparte”, rememorând cu nostalgie și regrete vremea când se putea întâlni cu prietenii, fără nicio restricție. (Scrisoare despre o singură viață și un sfârșit iminent)

Crâncena resemnare... „miroase a moarte și a pustiu în jurul meu/ și nimeni nu dă alarma/ oameni resemnați cu vieți irosite/ se mint cu o bucată de pâine...), iubirea și prietenia nu ar trebui să treacă nicidecum prin stări „dușmane”, de izolare, neputință, alegând moartea ca pe un crunt adevăr... „iubim viața pentru că este o minciună frumoasă/ urăm moartea pentru că este un crunt adevăr...” (Scrisoare despre poezie pe cord deschis). Cel mai dificil și cel mai important lucru:

CATHARTIC (Ioan Romeo Roșianu - Scrisori către Izoleta)

Despre Ioan Romeo Roșianu s-a scris mult și se va mai scrie multă vreme. A beneficiat de referințe critice elogioase pentru întreaga sa operă din partea unor critici literari mari, academicieni, poeți, prozatori, profesori universitari,

să ai credință... „dar tu nu și nu, Iubito, nu și nu/ tu cauți comori pe pământ și de ceruri nu-ți pasă” (Scrisoare despre bogăția lumească și sărăcia spirituală). Astfel, în sufletul poetului se acumulează frustrarea, neputința și ajunge să se îndoiască, la modul cel mai crunt, de existența lui Dumnezeu... „așa a fost, Iubito, a fost prima duminică/ când m-am îndoit că mă privește cineva din cer...”, și tocmai de aceea cere ajutor... „mai știi când te-am rugat să-mi torni în venă vinul vechi de iubire/ cu care am vrut să mă îmbăt de tine?”, fuge departe de lumea dezlănțuită „așa a fost, Iubito,/ și ca să am parte de liniștea dorită/ am plecat departe de lumea plină de zgomote.../ ca să-mi pot auzi până la urmă inima cum bate/ pe un pat de spital”..., îmbolnăvit și singur, strigă: „Unde ești, Dumnezeu, la ceas de noapte și zi?” (Scrisoare despre desfrâu și sfîntenie). Poetul suferă alături de Iubita lui, Poezia și continuă să scrie, să dăruiască, să oblojească suferinți și singurătăți, cathartic: „eroii din cărți au făcut zid în jurul trupului meu plâpând/ metaforele au dat cu poeme în ea/ cuvintele închideau

ușa/ ferecau calea spre inima mea/ picturile m-au ascuns în culorile lor/ și cu respirația întretăiată desenam alte pânze...” (Scrisoare despre o moarte aparte)

Conștient fiind mereu de faptul că sufletul este o oglindă a trăirii posibile doar atunci... „când trupul primește hrană de la suflet/ sufletul primește de la spirit/ și spiritul de la Dumnezeu”, astfel poezia este singura imună în fața morții, în timp ce poetul are un destin de pasăre Phoenix: „Așa a fost, Iubito, căci sufletul este o oglindă/ prin care poți vedea înăuntru când afară bate vântul trăirii/ când trupul primește hrană de la suflet/ sufletul primește de la spirit/ și spiritul de la Dumnezeu e stare normală...” (Scrisoare despre moartea mea și pasărea Phoenix)

La finalul volumului autorul se spovedește: „când lupii tineri ai vieții mele au decis să se lase dresați/...când în tihna bisericii mâinile s-au împreunat singure a rugă/ și când sfinții cu ochi orbi din altarul cu păianjeni la colțuri/ surâdeau trist a binecuvântare și tihnă”, își găsește tihna ca o binecuvântare, dar: „mă doare prezentul, Iubito, la fel cum nisipul scurs/ în clepsidră mi se risipește în sângele gros/ nu e nimeni lângă mine în ceasul de durere/ și durerea întreagă sunt eu...”, recunoaște greutatea păcatelor din trecut: „mă doare trecutul, Iubito, că atunci mi-am stabilit/ condamnarea la moarte/... și vrea să-și găsească alinarea sub cortina iertătoare a cerului”, „mă doare tot și-mi vine să trag cortina cerului/ peste sufletul meu rănit și pribeag/ mă doare că sunt mai doare c-am fost/ mă doare că nu voi mai fi pentru ziua de mâine”. Putem spune că, dincolo de volume, scrieri, reviste, care înalță peste timpuri, patosul, suferința, credința, speranțele creatorului, Ioan Romeo Roșianu este un poet dăruit cu mult har, un editor, un prieten al scriitorilor, un jurnalist împătimit. Și nu putem să-l cinstim decât citindu-l.

Simboluri esențiale în poemul Luceafărul, de Mihai Eminescu

Gheorghe
ȘEȘEȘAN

Ea trebui de el în somn/ Aminte să-și aducă (8)

*Ea trebui de el în somn/ Aminte să-și aducă/
Și dor de-al valurilor domn// De inim-o apucă://
Cum el din cer o auzi./ Se stinse cu durere./ Iar ce-
ru-ncepe a roti/ În locul unde pierde:// În aer ru-
mene vâpăi/ Se-ntind pe lumea-ntreagă./ Și din a
chaosului văi/ Un mândru chip se-ncheagă;*

Patru versuri din poemul *Mai am un singur dor* al lui Mihai Eminescu grăiesc astfel: „Cum n-oi mai fi pribeag/ De-atunci înainte./ M-or troieni cu drag/ Aduceri aminte”. **Aducerile aminte** sunt apanaj al umanului. Ne aducem aminte de lucrurile frumoase, înălțătoare din viața noastră. Aceasta în stare de reverie. Dar tot o astfel de stare este și **visul**. În **vis**, așa cum am mai spus, ființa umană își amintește momentele remarcabile din existența sa. Dar, ne spune versul eminescian, acest lucru se poate întâmpla și **în moarte**. Odată „scăpat” de vârtoarea vieții, de zgomotul ei, sufletul celui călătorit se va lăsa pradă **aducerilor-aminte** dragi din timpul vieții. Am mai pomenit, de-a lungul acestui excurs în universul poematic al **Luceafărului** faptul că **visul** este „văzut”, în numeroase credințe și mitologii, drept un fel de **moarte**. Așa se face că fata de împărat „trebui” să își **aducă aminte de el** în somn (într-un fel de moarte fiind, altfel spus). Dar este vorba, oare, despre o moarte „definitivă”, ca să ne exprimăm astfel, sau doar de una **neîmplinită**? Firește că, aici, cititorul va ridica ușor din sprânceană, probabil mai mult decât intrigat. E posibil, oare, ca moartea să fie **neîmplinită**? Se poate, și anume, în **folclorul românesc**. Atunci când **dalbul de pribeag** își lasă aici, în această lume, un **dor** neîmplinit, el se va întoarce, în viziunea celor vechi, sub forma unei „viziuni”, a unei ființe supra-naturale. **Dorul** îndeplinește însă și o altă funcție: „drumul **dorului** este în fapt distanța care desparte visul erotic de împlinirea sa; deci nu este vorba de o distanță concretă și neapărat mare, ci este o reprezentare ideatică, configurată mental, depărtarea fiind existentă și dramatică și în cazul că îndrăgostiții se află în cadrul aceleiași colectivități umane; drumul **dorului** este practic un simbol, o călătorie inițiativă, o expediție în căutarea și aflarea unei noi personalități a omului, îmbogățită printr-o experiență erotică; lungul drum al **dorului**, pe care îl străbat partenerii, mergând unul spre celălalt, este dramatic nu pentru că este lung, ci pentru că este plin de obstacole; cele mai multe asemenea obstacole sunt dealurile, munții, apele, pădurile și văile adânci, toate fiind de fapt ipostazieri ale interdicțiilor impuse de morala comunitară, uneori fiind reală chiar distanța dintre cei doi, care conduce la prelungirea dureroasă a unei iubiri la distanță, deci neîmplinite” (Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf, s.n., p.220).

Pe de altă parte, este surprinzătoare asemănarea **dorului**, personificat, cu **prințul** din basm. **Dorul** și **Luceafărul** devin, din această perspectivă, **una**: „Una din personificările dragostei în poezia românească. (...) În textele cântecului popular **Dorul** ni se înfățișează ca o dragoste potențată de melancolia absenței ființei iubite, ca o iubire reverberată de o distanță reală sau imaginară, ce-l separă pe îndrăgostit de obiectul iubirii sale. **Dorul personificat poate lua chipul concret al iubitului, dar tot atât de bine poate fi imaginat drept Zeu sau un Crai, avându-și un măreț palat și o curte primitoare, unde îndrăgostiții își găsesc un adevărat paradis.** (s.n.) (...) „În general se crede că vântul și focul sunt stihii consubstanțiale **Dorului**” (Ivan Evseev, *Dictionar de simboluri și arhetipuri culturale*, p. 85). În general, atunci când se vorbește de sentiment, de iubire ori de relația cu **lumea de sus**, vocabularul limbii române folosește „termenul” de **suflet (suflet nepieritor)**. Alteori însă este folosit și termenul de **inimă** care are, firește, și sensul său concret, anatomic, dar și unul superior, care se referă

la nivelul **spiritual**: „Considerată organ central în corpul ființei umane și sediu al sentimentelor, are valențele simbolice ale unui **Centru** macrocosmic, pus în relațiile de similitudine și interdependență cu toate elementele ce alcătuiesc modelul lumii în culturile tradiționale” (I.E., *Dictionar de simboluri și arhetipuri culturale*). Altfel spus, **dorul** care se naște în inima fetei de împărat (pentru „împăratul cerurilor”, firește) (re)crează un univers, în care **dragostea** e centrul ce se umple de iubire divină și, la rândul său, radiază tot **iubire**: „Este punctul de întrepătrundere a spiritului și a materiei, locaș («templu») al lui Dumnezeu. În acest sens, e percepută ca un vas (cupă) care se umple de harurile cerului” (Ivan Evseev, *Dictionar de simboluri și arhetipuri culturale*)

În general, pentru moderni, **aerul** este o formă de manifestare a nimicului. Și asta cel puțin la nivel vizual pentru că, deși considerat ca al patrulea (doar element fundamental al existenței, **aerul** este, de fapt, **esențial**; nici o făptură, ființă, formă de viață (aerobă, firește) neputând trăi fără de el. Dar, mai mult decât atât, aerul este, pentru numeroase mitologii, și un important element al **vieții spirituale**: „Cel de-al patrulea element esențial al vieții din vechile cosmogonii ale lumii (alături de apă, foc, pământ). Se asociază (...) suflului vieții, înălțimilor cerului, luminilor astrale, libertății, **principiului masculin activ și fecundator (s.n.)**” (Ivan Evseev, *Dictionar de simboluri și arhetipuri culturale*). Să ne oprim puțin asupra acestor ultime cuvinte: **principiul masculin activ și fecundator**. „De-a lungul” întregii umanități, de la începuturile sale și până în zilele noastre, ceea ce a făcut lucrurile „să meargă” a fost această **uniune a contrariilor**, a principiului masculin cu cel feminin pentru că, în final, să se obțină, prin însoțirea celor două elemente, **rod**. Este rațiunea însăși de a fi a existenței, a universului, a tot ce are viață. Așadar, din **aer** se naște **craul** venit la însoțirea cu fata de împărat: *În aer rumene vâpăi / Se-ntind pe lumea-ntreagă*.

Eroul mitic care face legătura între cer și pământ (ori le desparte, alteori) este, din perspectivă mitologică, și **principiu energetic vital**. Înțelegem, în consecință, că el aduce viață acolo unde bate suflul rece al morții, că el animă o realitate „mortificată”. Căci, deși vie, lumea fetei de împărat este moartă. Cu alte cuvinte, ceea ce conferă viață (veșnică) umanului este **spiritul**. **Luceafărul** vine să învie o lume mortificată, suficientă sieși, care și-a pierdut elanul spre înalt: „*Shu, divinitatea aerului la vechii egipteni, era privit ca un principiu energetic: el naște sau desparte cerul și pământul, contribuie la zămisirea diferitelor forme de viață. (...) aerul e un vehicul al luminii, mediu al vibrației sunetelor și culorilor, al elevației și al purificării.*” (Ivan Evseev, *Dictionar de simboluri și arhetipuri culturale*). Putem spune însă că și elementul cosmic resimte o atracție față de cel pământean. Este permanenta atracție a contrariilor, a plusului cu minusul, a întunericului cu lumina, a morții cu viața. Forma pe care o ia Hyperion, în transformarea sa înspere uman este, de această dată, flacăra, vâpaia. Hyperion coboară spre Pământ, pentru a-și întâlni aleasa, îmbrăcând forma **focului iubirii**: „Aproape universală este identificarea focului cu dragostea (...) Conotații simbolice negative sunt proprii mai ales focului subteran, al Infernului, dat în stăpânirea unor demoni.” (Ivan Evseev, *Dictionar de simboluri și arhetipuri culturale*)

Plină de simboluri, de înțelesuri majore este însă partea ultimă a strofei: „*Și din a chaosului văi/ Un mândru chip se-ncheagă;*” Vom mai întâlni această secvență, spre finalul poemului (*Din chaos, Doamne, am apărut/ Și m-aș întoarce-n chaos*), având același set de semnificații, ușor „mișcate”, însă. Dacă în final **Luceafărul** îi cere Demiurgului anularea **firii**, a **Universului**, a **Cosmosului** însuși, pentru a se putea naște din nou, însă în altă condiție (cea muritoare), aici ne sunt prezentate ipostazele demiurgului, felul în care acesta ia naștere, în relație cu **Pământul** și cu **pământeni**: „Cuvântul grecesc (**chaos**), derivat din rădăcina **cha** însemna, inițial, **căscătură, gol**. În diferite mituri cosmogonice e starea inițială, neorganizată, de la care s-a pornit urzirea lumii. E imaginat fie ca un gol sau un hău fără fund, fie ca o stare amorfă a substanței alcătuite din foc și apă. (...) Transformarea haosului în cosmos este prezentată ca trecere de la întuneric la lumină, de la apă la uscat, de la hău (gol) la substanță, de la amorfa organizat, de la distructiv la constructiv.” Cu alte cuvinte, din **nimic**, din **neant**, se naște Hyperion, pentru a putea cuprinde Pământul cu îmbrățișarea sa, iar unul **dintre punctele de mișcare** este **dragostea**.

Vali Șerban

2 covrigi

În ziua aceea așteptam să iau 2 covrigi, eram a treia la rând. În fața mea, primii doi au cumparat altceva. El era tot acolo. Într-o margine. Aștepta cu mâna întinsă la fiecare trecător. - Ce vrei, cerșetorul?, strigau câte unii, suflând a gol. Nu mai știam dacă ăia 3 lei din ziua de ieri. I-am rătăcit în vreun alt buzunar sau i-am pierdut printre ore, tăceri. I-am găsit! Poate că doi covrigi, uneori fac cât o zi. Poate c-o zi face cât un întreg dintr-un om. - Ia-i, suflete! E înnorat și e frig. În cântecul ploii, am știut că-n ziua aceea Dumnezeu a mâncat 2 covrigi

Într-o zi

Într-o zi, am să bat la ușa din dos. Iar tu-mi vei deschide căutând prin ore, Căutând prin ce-a fost. Dacă timpul ar avea margini, S-ar însăla o sută de ierni. Iar tu c-o pensulă groasă, din bucăți de nori, ai desena oameni plini de zăpadă. Cu ochi de lut, cu-n braț de fier. Crengile copacilor ar vorbi atunci despre ieri, Iar soarele dintr-o dată s-ar întoarce invers pe cer. Dacă timpul ar avea margini, S-ar întinde cerul și pământul. Iar eu cu inima mea. Aș împleni secundele toate cu minutul.

Cine sunt?

Am tras într-o zi de șiretul lumii. Și-n grabă au început să cadă clipele. Una peste alta. De la stânga la dreapta. S-au dus în râuri și-n văi. S-au ascuns într-o sută de odăi. Încă mai cotrobăi prin colțuri de lună. Poate vreuna din ele s-a ascuns de furtună. Când scap din mână o oră, se transformă-n lut. Când caut în palmele vieții secundele, Nu mai știu cine sunt. Chiar așa, cine sunt? O bucată de cer, aprinsă de dor și stinsă-n pământ. Poate că asta sunt.

La colțul din dos se vând vechituri

La colțul din dos se vând vechituri. O fi în vreun ceas de pe ultimul raft. Inelul din ziua de ieri? Sau poate în vreo traistă de pânză, Printre pâinea uscată, cumpărată de alaltăieri de la magazinul din stradă? Oare unde să fie inelul acela cu piatră zirconiu pe care mi l-ai dat într-o zi de vineri și-a alunecat de pe inelar când am spălat vasele... Poate că-ntr-o zi se va ivi dintr-un colț de oră, Și-l voi răsuci, și-l voi potrivi pe degetul meu. Dar, vai, ce târziu! Anii trag de piele, crestează pământul și înalță noduri, Iar inelul meu n-o să poată cuprinde. Tot ce timpul îndeasă în palmele de lut ale inimii mele.

Virgil Diaconu & Liliana Finta

Prințesă

(Dialog îndrăgostit)

Magnolia sau Tratatul despre frumusețe

Ea a venit cu prima lumină a dimineții.
Cred că făcea parte din corpul de balet
al răsfațatelor raze...
Știu că explodase magnolia,
pentru că tocmai în momentul acela
ea și-a aruncat părul roșu pe spate,
dezgolindu-și umărul... Și atunci am fost
pentru prima oară săgetat de pielea ei albă,
de privirea ei ascunsă, uleioasă,
care mi se prelingea pe trup, ca un mir...
Privirea ei, ca un mir...

Cred că ea este întocmită chiar de Domnul,
braț cu braț, linia umerilor, sânii ochioși.
Toate sunt puse la locul lor de mâna Lui divină.
În mod sigur acesta este *Tratatul despre frumusețe*,
tratatul pe care îl răsfoiesc în nopțile lungi
și de care nu mă mai satur...

Sub bluză, sânii tăi bat ca o inimă,
privirile tale deja îmi aleargă în tot corpul!

De altfel, magnolia mâinilor tale,
linia umerilor, sânii treziți din somn
sunt primele pagini din *Tratatul despre frumusețe*,
pe care firește că nu am să îl termin niciodată,
pentru că frumusețea nu are niciodată sfârșit.

Da, ea a dat buzna la mine în vis,
prin catifeaua petalelor ei călătorească
cât este noaptea de lungă...
O ispită, care îmi spulberă toate visurile de mărire...
Ea se strecoară în mine ca un duh,
stăm toată noaptea de vorbă.
Viața mea de aici înainte este praf și pulbere!

Da, femeia cu părul roșu îmi învoldurează cearșafurile,
Tratatul despre fericire nu are sfârșit.

Și cum dansează în lumina aspră a dimineții,
eu sunt sigur că în ordinea cosmică s-a schimbat
ceva...

Fericirea este făcută din trupul tău, braț cu braț,
linia umerilor, sânii ochioși.

Desigur, inima ta deja bate la mine în piept. O auzi?

Toate sunt puse la locul lor de mâna Lui divină,
ca într-un puzzle al fericirii.

(V. D.)

Dansez pentru tine

Dansez pentru tine printre oglinzi.
Și cuvintele tale sunt muzica mea...
Și vorbele tale sunt ca un sărut.

(L. F.)

Rămâi

Rămâi în palmele mele,
pasăre mică.
Te voi alina cu petale de catifea.
Brațele mele vor fi crengi în jurul tău,
prin trupul meu seva pământului va ajunge la tine.
Suflarea mea va fi izvor pentru tine
și glasul meu va fi în versurile tale.
Rămâi în palmele mele,
pasăre mică.

(L. F.)

Primăvara

Îmbrățișarea mea a ajuns până la ziua dintâi,
când întuneric era deasupra adâncului
și Duhul lui Dumnezeu se purta peste ape.
Domnul încă nu despărțise lumina de întuneric,
nici trupul tău strălucitor, de gândurile mele întunecate.
Bineînțeles că te iubesc! Eu și toată grădina,

care a înflorit doar pentru tine.
Ba chiar și Domnul se uită pe furiș la mâinile tale.
Mai mult de atât, el a tipărit și în acest an pentru tine
o ediție specială de vrăbii.
Așa se face că în fiecare clipă tu ești iubită
de încă un ciripit...
Nu, să nu îmi spui că vrăbiile
sunt de fapt gândurile mele
fugite pe furiș de acasă la întâlnirea cu tine,
pentru că nu voi recunoaște nimic.

Aici este vorba despre lucrarea Domnului,
care a însămânțat cerul cu toate zburătoarele
doar pentru tine. Firește,
Domnul a făcut lumea înaintea mea.
El este singurul poet care mi-a luat-o înainte
și pe care nu îl voi întrece niciodată,
nici măcar cu un fir de iarbă sau cu un ciripit...
Nu-l voi întrece nici măcar cu o floare de cireș,
nici măcar cu un greiere...

El a făcut lumea înaintea mea,
iar eu trebuie să fiu mereu pe locul al doilea,
ca noaptea după zi.

Da, lumea făcută de Domnul este fără de seamăn.
Dacă nu crezi, ieși în stradă și vezi dimineața;
și aruncă-te cu totul în lumina și forfota ei...
Dacă nu crezi, uită-te la prințesa mea,
privește-o din tălpi și până la steaua:
negreșit, ea este creația Lui,
ea are o descendență divină.

Bineînțeles că o iubesc!
Bineînțeles că de ziua ei
îi voi face acest cadou straniu:
un cântec de vrăbie...

Un cântec de vrăbie, pe care i-l voi ciripi la ureche...
(V. D.)

Cu tine

Hey! Sunt aici.
Printre picurii de ploaie.
Sunt spațiul dintre două picături de ploaie.
Pe fruntea ta și pe pleoapele tale sunt.

Când deschizi ochii,
cobor și mă preling până la picioarele tale.
Te aștept să-mi atingi tălpile cu săruturi.

Mă voi preface în fluture și voi zbura
și mă voi așeza în privirea ta.

Și privirea ta va avea culoarea aripilor mele.
Și voi ști că sunt cu tine în văzduh.
În tot văzduhul.

(L. F.)

Declarație

Câteodată sunt frumoasă.
Și-ți sparg liniștea cu frumusețea mea.
Poate mă vei chema sau poate vei fugi.
Câteodată sunt o nălucă.
Și îți invidez lumea cu fantasmile mele.
Tu nu vei ști cine sunt. Dar eu
am să-ți aduc aminte
că sunt fata cu picioare superbe și cu inel.
Câteodată mă alint
și te invit să mă dezmierzi.
Poate te vei apropia sau poate vei pleca.
Cine știe?

(L. F.)

Ai sânii mici...

Ai sânii mici.
Două vrăbii care ciripesc,
din când în când, de foame.

Prin trupul tău se vede până la ziua dintâi,
când Domnul a vrut să despartă cerurile de pământ
și lumina de întuneric. Și nu a reușit...

Dovadă că nu a reușit este chiar sufletul tău,
jumătate lumină, jumătate întuneric.
Probabil că Domnul a vrut să îmi dea de înțeles
că nu îmi va fi prea ușor cu tine

și că tot ce câștig în șapte nopți de dragoste
s-ar putea să pierd într-o singură zi.
Așa se joacă cu mine sânii mici,
încă de la începuturi...

Copacul sub care stau este plin de ciripitul vrăbiilor.
Sau poate că sunt doar cuvintele tale repezi,
poate că este doar clinchetul râsului tău,
care deja mi-a luat mințile...

Până și eu, în ultima vreme, am ajuns un ciripit...
Și probabil că noi ne vom ciripi tot timpul de aici înainte...
(V. D.)

Dansez cu tine

Dansez cu tine Pasăre Mică
Pe alei închipuite.

Privirea ta cade iscoditoare pe florile mele. –
Îți trimit parfumul meu Pasăre Mică.

Culorile mele se pierd printre aripile tale.

Cuvintele sunt spuse în șoaptă
și îți fac loc în ascunzișul meu
Pasăre Mică.

(L. F.)

O nălucă

Mă privești dintre stele...
Pentru tine sunt o bizarie.
Mă impresori,
îmi răvășești părul
și îmi atingi cu degetele lungi obrazul.
Te întrebi: sunt reală,
sau sunt lumina din stele?
Răzvrătirea mea te uimește.

Când te privesc, te ascunzi,
când îți vorbesc, fugi,
când îți zâmbesc, te apropii.

Nuu, nu sunt reală.
Doar stelele sunt reale,
doar ele există.
Eu sunt o nălucă.

Mă privești din lumea ta
și îmi faci loc printre stele.

(L. F.)

Tratatul despre fericire

Iată Singurătatea, ca și ieri,
pe aceeași bancă, în parc.
Ca și ieri, ca și alaltăieri.
Nu vorbește cu nimeni,
însă hrănește zburătoarele cerului,
mulțimea de porumbei, mereu înfometate.
Ar vrea să i se așeze pe umeri
și să-i vorbească la ureche în păsăreasca lor,
în limba lor cerească. În cereasca lor.

Dar Singurătatea nu vorbește cu nimeni.
De fapt, eu am plecat de aici,
călătoresc prin alte țărâmurii.
Acum sunt copilul care aleargă prin pădure
după cântecul mierlei; după cântecul, atât înalt,
al mierlei. Sunt copilul, care a rămas fără cuib.
Dar copilul acesta este în toate cântecele pădurii!
El este toți copacii, toate frunzele...
Strigătul lui de bucurie este vântul
șuierând prin copaci.

Călătoresc prin alte țărâmurii.
Sunt copilul care aleargă pe malul mării,
copilul albastru...

Bine că nu mă vede nimeni,
așa cum alerg, albastru, pe țărni...

Marea este sângele meu cosmic,
aș fi vrut să îi spun fetei cu părul roșu,
care tocmai a trecut prin ziua mea,
prin singurătatea mea.

Marea este sângele meu cosmic,
i-am spus femeii tinere
care se plimba pe țărni
și cu care vorbeam telepatic.

Desigur, sângele meu albastru
îi trimite ei toate corăbiile.
Ea este femeia cu părul roșu,
este *Tratatul despre fericire*.
Prin ea pot să văd până la începutul lumii,
când apele nu erau despărțite de uscat
și nici lumina de întuneric.

Dar ce caut eu la pieptul ei?
Ce caut eu în povestea fericirii,
pe care abia o cuprind?

Așa îmi spuneam,
răsfoind *Tratatul despre fericire*,
petală cu petală, atingere cu atingere,
în timp ce gardienii destinului se străduiau
să ne arunce în aer cu îmbrățișare cu tot,
cu cer cu tot...

(V. D.)

Poem

Eu văd cum raza de lumină din ochii tăi
atinge văzduhul.
Mă urc pe ea și ating cerul cu degetele.

Voi lua cu mine toate vrăbiile pământului
și le voi învăța să zboare în lumi nebănuite.
Vii și tu?

(L. F.)

Inelul

Mă plimbam țanțoșă pe aleile orașului. Ploua de multă vreme și apa se scurgea pe față, pe trenți și-n pantofi. O ploaie caldă de vară. Mă plimbam încoace și încolo fără nicio țintă.

Din stânga mea am auzit o voce gravă. Un arbust, mândru nevoie mare, îmi vorbește.

- Hei, frumoaso, cum te-ai rătăcit p'aici?!
- Hi, handsome, e o vreme superbă, ce zici?!
- Sigur, superbă vreme! Hei, frumoaso, vrei să fii soția mea?
- Fugi de-aici, cum aș putea să mă mărit cu un arbust?!

- Sigur că poți. Te rog dă-mi mâna și primește inelul meu.

Am întins mâna printre crengile ude. Arbustul a scos mândru inelul, care era chiar floarea lui, pe care o pregătise tot anul pentru mine, și mi l-a așezat pe deget. Era cel mai prețios inel ce s-a pomenit vreodată! Inelul-floare.

(L. F., 2023)

Vers din copilărie

Am învățat să nu-mi mai fie dor
să mă lupt cu lumea
împovărată de orgolii și blesteme
să accept condiționări
și să tac dracului din gură
fiind pe placul dușmanilor și a ipocriților.

Încetez să mai sufăr
să am incertitudinile unui alter ego
cu care mă culc noapte de noapte
neobișnuit de pervers.
Îmi beau cafeaua fără frământări deșarte
când îi văd pe alții așa cum sunt ei
nu mă mai pot răni
nici măcar atunci când mă mint.
Nu am scadență la iubire
îngerii încă își țin săbiile în teci
nu mai sunt turistă în propria viață
glonțul a ucis iluziile și totul miroase a roșu.
Îmi asum ceea ce spun
ferestrele sunt verzi
mi-am găsit calea și drumul pierdut
mă caută bățile de inimă
acolo unde nu am fost niciodată.
Doar fluierul cântă un vers din copilărie
vestind a doua mea naștere
alea jacta est.

Sezonul iubirii

Departa sau aproape de mine
cântă o pasăre cu inima albă
nu-și spune numele
nici nu era nevoie să îl spună.
Îmi ești și-ți sunt.
Înger și demon

prezent ca în celelalte vieți
atât de multe, atât de demult.
Între noi curg râuri de dor
secunde de tăcere răzvrățite
în reflexiile chipurilor noastre
aici, acum și de cealaltă parte a oglinzii.
Iadul din rai
Estul din vest
când orele tremură
în jumătăți de viață, de adevăruri, de vise
ce hoinăresc
prin sezonul iubirii
cu numele noastre strivite de ea.

Alt timp

Umbrele își întindeau brațele
printre gratiile tăcute ale ultimului cer
hrănesc păsările albe cu lacrimile lor.
A început ceremonia încoronării
diavolul a urcat pe tron
în cel mai pustiu și singur oraș.
Nu mai căutați raiul și iadul în viitor
sunt prezente aici și acum
în acest timp al cenușei
lumânările sunt aprinse
doar spiritele hoinăresc prin noapte.
Moartea stă de veghe ghemuită
au hrănit-o cu inimile dinainte de vremuri
nu mai știe cine e mort și cine nu.
Penele albe dintr-un înger căzut
zac însângerate pe jos
aripile rupte s-au pierdut
sub povara păcatelor lumii
ce poartă crucea pe spate
încătușată într-un alt veac.

În simplitatea unei clipe

În simplitatea unei clipe
mori, poate renaști
sau poate zbori.
În simplitatea unei clipe adormi
accepti testul tăcerii
unde ești tu, eu
și lumea adevărată.
Adăpostim inimi albastre
păzindu-le
de teamă să nu se frângă.
În simplitatea unei clipe
învățăm să iubim, să ne iubim
dincolo de zbaterile oarbe, perpetue ale minții.
Tot mai aproape de nemurire
în simplitatea unei clipe
trăim un întreg univers.
Din moarte în moarte spargem tipare
unde ceilalți încă dorm
sau poate visează
măine vor filma
prin eterna perindare
semnul crucii.

Uneori

Uneori te iubesc, uneori rād,
uneori îmi număr visele agățate de palme.
Uneori mă plimb prin toate reîntrupările
îmi plătesc datoriile ascunse printre veacuri.
Uneori țin doliu și plâng, plâng pentru mine
pentru copilul necunoscut
ce mă trage de suflet
când trec nepăsătoare prin lumile astea uitate
la care plătesc tribut.
Ca o pasăre fără aripi ce trăiește în viitor.
conștiința a sucombat de sine refuțată.
Sunt o străină pentru mine.
Mintea stă suspendată între da, sau nu, sau poate.
Uneori vreau să mă agăț de dragostea ta
uneori Dumnezeu mă privește din tine
am trăit unul pentru celălalt
într-o singurătate împrejmuită de sârmă ghimpată.
Uneori mă împiedic de mine și cad
Mă dezbrac de trecut,
te binecuvântez, mă binecuvântez, uneori.
Doar uneori.

Viața e doar o glumă

Viața e doar o glumă
am stat eternități prin pânțelele sortii.
Colindam raiul și iadul deopotrivă
jucam la ruletă pariul cu viața
și-mi vindeam inocența prin târgurile de păcate.
Nu-mi amintesc momentul renașterii
mă scaldam în râul de lacrimi
în spatele măștilor de seară.
Balul mascat și cântecul acela descântec
împroșca stropii de sânge
pe fructele interzise.
Pe tron în rai
diavolul râdea.

Magda URSACHE

Paul Goma, un igienist al memoriei

La trecerea lui Paul Goma din viața pământească în viața cerească, întâmplată de Bunavestire, 25 martie 2020, mi-am spus și o repet că Goma nu are nevoie de necrolog. Goma rămâne viu, numai că depinde și de noi să rămână viu. Și dacă nu l-am auzit când trebuia, măcar să nu-l uităm. Mariana Sipoș, autoarea volumului *Destinul unui disident. Paul Goma* (ediția întâi, Universal Dalsi, 2005, a întregat pe un post TV, 2015, când Goma se afla pe pragul vârstei de 80 de ani: „De ce nu am avut nevoie de Paul Goma?”.

Răspunsul meu, atunci și acum: pentru că este în felderința lui curajul de-a spune lucrurilor pe nume, iar intransigența nu place aliniaților, oportuniștilor, cărora le e frică de Goma. Scriitorul („rostitor de adevăr”, cum îl definește Bujor Nedelcovici) a promis: „Voi vorbi când nu voi fi întregat”. Și-a ținut cuvântul, asumându-și rolul inconfortabil de igienist al memoriei. Umberto Eco dixit: „Să-ți amintești e o muncă, nu un lux.”

Interzis în RSR până în acel Decembrie, a fost lăsat și postsocialist fără drept de replică, gomofobii dorindu-și să-l cufunde iarăși în tăcere. Au făcut ce-au putut să-i închidă gura. S-a cerut interzicerea semnăturii în revistele românești, i s-a topit *Culoarea curcubeului*, ca nevandabilă, apărută la Humanitas (cu o greșală în titlu: *Culorile curcubeului*; de ce nu s-o fi dăruit tirajul bibliotecilor), i s-a spus „Adio”, a fost hult de cobreslași ca egocentric, megaloman (și încă galopant), mincinos, pieziș... Nu cred să fi adunat alt mare scriitor român mai multe ofense: resentimentar, bărfitor, frustrat, otrăvicios, conflictual, scandalagiu, critic în exces. Analogia Goma-Gomora a făcut-o CTP.

Reconcilierea cu URSS ar fi fost posibilă dacă Uniunea și-ar fi făcut *mea culpa*. Măcar cei care i-au cerut capul în '71: Eugen Barbu, Titus Popovici, Dan Zamfirescu, Zigu Ornea, aflați postsocialiști în viață. Virgil Teodorescu murise în 1987. Din URSS a fost eliminat când se afla în arest, la Rahova. Citesc în jurnalul Constanței Buzea, din anii 1967-1971, *Creștetul ghețarului*: „La ședința de excludere a lui Paul Goma din Uniunea Scriitorilor, Zaharia Stancu n-a venit din motiv de zi de naștere, iar Marin Preda – din motiv de gălci. Bășcălia lor, oricât de semnificativă, miroase a dezastru...”

Locul său de lider moral al României, de radical opozant al comunismului, a fost luat de fostul scânteist Silviu Brucan (forța imposturii e uriașă), iar Goma a rămas, fapt pe cât de incredibil, pe atât de incalificabil, azilant politic, statut obținut în 1977, actul fiind reînnoit la cinci ani. Precizare necesară: Paul Goma nu a fost expulzat de Ceaușescu, retragerea cetățeniei nu s-a întâmplat, deși Pleșiță a cerut-o în repetate rânduri. Goma a plecat în Franța în 20 noiembrie 1977 cu pașaport turistic, schimbat pe un certificat de refugiat. A rămas la fel: cetățean român, cu pașaport de azilant politic. În 26 aprilie 2013, a primit cetățenia Republicii Moldova. Nu și soția sa, Ana Goma. Așa că Goma a refuzat să-și revadă singur Mana, de unde familia îi fusese gonită de pactul Ribbentrop-Molotov. Postum, înaltpreasfințitul Petru, Arhiepiscopul Chișinăului, Mitropolitul Basarabiei, i-a acordat Crucea Mitropoliei Basarabiei pentru Mireni. Ce va face președintele Iohannis (de-în-da-tă) nu știu.

I-a pedepsit cineva pe cei care au dat ordin să fie ucis Goma? Nu. Pe OTV, Pleșiță îl mai considera dușman al poporului și-al patriei și se fălea că l-a bătut „și pe stânga, și pe dreapta”. Nici excluderea din Franța a asasinilor comandați de Securitate nu s-a întâmplat; ba chiar cei din stirpea „Organeli”, cum o numește Goma, i-au cerut (culmea!) expulzarea din Franța pentru... antisemitism.

De ce a ajuns Goma *persona non grata*, ante și postdecembrist? Pentru că a ascultat de imperativul memoriei corecte, a avut curajul de a spune lucrurilor pe nume și a da *toate numele* (sintagma lui Saragamo). Or, să spui toate numele e foarte inconvenabil. Știți ce le scapă „motoarele de căutare” GOMA? Nimic. Pe cale de consecință, a avut parte de singurătatea opozantului de cursă lungă (îi conced: opozant, nu *disident*, deoarece membru PCR n-a fost decât 3 zile, în momentul de glorie al lui Ceaușescu, scena balconului din 1968, când s-a opus invadării Cehoslovaciei), de singurătatea de martor prob. „Exilat până și din... exil”, cum mărturisea cu amărăciune, Goma n-a dat înapoi un pas în fața obstacolelor, întreaga sa viață fiind cursă cu obstacole. Nu s-a temut el nici când a fost drogat cu aconitină (*aconitum* e o plantă otrăvitoare, folosită în Antichitate la otrăvirea săgeților; floarea letală apare la Apuleius: transforma omul în animal; cu Goma, aconitina n-a reușit), nici când a primit un colet exploziv, dar și o droaie

de *bonjurături* (patent P. G.) și de bălăcăreli. În loc de succes de critică, vot de blam; în loc de susținere pentru premiul Nobel, hăituială.

Goma știe bine că libertatea de opinie nu poate fi circumstanțială, că aceeași libertate nu se dă la rație, ci se ia. Aceste aserțiuni fac parte din crezul gomic. Iar locul memoriei este în Belleville, unde *Omul din Calidor* (ca să uzez de titlul monografiei lui Petru Ursache, *Omul din Calidor*, Eikon, 2012, ediția primă; Eikon, 2015, ediția a doua) a depus mărturie despre vremi crâncene (cum să convingă cărțile despre perioada sângeroasă Dej-Pauker fiilor de kominterniști veniți pe tanc, în uniformă sovietică, să prefacă România în lagăr de exterminare?), însă și despre vremile noastre, cu aberațiile lor. Goma nu-i împăcat nici cu trecutul, nici cu prezentul. Într-o țară aproape *desmemoriada*, în derivă etică (Paul Goma îi spune „nesimțitorism etic”), inepuizabilul scriitor rămâne *purător de memorie*. Memoria activă înseamnă conștiință activă. Deține o voce de neacoperit, un instinct etic și etnic de excepție: om moral în vremi imorale.

Orice ar spune Lucian Boia, eu îl cred pe Cicero (*De oratore*): *Historia est vita memoriae et magistra vitae*. Ca istoria să ne învețe ceva, nu trebuie scrisă și re-scrisă conform dogmei, fie ea marxistă, fie corect politică; fie internaționalistă, fie globalistă. Goma a trăit istoria comunistă pe piele proprie, plină de echimoze. Rănille nu i s-au închis. Și cum să se închidă dacă mările insurgent a continuat să fie victimă, iar tortionarul lui, gen. Pleșiță, a fost „conservat” de regimul iliesc? Goran, care l-a „cercetat” la Rahova, a ajuns consilierul lui Gelu Voican-Voiculescu, apoi colonel, la comanda municipiului București. El, Goran, a formulat proiectul de decret pentru înființarea Consiliului Siguranței Naționale. „Asta ca să ne simțim în securitate”, cum ricana Petru Ursache, într-un ziar iașiot.

A fost exmatriculat din școală pentru că vorbea despre partizanii din munți, ucisi a câta oară de nepăsarea noastră. A fost eliminat din fabrica de scriitori din Kisseleff din cauza Basarabiei. Citise un fragment de roman: povestea unui tânăr care își rupsesse carnetul de membru al partidului comunist. A fost pușcărit, prin sentință de închisoare corecțională, doi ani, primiți în martie '57 (a „făcut” Jilava, a „făcut” Gherla), urmați de Domiciliu Obligatoriu prelungit pentru „comportare rea”; a suportat ca doist (sau deoist) până în 1964, iernile în Bărăgan, la Lătești, dar n-a semnat angajament cu Securitatea. În DO, în Bărăgan, scrie Petru Ursache în *Istorie, genocid, etnocid*, „palpita inima țării”. Și încă: „Acolo se întâlneau cele mai alese ființe ale neamului, țărani, profesori, elevi, studenți, funcționari”; „împreună au constituit o comunitate de destin tragic, centrul emblematic fiind comuna Lătești”. Cum ne pricepem să ștergem urmele martirajului românesc! Localitatea de aproximativ o mie de oameni nu mai există.

Tortionarii mor liniștiți sau sunt medaliați din greșală, ca Vasile Ciolpan, decorat de Emil Constantinescu. În comisia pentru Analiza Dictaturii Comuniste, Goma n-a intrat; au intrat, de-a valma, disidenți autentici și nu prea, turnători și turnați, sub șefia lui Tismăneanu. Apostatul a văzut bestiarul comunist din interior, de pe bicicleta cu care se plimba prin Cartierul Primăverii, nu din arest, ca Goma. Nu-i putred

mărul la noi? Ba da. O tot repet de-a surda. Comunismul a fost trimis la muzeu, să se hodinească, nu să moară. Condamnarea activului: formală, nu penală. Cei care au slujit regimul s-au re-socializat: conduc cotidiane de tiraj mare și de manipulare pe măsură. Scriitori de aparat până-n ultima zi a Ceaușescului iau indemnizații de merit și se laudă cu medalii primite și-n socialism, și-n nesocialism: simetric. Mereu premiabili și premiați.

Goma n-a intrat nicidecum în grațiile Puterii. În vremi de *minima moralia*, el scrie o *maxima moralia*: limpede, mereu la cea mai înaltă tensiune, neintimidat de *inteligența flotantă*. Este „incontrolabil”? Pentru mine, nu-i o acuză. Goma nu s-a lăsat și nu se lasă controlat, atâta tot. E prea impulsiv?

Om din Belleville face parte din familia de condeieri Pandrea-Șeicaru. E ne-cuminte. Și n-a putut rămâne indiferent la ce se întâmplă în țara lui. De la Paris, din apartamentul modest, se vede mai bine ce se întâmplă decât din avion prezidențial de lux.. Reformulez ce-am mai scris: ni se tot repetă că nici opera, nici capodopera nu se judecă moral, ci estetic. Ba nu. Asta ar însemna să nu judecăm lașitățile, oportunistele, trădările de sine. Aproape că s-a sinucis social Goma, acuzându-i pe oportuniști (și-s câtă frunză, câtă iarbă), pe lași, pe informatorii Securității, pe slugile îndatorate Puterii politice.

Goma scrie ego-literatură: navetează între biografeme proprii și document (*Habemus documentum!*), verificat atent. Întâi a fost nerozia (din sursa Securitate) că n-ar avea talent. S-a declarat că nu se pot citi *ororile* lui Goma din *Ostinato*, că universal închisorilor politice nu atrag din p.d.v. estetic; contraargument: *Ostinato*, roman tradus și tipărit în '71 simultan în Germania și în Franța, s-a epuizat în două săptămâni, a fost un boom editorial; *Gherla* a apărut la Seul). Alta-i buba, nicidecum lipsa talentului: rezistența morală și intelectuală provoacă resentimente celor care s-au lăsat și se lasă dresați de Putere: *scriitorucilor*, cuvânt derivat din *politrucci*.

Apoi a apărut altă nerozie, deosebit de periculoasă: „antisemitismul” lui Goma. Și asta pentru că, bazat pe documentare riguroasă, a scris *Săptămâna roșie*, despre un episod din *memorialul durerii*, care nu se învață la școală. Inconfortabilă carte, incomode adevăruri. De altfel, tot ce-a scris Goma e inconfortabil: amintirile de „repatriat” basarabean, evocările de la Școala de literatură, memoriile carcerale, jurnalele de vreme rea... Toată opera acestui imens creator ne spune răspicat să nu ne așternem pe iertare-uitare, fie ele voite sau impuse, dirijate sau nedirijate. Numai sprijinindu-ne pe memorie ne putem salva. Națiunea înseamnă propria-i memorie, iar adevărul trebuie ajutat să iasă la suprafață. Iese el până la urmă, cu capul spart, dar dacă nu-l ajutăm să răzbată îi e mai greu. Dacă nu strigăm (în deșert?) vom fi o țară de piteștizați, re-educați de rollerii II. Ca să intrăm iarăși în lumea celor care nu cuvântă, delictul de opinie a ajuns fapt penal prin Legea 217/2015.

Ferm pe toate subiectele sensibile, mările insurgent nu eludează nimic: Goma e mereu și mereu Goma. Singur s-a solidarizat în '77 cu Charta cehilor și slovacilor. „De-am fi fost măcar trei!”. A fost el singur cu Ana lui. Dictatorului i-a trimis celebra scrisoare: „Domnului Nicolae Ceaușescu, la Palatul Regal”. Și pentru asta confrății l-au izolat și batjocorit, cu argumente rizibile. Solidaritate scriitoricească? A salamu-lui cu soia, poate. Replica lui Goma e mai dură: „n-au mâncat soia, ci căcat”.

Faptul că se urmează calea trasată de Securitate, ca Goma să fie subapreciat, ignorat, discreditat, blamat, să rămână nedreptățit, minimalizat și marginalizat arată că România se află, de 30 de ani, în aceeași *stare de bardo*, cum afirma sociologul Nicu Gavriluță. Cu toate că, vor nu vor confrății, Goma e cel mai cunoscut scriitor român din străinătate. Basarabeanul ar fi putut lua Nobelul, ca reprezentând sufletul românesc în lume. Nu s-a vrut, în pofida recomandării lui Eugen Ionescu: Goma – Soljenițin român.

Istoricul Flori Bălănescu, reprezentanta editorială a lui Paul Goma, știe bine că „memoria-conștiință” a lui Goma deranjează și se întreabă ce-ar fi câștigat dacă ar fi cedat. Îi răspund: Opera Omnia la Humanitas, Polirom, Curtea Veche, domiciliu după dorință la Lac I, II, III, distincții-medalii, prezență în manualele de română și de istorie, la orele de educație etică și civică din școli și în lumina reflectoarelor televiziunilor, pe scena Atheneului, ca Herta Müller... A preferat să rămână o pavază la uitare; e necruțător Goma, dign și integru, iar mărturia sa pentru cercetătorii viitori va fi de neocolit. Pe aici nu se trece. Sper, cum zic Scripturile, că picătura de memorie va sparge piatra ignoranței, a indiferenței, a delăsării. Avem nevoie de scrisurile lui de forță. De ceea ce numesc *ars bene dicendi et scribendi* Goma.

Timpii diferiți ai culorii albastre De Mineriadă

Atunci a venit și la noi cerul de vanilie, importat din America alături de suc de țec, înghețata la cornet albă ca o perdea de Crăciun, Michael Jackson în concert și regele Mihai.

Sub cerul ăsta de vanilie germina gândul, în visul lui mat ca o coală de xerox ne uitam mirați la TV-ul bombat, prindeam fâșii de lumină din reclame la Coca Cola și pastă de dinți.

La Michael au fost 70.000 de spectatori pe Mihai peste un milion au venit să-l vadă, până și cerul se înmuia de atâta căldură venită din partea unui popor ce știa să îndure.

Dar noi ne transformam deja în spirite lichide, în kitsch-ul cotidian ne confundam ca un sfînx, buzele sigilate încă nu știau să cânte, doar părul încerca să spună ceva în afară de soare și sex.

Java Războiului Rece

În 1955 Boris Vian scria
La Java des Bombes Atomiques
În '95 era începutul erei *cool* -
cred că tocmai se născuseră primii hackeri -
imediat după Războiul Rece rămâneam tot pe *freeze*,
era o iarnă amară cu gust de migdale.

Ecranul alb ca o ninsoare de stepă, ca miezul mestecenilor lui Esenin complota cu uitarea, visări solitare în penumbra carcasi de aluminiu, un spațiu lunar, lumea se întindea ca într-un sul de hârtie.

Java script era noua limbă a noastră, din ea se formau gânduri discrete și moi, o lume paralelă ca anagrama mea din copilărie pentru copiii cool ai erei de mercur.

Liminal

Cum eram? Eram altfel. Altfel cum?
ca un semn de îndoială într-o ecuație matematică,
o piezișă întrebare atunci când știi răspunsul,
ca o mască de clown cu zâmbetul brăzdat de lacrimi.

În spelunci de argilă ne ascundeam diformitatea, excrescența de îngeri căzuți în tranșeele unui război invizibil
Ne recunoșteam din priviri, după zbor și după cântecul ce ne-nsoțea mersu-ndrăzneț.

Eram aruncați în școli și în lume, dar nu cred că am fost vreodată pregătiți pentru urât și violent, în schimb adoram icoane cu îngeri teribili și purtam ciorapi violet.

Nu părea că ne născusem sub semne norocoase, luna lehză ne era mamă și domn, ea ne știa pe toți și pe toate și ne-alina cu cântec și vis, cu alcool și iubire cât încape, așa, pe muchie de cuțit.

Era Mineriada și stelele sclipeau ca un fier încins, era atât de aproape și atât de departe, era frig și sudoare și-n vis. Era „prea tarziu” pentru ultimul dintre oameni, noi scriam cu creta pe asfalt

ca Jesus la judecata Magdalenei
priveam neputincioși
la id-ul dezlănțuit, la rodul semințelor de ură,
plantate în noi și în ei,
cei care muriseră demult și acum
ieșeau din mormintele de humă
cu bățele lor de granit.

Și copiii frumoși care cântau libertatea și viața
- După aia au plecat cam toți -
Era un fel de Armagedon al celor pierduți:
abrutizați și abuzați împreună.

Să rupi corzile unei chitări a păcii,
să nimicești a n-a generație de intelectuali,
ei, plecați afară, purtau măști de magenta
și zâmbeau trist ca-ntr-un film mut.

Neam

Când neam a devenit nimic, o hârtie
pe care o scoteai rușinat când plecai din țară,
Când ne-au zis să plecăm, că era mai bine afară,
și peste copii ninge cu foite de plumb și lumină,

Era sfârșit de mileniu,
în curte băteau clopote medievale,
țara era parcelată, oamenii își făceau cazemata
sub formă de televizoare și DVD,
eram buni cu năframe, părinți osteniți, copii palizi,
letargici și triști laolaltă.

Atunci l-am cunoscut pe Sfârșeală la mare,
așa-și zicea și cânta la flaut,
un înger enorm cu niște bucle de aur,
nu părea de aici, nu prea vorbea și știa să dispară.
Sfârșeală era din Buzău, din mare și soare.

Și noi cântam,
dar nu eram atât de serafici, nici misterioși
nu-mi părea că eram, chiar dacă purtam pene-n păr,
plângeam când râdeam,
ne sărutam la cinci dimineața
pe o bancă și știam că n-o să ne mai vedem vreodată.

Priveam în larg vapoarele și verile de altă-dată
cum plecau toate ca niște pagini rupte dintr-o carte
ce se destrăma în secunda în care citeai un cuvânt:
știam de la TV că nu va mai dura mult.

Pedeapsa cu moartea
A răsărit peste noi un soare cât o casă.
Obosiți, ne-am întins peste ogoarele negre.

Secerișul se încheiase și îngerii morții muriseră.
Cămășile se albiseră de tot de la atâta dero
și hipoclorit și leșie.

Ioana Cosma

„bunicele, ce-nseamnă pedeapsa cu moartea?”
și-apoi adormeam cu pisicile până la 5 dimineața,
privind fix la becul cu molii unde se adunau
poveștile ciorchine, în vale, vecinul tăia vaca.

Iubire quantică

Se-nnădeau constelații când uitam de noi,
iubirea quantică exploda în miliarde de lumi
paralele care se vor întâlni mereu niciodată
din praful de stele al veșmântului din lumea cealaltă.

Plecau sori în nave maure de piatră.
se-ngânau poeme ca o amintire dintr-o altă viață,
destinul meu quantic se-ndrepta spre al tău,
cu pași mărunți de vrăbiuță mirată,
zenitul meu zeu.

Când bunica a fost strămutată

Au fost puține restaurări în România, dar
treaba cu pământul e încă serioasă aici.
Era '91 când au dat pământu-napoi,
bunicul încă plângea după Dobrogea dragă.

Mi-a povestit cum bunica a îngropat
lingurițele de argint în pământ că
nu mai încăpeau cusute-n palton.
Încă mai sperau să se întoarcă o dată.

Și vise, pian, case cu storuri, rochițe de tafta,
tone de cărți, tablouri de pictori celebri
și câteva vieți confiscate, atât. Străbunica,
pe care n-am cunoscut-o, fuma și ea mult.

Și râul ce duce la vale poveștile strămutării,
când bunica spăla rufe în Mureș de Paști,
lucra restul timpului și plângea că-l mânia pe Al de
Sus și numai străini într-o limbă ciudată-i vorbeau.

Magda Hărăbor

tăceri de leopard

era
să plec
era
să mai rămân
între vibrări de porțelan
puteam s-aleg

pe piei de leopard alunec
în trecut
pierzând vechi legături cu mine

dintre ce vreau și nu pot
eram și sunt
mireasmă de salcâm

voiam să zbor cu fluturii
și-n mintea mea jucau scânteii de pa-
radis
tăceri de mozaic
râs și plâns

ne prefăceam că suntem fericiți
într-o legendă de-a mirarea

câtă ardoare-ntr-un poem rescris
de doi nebuni cuminți
ce se ascund într-un surâs

era să plec
era să mai rămân...

singurătatea mea e altfel

se joacă de-a regina
(regină abia încoronată)

ca o șerpoaică își încovoiaie
trupul în jurul meu
nici caldă nici rece
stăpâna din ținuturi verzi
își unduie strălucirea
în miez de zi și-n miez de noapte

se-așază la masă
la mica porție de viață
singurătatea mea e altfel
bucuroasă de câștigarea luptei

de cucerirea unui suflet
cerul mi-l amestecă-n
cuvinte lăptoase
într-o poveste mincinoasă
despre iubire și (ne)uitare.

într-un târziu
sătulă de victorie
alunecă agale printre lacrimi.

Exil fără cuvinte

Sunt în exil
În patria fără cuvinte
Doar cu-un cântec
Și cântecul cu-un vers
Ce sună a neputință
Ori a frică

Sunt în exil impus de tine
Capriciu și ispită și iubire

Cu lacrima îngemănată-i fericirea
O singură culoare
Fără umbră.

Sunt un exil al sufletului
Cu aripi strânse
În mijlocul unui ocean
Plin de cuvinte.

Aș vrea să nu pot și
Să nu împart cu nimeni
Secvența asta de trăire...

Aș alunga cu drag, doar pentru tine

tăcerea din iubire
tăcerea din cuvinte.

Bucuria e la locul ei

Nu-mi aduc aminte niciun joc
de parcă s-ar fi spart amintirile
la capăt de scrum
rătăcesc uneori
și nu știu ce caut
Nu-mi aduc aminte niciun joc
despre pământ apă și foc
despre adâncirea în îmbrățișare
despre șotron
ori cărarea înflorită sub pași
de vrăbiile de pe liniile de telegraf

trăiesc în simboluri fără să știu
și întâmplările se-nnoadă în alt timp
al privirilor inocente
al poveștilor copilărești
(când îl așteptam pe Moș Crăciun
cu sacul în spate să împartă daruri)

Bucuria e la locul ei.

Se zbunguie soarele
prin neaua ținută în copaci
răgaz de păstrare
a formelor unduitoare.

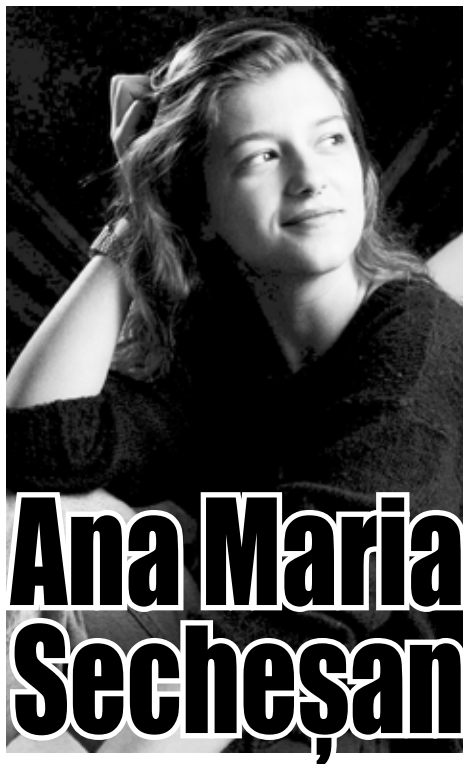
Podul de piatră nu s-a dărâmat.

Dansează fulgi de zăpadă
în lacrimi pe obraz.

Poezia Anei Maria Secheșan este surprinzător de matură pentru o vârstă, totuși, fragedă. Se întrevăde aici o adâncă suferință, care este însă transfigurată poetic (altfel, vorba lui Molière am fi, cu toții, prozatori, poeți etc., fără ca măcar să o știm). Pe de altă parte, este de remarcat tonul poetic sigur, ferm, pe alocuri tăios. Autoarea știe ce vrea și, mai ales, știe ce vrea să spună. „A vorbi răspicat” nu este chiar apanajul poeziei, dar aici acest lucru „dă bine”, pentru că avem de-a face cu o voce care s-a descoperit pe sine și nu plătește tribut nimănui. Nu este o poezie „tandă”, „feminină”, dar nici una scrisă „în linia” urmată de generațiile noi și foarte noi, care fac să ți se zbârlească părul pe limba română „dulce” a literaturii și a decenței, până la urmă. Ana Maria Secheșan are imagini, are sens, are mesaj. Îi urăm drum lung în literatură.

*

Alo ! E Vera
Zic
De nu mai zic nimic
Și mă dezic
De tot ce-am fost odată
De tot ce-am fost când nu știam să fiu
De tot ce-am fost când am știut să fiu
Dar nu și pentru cine și cât să fiu
De tot ce cred că nu pot fi
De tot ce cred că știu că sunt.
Ajung un spațiu.
Gol
Și plin
Și în between
Între nu vreau
Și nu există
Între nu pot
Și haide sus
Între nu știu cine sunt
Și sunt completă.
Între fragmente
De teatru
Dans
De voci
De emisfere care se ciocnesc
Să facă o nouă eu
Din care ies
Mai mulți
Și mai multe
Care mai de care mai colorate
Și mai ele
Care mai de care mai cu sinele în spate
Și cu viitorul în față
Care mai de care cu pot
Și vreau
Să-mi doresc să...
Și te iubesc spus fără frică
Și îmi asum simțit fără să fie spus
Și sunt aici
Cu spatele lipit
De un zid imaginat

Ana Maria Secheșan

În care îmi las conștient
O cărămidă a mea
În ei.

*

Culorile capătă valențe noi
Mirosuri noi
Copilul din mine vrea să creadă
că e extraterestru
Îl las
Pentru că altfel se sperie
Și își îndreaptă atenția înspre
„Ai mucii la nas...”
„Miroși urât!”
Copilul din mine e scârbit de **urâtul**
din om
Dar îi atrag atenția
Făcându-l să înțeleagă
Că din urât
Iese frumos
Că din cenușa din plămâni
Se nasc flori
Că din sângele metalic
Ies nori
Șeara târziu
Înainte de a aluneca într-un tărâm
doar de mine cunoscut
Te aud
Spunându-mi că abia aștepti să-mi
Cunoști valențele
Că abia aștepti să-ți cunosc fețele
Că societatea ne vrea într-un anumit
fel
Când de fapt
Ție îți place să ascuți broscuțele

cum cântă pe malul râului
Să simți bătaia de aripi a fluturilor de
Fiecare dată când treci printr-un parc
Că ție ți-ar plăcea să poți doar să
pleci din când în când unde și cât
vezi cu ochii
Eu s-ar putea să-ți spun aceleași
Lucruri
Raportându-ne poate la ființe diferite
La sunete asemănătoare
La imagini cu culori distincte
Dar la esențe
Pur și simplu
Complementare

*

Ți-aș mai spune ceva
Dacă aș mai avea în cutia de cuvinte
ceva rămas
Încerc să leg câte o frază
Încerc să-mi fac câteva gânduri să
devină un întreg
Totul e fragmentat și fragil
Pentru că tu ești așa pentru mine
Pentru că tot ceea ce e aici e așa
pentru mine
Ceva ce nici nu a început
Ceva ce nu știu dacă poate avea
un sfârșit
Ceva ce în același timp se simte că
Începe și se sfârșește în fiecare clipă
Stau cuminte pe mijlocul frânghiei
Aștept să te văd
Cum înaintezi
Te aștept cu bucurie, fără așteptări,
cu tot ce sunt și tot ce ești
Te aștept fără să te judec, fără să te
văd, fără să te simt, fără să te am

*

Spații
Spații goale
În stânga, dreapta
În față și-n spate
Deasupra mea un nor care-mi plouă
peste acoperiș
Care-mi plouă gândurile rele
Care-mi răcește sistemul de
Procesare
Care-mi trimite viața prin toată ființa
Umblu prin aceste spații
E frumos
E gol
Nu sunt oameni
Nu sunt ființe
Nu e nimic
Un nimic în care las
Câte o șoaptă
Câte un gând bun
Câte-o firimitură de sclipici
Poate poate
Se mai găsește cineva în spațiul ăsta
și știe
Că am lăsat și eu ceva acolo
De-al meu

*

Pe drum departe
Se vede deja norul alb de ceață
Groasă
Nu gândim ce și cum se va vedea
Se va simți
Tot ce știu e că intrăm cu viteză
maximă în nor
Totul își pune un filtru
Un filtru văzut deja de mine
Simțit deja
Nou pentru cei cu care sunt în echipă
Pentru mine doar un eveniment ce se
repetă
De data asta mai calm
Și mai frumos ca prima oară
Și parcă sunt din nou în tren
Și parcă mi-e dor de ele
Și parcă nici nu mai știu dacă sunt în
viață
Și parcă nici nu știu dacă mai sunt pe
pământ
Tot ce văd e ceață
Și un soare palid care parcă prinde
Forma unei luni abia trezite din somn
Dimineața, mai ales aceea cu ceață
groasă
Cu ceață prin care nu se vede lumina
Solară
E pentru cei
Ce iubesc
Și sunt iubiți

*

Mă simt
Ca într-un film prost
După jocul *dungeons and dragons*
În care cumva
Regizorul a ales ca eu să fiu recuzita
Eu să fiu zarul care fuge dintr-o parte
în alta a cutiei
Se lovește de pereți
Și vine cu numărul magic ca și ceilalți
Jucători să înainteze
Un fel de oracol mut
Aud replicile
Văd măștile
E bine
Sunt bine
De pe fiecare față pe care pic
Văd tot altele
Aud tot altele
A mea e bine ținută înăuntru
Tot ce aud jucătorii sunt loviturile
Și rapiditatea cu care aerul se
schimbă în momentul în care se dă
start jocului

Secheșan Ana Maria: născută la 21 septembrie, 2004, în Timișoara. Absolventă a Liceului de Artă Ion Vidu, din Timișoara, Secția Teatru. Studentă Anul I la Facultatea de Muzică și Teatru de la UVT. Pasiuni: teatrul, pictura, poezia, muzica (chitară - instrument, voce)

Constantin STANCU

(fragment
din romanul
Vadul Ars)

Povestea inginerului Steiner care lucrase în combinat l-a pus pe gânduri pe Ilie Talan. Brusc, se simțea singur, fără speranță. Ceva s-a rupt în viața lui, nu o putea spune în cuvinte, dar sentimentul îl copleșea. Ruptura dintre generații, dintre epoci în Vadu Ars l-a marcat, îl marchează, e o presiune care mereu crește. Lumea nu înțelege, nu poate explica. La vârsta sa trăia marile speranțe, dar poate nu era așa. Când s-a întors acasă, s-a trezit singur în apartament. Nu sosise Ana, nu avea cu cine să schimbe o vorbă. De spectacolul trist de la televizor s-a săturat, aceleași vorbe, cine era în opoziție repeta aceleași fraze, cei de la putere erau ironici, persoanele nu se schimbau, formatorii de opinie păreau preocupați să incinte lumea, luau vorbele din gura invitaților, păreau mai deștepți, mai independenți, obiectivi, dar mimau totul, erau plătiți pentru acest spectacol. Până la urmă moderatorul devenea vedeta, politicianul, cetățeanul turmentat, care nu știa când era vremea adevărului și

Pe strada Malaxorul mai trăiește un câine

când vremea dialogului, a glumei.

Pe drumul de la familia Steiner până acasă a văzut un spectacol trist. Pe strada Malaxorul era o casă părăsită, doar câinele mai locuia acolo. Animalul refuzase să părăsească curtea și zona, îl hrăneau vecinii, trecătorii, copiii care mergeau la școală îi aruncau mâncarea din pachete. Câinele era mereu dispus să comunice prin gard cu cineva, aștepta un pachet. Lui Ilie Talan i-a părut rău pentru că nu a avut ceva la el să-i dea câinelui, câinele părea vesel, aștepta felia de pâine cu unt care nu mai venea.

Ajuns acasă și-a preparat un ceai de plante medicinale, a pus lămâie în lichidul roșiatic. A început să bea, să mediteze la evenimintele din zonă. Când totul părea pus la punct, ceva nu era în regulă. Ana avea dreptate că în zonă „recuperarea” fierului vechi devenise afacerea de bază, poliția nu reușea să finalizeze un dosar, paza specializată nu putea da informații. Citise într-un ziar de afaceri că în Turcia industria metalurgică luase avânt, crescuse cu peste zece la sută, avea materie primă de la noi, ceva nu era în regulă, fierul ajungea rapid în Portul Constanța, vagoanele erau mereu programate pentru ruta asta. Cei de la București se făcuseră misterioși, până și directorul Ardelean tăcea uneori, nu mai avea acea furie, acel avânt pentru a duce planul la bun sfârșit.

Ilie Talan și-a reamintit seara aceea de duminică în care directorul l-a sunat acasă, i-a spus că sunt chemați la direcția de finanțe, acolo a avut surpriza să constate că finanțistul șef le reproșa colaborarea cu

recuperatorii de fier vechi, informația venise pe linia serviciilor secrete, cei de la finanțe i-au dat credit și au acționat. Învinuirea era directă. Aici Ilie s-a oprit din meditație, a sorbit din ceaiul roșiatic, parcă era din fier ruginit, fructele de pădure îi dădeau culoarea aceasta.

Îi venea greu să-și amintească ziua de luni în care a poposit cu directorul Ardelean la direcția de finanțe, una din zilele în care a realizat că sistemul funcționa altfel, că banii veniți din afacerea cu fier vechi era o mină de aur pentru toți cei de la putere. Nu înțelegea de ce guvernul nu interzicea afacerea asta. Mii de vapoare au adus minereul în țară, în mulți ani, din zone depărtate, acum ne scăpa printre degete ușor, pe un preț de nimic.

Episodul acesta l-a rezolvat cu juriștii din uzină, s-au consultat și în toate procesele au introdus fiscal, brusc, cei de acolo au devenit nervoși, nu le convenea situația, erau împinși în față, dar lucrurile se degradau vizibil și statul trebuie să sufere consecințele...

Ilie și-a amintit ziua în care împreună cu juriștii au ticluit o adresă la fisc prin care îi invitau să pună sechestru pe averea din combinat, a fost un scandal monstru, dar de frică, inspectorii de la finanțe au acționat... S-a ajuns la o tensiune în zonă, creditorii cu avocații se aruncau pe utilaje, apoi constatau că nu puteau face nimic. Juriștii i-au spus lui Ilie că într-o zi un executor judecătoresc a fost bătut de un creditor, încasase un onorariu mare pentru executarea silită, apoi lucrurile s-au blocat...

Maria NIȚU

„Vâna romanelor mele e adusă înapoi de acel «duh al fluviului», din locul în care m-am născut”

❖ Interviu cu Nina Ceranu ❖

book, „Noutăți Literare (editat de „Orient latin”, revistă literară). Contribuie acestea la o solidaritate literară?! Îți dau un plus de încredere, de forță, de rost în angajarea culturală?”

Fară doar și poate. Orice inițiativă culturală, prin apariția unei noi reviste, tipărită sau online, inițierea unor zile anume care se pot reedita la o zi anume, în fiecare an, strânge și promovează prin premii apariția unor viitori scriitori, ori întărește poziția altora care deja au niște cărți publicate. „Zece ani de singurătate”, vorba lui Ilie Chelariu, care s-a luptat pentru „Ziua Internațională a Poeziei”, în care numeroși scriitori au fost premiați și li s-a dus numele în țară și peste hotare. Să nu uităm însă că tot el a inițiat, la teatrul din Oravița, „Noapte de veghe pentru Eminescu” - o altă formă de a aduna o mulțime de scriitori, într-un maraton poetic fără precedent. Patru sau cinci ediții n-au fost suficiente pentru a ne întări poziția de creatori de frumos. E o nevoie permanentă, la noi în zonă, de a ne aduna laolaltă.

Revenind la activitățile personale, care ți-a fost mai dragă sufletului, te definește cel mai mult?

Îmi e foarte greu să mă decid între cele enumerate de tine anterior. Poate statutul de romancier și ce implică el mă definește mai mult, pentru că, vreme îndelungată, ești tu cu tine și cu trăirile tale. Nu mai încap nimic altceva și nici altceva. Îți impui asta, pentru că o dată firul rupt foarte greu îl înnozi.

La această oră a bilanțului, dacă e să ne oprim la activitatea de scriitoare, palmaresul e amplu și diversificat: 2 volume de proză scurtă, 13 romane, 4 volume versuri, 2 volume de călătorii, antologii diverse tematice coordonate cu implicare exemplară... Care sunt momentele pe care le consideri determinante, care ți-au transformat, cum se spune, viața în destin?

La mine, de la un punct, viața s-a confundat cu destinul. S-au interferat, încât cu greu le pot separa și, dacă se mai întâmplă, e tare anevoios. 13 romane - puteau fi și mai multe, cred -, versurile au venit de la sine, ca o completare a CV-ului meu, scrise din prea plinul sufletului, dintr-un elan care-mi dezvăluia partea cea sensibilă a sufletului. Și-n romane, unde m-a descoperit Ivo Muncian ca poetă, a existat și există poezie. Și e bine așa, că dau o dimensiune complexă a scriitorului, altfel scriitura ar fi seacă, sterilă... doar că trebuie să cunoști alchimia acestor scrieri, să știi cât din acest ingredient se folosești, ca să nu strici ideea de proză. Și unde se cere inserarea aceasta... Puteam, și ar fi fost bine, să mă țin de datul de prozator, care se străvedea de la debutul din 1984, și mai ales de romancier, până la cel mai recent roman, „Cele trei fețe ale orașului”.

Cum poți sintetiza datul de prozatoare, în special de romancieră, de la debutul din 1984, întoarcere cu bucurie, proza scurtă, până la cel mai recent roman, Cele trei fețe ale orașului 2021? De ce a înclinat balanța spre roman și nu spre proză scurtă?!

După încercarea cu proza scurtă („Întoarcere cu bucurie”), am simțit că am resurse epice mult mai mari și că pot să abordez romanul. E de respirație mai largă, acțiunea e cuprinzătoare, pot implica situații și personaje mai multe. E o lume, nu o familie, un sat, sau o regiune.

Care volum ți-e cel mai drag (dacă se poate alege între proprii copii), pe care îl consideri cel mai bine realizat? În 2014, Marian Odangiu afirmă că Viața între zero și unu (2014) este „cel mai complex și, fără îndoială, cel mai bun” dintre romanele (de până atunci) ale Ninei Ceranu. Au mai urmat două romane. E vreunul „alesul”, „cartea vieții tale”, ori urmează să vină? Ai în plan o temă nerealizată, persistentă în gând, ori rămâne la ce va aduce viitorul?

Aparent, fiecare carte scrisă și publicată e un copil la care ar trebui să ții. Numai că, depinde de tema

aleasă, de conjunctura în care o scrii, de încărcătura emoțională pe care o dai personajelor, de scheletul și carnea pe care le pui pe ele. Și să nu uităm că personajele, chiar dacă la început le concepi într-un fel, pe parcursul scrierii cărții o iau razna și-ți scapă din mână ta de sforar, de păpușar. Dialogurile și ele cheamă dialoguri... Cartea vieții mele e cea pe care gândesc s-o scriu, dacă mă vor ajuta puterile și mintea. Dacă și tu și cititorul vreți să aflați dacă am un plan de scriere a cărții spun că, în mare, uneori, știu cam ce-aș vrea, numai că neprevăzutul intervine și aici. Dar, de cele mai multe ori, dar ce spun eu? nicidecum n-am habar ce parcurs va avea acțiunea și nici ce traseu va alege personajul principal, căci celelalte vor funcționa în măsura periplului acestuia. Nu știu nici ce nume va avea cartea în final, ori personajele. Mereu le renunsc, în funcție de zonă, de firescul lor. Sigur nu se vor schimba în altceva, nu vor fi ingineri și doctořițe... Spui despre ce afirmă Marin Odangiu în 2014?! Nu știa că voi mai scrie și un alt roman, poate cel mai bun de până acum, Cine cumpără un manuscris? Se află sub tipar și vreau să cred că doar răuvoitorii vor fi cărcotași. Sunt foarte exigentă cu mine, sau am devenit severă cu scrisul meu, așa că-mi simt cu acuratețe realizarea.

În afară de florilegiul alcătuit de Ivo Muncian, cu fraze poetice din romanele tale, după mărturisirea ta, mai este și altceva care te-a îndemnat să scrii și să publici cu încredere și poezie?! Volumele tale de poezie nu-s simple culegeri de poeme eterogene, ci par să aibă fiecare povestea proprie. Cum te definești, care parte din tine și-a cerut exprimarea?!

Cum spuneam, poezia e partea sensibilă din mine. O simt, o trăiesc ca pe ceva intrinsec. Poeziile mele sunt poeme și definesc o stare care nu se poate exprima în câteva versuri. Așa a fost cu Menuetul singurătății... unu, doi, trei, ori cu Imnele neîntoarcerii, sau cu Pulberea de sub piciorul tău. Până și noul volum de poezie, Apele care ne poartă, cu care mă autoomagiez la împlinirea a trei sferturi de veac, chiar dacă e alcătuit din mai multe poeme - care și ele sunt ample - am păstrat linia firului unei povești - aici, de la naștere până către hă, hăăă... îmbarcarea în ultimul tren! Iar romanele, dacă sunt urmărite cu atenție, au și ele un fir roșu, se continuă prin câte un personaj, amintirea numelui unui personaj, prin zona de unde vin. Ca să nu mai spun că au Dunărea mereu prezentă, ea fiind „apa care ne poartă”, cum de altfel am preluat din Doamna de pe Spion Strasse, sintagma de „pulberea de sub piciorul tău” în titlul volumului de poezie Pulberea de sub piciorul tău.

Te afectează critica? Care volum îți pare că merita mai mult și care a fost receptat după așteptările tale?

Receptarea critică?! Evident că mă afectează cuvintele spuse în vârful limbii, ori pe mușche de cuțit, cu interpretări mai degrabă tendențioase, sau când mi se spune că „n-are rost să mai scrii și despre asta, că te repeți”. Nu e adevărat. Nu mă repet în niciunul dintre romanele mele. Și nici în volumele de poezie! Serios vorbesc. Am avut volume - aproape toate romanele date pentru premiere, au fost nominalizate - care, și sunt obiectivă, merita să ia premiul cel mare. Numai că... se întâmplă întâmplarea... primea unul care conținea texte ce mai fuseseră premiate o dată, ori altul de proză scurtă, și asta pentru că volumul nu era citit totdeauna de membrii din juriu. Să fim serioși! Se știe, și dacă nu, să întrebe ce muncă depune un romancier la scrierea unui volum. Se zice că autorul ia forma scaunului în care stă și apoi a casei unde locuiește. Nu vede, nu aude, cioplește, cizează ca în final să-și urască „copilul”.

Parafrazând o butadă, spunând că în spatele unei femei puternice e un bărbat puternic, cât înseamnă tandemul cu soțul, Ilie Chelariu, în celelalte domenii de activitate, de echipă (fundatie, editură, reviste, evenimente culturale...)?

■ Continuare în pagina 18

Un eveniment de referință, în pleiada de momente culturale din programul „Timișoara-Capitală Culturală Europeană 2023”, a fost cel desfășurat la început de noiembrie, în Sala Multifuncțională a Prefecturii Timiș: la început, lansarea a două cărți reper în acest an cultural, apărute la Editura Eubee, realizate de „Clubul de la Timișoara” și colaboratori, coordonate de Nina Ceranu, sub egida Fundației „Orient Latin” și UARF (Uniunea Autorilor și Realizatorilor de Film din România), și anume „Dosarul Brâncuși - între real și imaginar” și „Un secol de literatură feminină”.

Cum se-nscriu tematicile volumelor în preocupările specifice ție?! Mă gândeam la faptul că, anticipând, ai publicat o antologie de literatură feminină (timișoreană), „Crinul, cofetărie pentru doamne”, Editura Eubee, Timișoara, 1997, iar romanul „Doamna de pe Spion Strasse” are ca personaj principal pe Emilia Lungu Puhallo, o personalitate de pionierat a literaturii feminine bănățene, parte de subiect al lucrării de doctorat!

Ei, da! Nu e mare folozofie! Sau n-a fost la vremea aceea. Mă mușcase un pic ideea feminismului, pentru că prea mult se pedala că doar literatura scrisă de bărbați e plină de vigoare, de forță și de talent. Așa că, la inițiativa mea - de pe-atunci mă înhămasem la o muncă ce părea de echipă dar, de-a lungul timpului, s-a dovedit a fi doar a unei persoane, cu tot ce implică asumarea acestei responsabilități. Năravul... n-are lecuire. Romanțarea sau, vorba criticului literar Al. Cistelean: „Și romancierul pot deveni personaje de roman”, se cerea făcută. Emilia Lungu-Puhallo, modelul meu, ca fire, îi semănăm. Deschisese drum în literatura feminină, lupta, chiar dacă vag, pentru afirmarea femeii. Poate nu cum o făcuse, la un clic distanță, Dora d'Istria. Și unde mai pui că romanțiera, și nu numai, „mă ajutate”, cum bine spuneai, la teza de doctorat și pentru obținerea a celor 15% la salariu și se cuvenea să-i mulțumesc. Așa s-a născut Doamna de pe Spion Strasse!

Evenimentul a marcat deopotrivă aniversarea a 30 de ani de la înființarea Fundației „Orient Latin”, a 20 de ani de la înființarea revistei „Orient latin”, și 50 de ani de carieră literară a mentorului, sufletului acestor împliniri - Nina Ceranu. Să pornim de la acest ultim element, în configurarea profilului acestui om de cultură, Nina Ceranu - romancieră, poetă, editoare, promotor cultural, redactor de reviste - singular prin complexitatea sa, în lista personalităților feminine din Timișoara și zona Banatului. Ce mai lipsește, am omis ceva din lista domeniilor de activitate?!

Le-ai cuprins pe toate. Nu mai e nimic de adăugat, dacă e vorba de profilul meu literar. Dar, nu-mi place încadrarea asta restrictivă de personalitate feminină. Ori ești scriitor, ori ba, vorba lui Adrian Dinu Rachieru. Eu, până una alta, sunt scriitor din Banat - și aici am un cuvânt de spus cu „scriitor din capitală” care mereu e aproape de premii și de alte beneficii... „Bate tu marginile. Eu să bat mijloacele, Că le știu sora-cele”, cum se spunea în balada „Novac și corbul” de Vasile Alecsandri. Numai că ce spun aici e despre premiere și despre acțiunile scriitoricești de la „centru”, și despre listele alcătuite cu mereu aceiași scriitori, de parcă „s-a termenat lumea” creatorilor de literatură, și de o altă listă, cu un număr consistent de colegi, care primesc rentă viageră, cam o mie de euro pe lună.

Cu ce te-a îmbogățit fiecare dintre activitățile diverse abordate?

Toate își au partea lor interesantă, fiecare în parte te solicită și, când succesul e asigurat, îți dau satisfacție. Dacă ești editoare, ai satisfacția apariției unor volume, și participi la bucuria autorilor pe care i-ai publicat, ca poetă te descarci de încărcătura emoțională pe care o strângi de-a lungul unei perioade de timp, ca romancieră ai revelația construirii unei lumi, a unui univers, de a lăsa în urmă o mărturie culturală și istorică. Promotor cultural, încă nu-mi e bine definit termenul și nici în ce constă implicarea mea. N-o fac mereu și poate de aceea nu s-a cimentat în mintea mea această idee.

Când am specificat „promotor cultural”, mă gândeam la inițierea, de către Fundația „Orient Latin”, a acelor evenimente dedicate „Zilei Internaționale a Poeziei”, din 21 martie, în premieră în România, în 2005, în cadrul căreia se dădeau Premiile Fundației „Orient Latin”, prin care se descopereau și lansau în premieră nume de viitor... Și de ce nu, la mereu pe fază grupul online de promovare literară, pe Face-

Florentin POPESCU

„Valea lui Ban“, o saga bănăţeană

întinzându-se, ca să zicem așa, de la Duiliu Zamfirescu și până la Liviu Rebreanu, de la Ionel Teodoreanu și până la Zaharia Stancu, Ion Lăncrăjan și Dinu Săraru, pentru a ne opri la exemplele cele mai cunoscute.

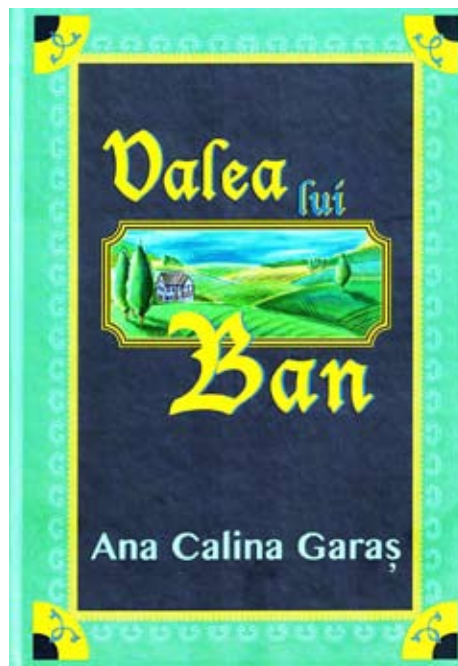
Și cum tot la fel de bine se știe, vocația narațiunilor de lungă întindere n-au avut-o și nu o au foarte mulți prozatori.

În șirul autorilor români din domeniu s-a înscris de curând și d-na Ana Calina Garaș, a cărei bibliografie numără zece volume, începând din anul 2002 (când a debutat cu romanul „Jocul de-a Viața” (Editura Curtea Veche), continuând cu „Masca Norocului” (2004), „Broderii în Vid” (2005), „Taina” (2006), „Liberi să iubim” (2012) și altele, între care și un roman-document „Daci Nemuritori” (2021).

Recent, d-na Ana Calina Garaș a tipărit volumul „Valea lui Ban” (Editura Rao, 2023), roman pe care l-a lansat în cadrul ediției actuale a Târgului internațional de carte, Bookfest, ediția a XVI-a, 2023. Este vorba de *saga* propriei familii, urmărită de-a lungul a două generații de foști proprietari de pământuri din zona Banatului.

Ca într-o acoladă (care se deschide cu întoarcerea în sat a unui fiu al familiei Ban, ajuns la maturitate și se încheie cu drama fiului acestuia), amândoi, tată și fiu, au trăit drama pierderii soției exact în preajma zilei în care ar fi trebuit să nască, fiecare nutrind dorința de a avea urmași cărora să-i lase întreaga avere.

Așadar, în acolada amintită se întinde un întreg păienjenis de relații interumane, stabilite în varii împrejurări în spațiul satului în care le-a fost dat să trăiască. Radu, unul din personajele principale ale romanului, rămas văduv,

se îndrăgostește de o frumoasă țărăncă și în cele din urmă ei zămislesc un copil, în ciuda faptului că femeia avea o familie, soțul acesteia acceptând, din motive de sărăcie, ca noul venit pe lume să fie înfiat formal chiar de tatăl natural.

De aici o serie întreagă de încercări și conflicte pe care autoarea le urmărește îndeaproape, construind un fel de panopticon al unor destine privite și redată separat, ca și cum ar fi vorba de două romane într-unul singur, legăturile dintre personaje stabilindu-se aleatoriu, mai degrabă din dorința scriitoarei de a oferi două oglinzi paralele decât din imperioasa nevoie a conflictului.

Grație experienței literare dobândită în urma cărților anterioare, d-na Ana

Calina Garaș are știința construcției romanești, se mișcă ușor printre personaje și întâmplări, reușește să creioneze chipuri veridice și să accentueze apăsător pe acele întâmplări și conflicte ce dau, pe alocuri, un dramatism de tragedie antică evenimentelor. D-sa le evocă oarecum detașat, fără o implicare emoțională sau de altă natură.

Tudor și Stana, cele două personaje în jurul cărora se țin mai toate cele ce se petrec în roman, au o personalitate puternică, devoalându-și sentimentele și punctele de vedere cu promptitudine, în clipe hotărâtoare pentru destinul propriu, dar și pentru al celor din preajma lor. La fel, cadrele, spațiile acțiunii/acțiunilor sunt trasate cu mână sigură, în fraze puține, dar definitorii pentru ansamblul narațiunii.

Lăsând pe alocuri impresia că ar fi monotona, ca o apă de câmpie, povestirea (fiindcă până la urmă e vorba de o povestire pe care scriitoarea o redă ca atare, cu prea puține dialoguri) conține suficiente elemente care îl implică, subtil, pe cititor.

Se creează astfel un fel de empatie între autoare și acesta – de unde și interesul pentru lectură.

Un interes care nu se diminuează și nici nu rămâne același de la prima și până la ultima pagină a cărții, la sfârșitul căreia d-na Ana Calina Garaș a ținut să noteze: „Valea lui Ban a fost raiul copilăriei mele”.

Remarcabil rămâne, însă, pe lângă altele, faptul că romanciera a știut și a reușit să se detașeze de firul narativ, fugind deliberat din fața pericolului de a realiza o scriere edulcorată, împănată cu sentimentalisme ce i-ar fi scăzut valoarea.

„Vâna romanelor mele e adusă înapoi de acel „duh al fluviului”, din locul în care m-am născut”

■ Continuare din pagina 17

Ilie Chelariu mi-a dat dorința și credința că pot deveni și eu puternică, aidoma lui și că împreună constituim o echipă de succes. E suficient să lucrezi în doi. Extensia diluează performanța, sau mai bine spus nu se obține performanță. Unul din noi - el - vine cu inițiativă, eu mă implic în definitivarea ei din alte puncte de vedere.

Editura Eubee este una dintre cele mai longevive și implicate în viața culturală și promoatoare a valorilor tinere, dincolo de canon, cu temeritatea de a lansa nume noi, promițătoare. Care sunt pilonii care vă susțin activitatea editorială?! Împliniri, lipsuri?!

Eubee, numele unei insule din Grecia, mare dar săracă, poate defini ceea ce este Editura Eubee, din punct de vedere financiar. Înființasem un SRL, imediat după 1989, și, printre alte obiecte de activitate, în statut o trecusem și pe aceea de editare de cărți și reviste. Erau luate toate numele pe care le doream, așa că ni s-a propus pe acela de Eubee. Suna cumva... avea trei de e... a funcționat de sine stătătoare, apoi am trecut-o sub egida Fundației „Orient Latin”. A fost o vreme când nu ezitam să cerem sponsorizări, donații, să facem contracte cu Ministerul Culturii, asta până când din acest minister s-a desprins aripa AFCN, cu proceduri complicate, cu punctaje unde, evident, câștigau cele cu titluri multe, ele însele mari și, de-atunci, pierderea de bani pe trenuri de noapte, oboseala au încetat să mai fie cuvântul de ordine pentru mine, cât și așteptatul pe coridoarele Casei Scânteii, până veneau drăguții de funcționari la serviciul lor călduț și bine plătit. Dar și posibilitățile de finanțare a cărților s-a diminuat simțitor. Și cu toate astea, chiar dacă am rămas doar eu și Ilie Chelariu, Eubee a scos un număr însemnat de cărți, a promovat tineri care la scurtă vreme au devenit membri ai Uniunii Scriitorilor, a repus pe linia de plutire autori deja consacrați, dar care, din motive diferite, nu mai publicau, iar, mai nou, reedităm din cărțile unor autori importanți din literatura română, unde ne este aliat Consiliul Județean Timiș.

Cum te-a îmbogățit spiritual, literar etc., activitatea la editură, contactul cu o diversitate amplă de

oameni (dincolo de inerentele disfuncții de comunicare, animozități administrative, financiare etc.?)

Dacă vorbești de „îmbogățirea mea culturală și literară” asta s-a produs poate și prin această muncă de editor, care te solicită să citești, în manuscris, și volume interesante, cu un conținut bogat de informații, pe care le preiei și care-ți devin folositoare. Nu sunt unică prin ceea ce fac aici, în Banat... ce să spun: sunt mulți care se „disipează” pe mai multe planuri artistice și care și performează.

O activitate complementară editurii, ca un preview, în sensul publicării unor nume de apreciat, ca o editare anterioară a cărților, a fost revista „Orient Latin”, copilul drag al Fundației. Cum îi sintetizezi existența?!

A trecut atâta vreme din 2003... multe cărți, mii, multe nume de tineri care s-au afirmat. Meritul mare l-a avut revista „Orient latin” și strădania redactorului șef Ilie Chelariu, care a gestionat minunat și cu știință tot ce se publica acolo. Douăzeci și șase de ani, începând de la căratul cu rucsacul de la tipografia din Lugoj și terminând cu mare durere, din lipsă de fonduri și săpături de la confrăți.

Au mai fost și alte reviste, temporar e drept, în orizontul preocupărilor voastre („Anotimpuri literare”, „Interferențe”, „Țara Mehedințului”...) Ce au însemnat aceste noi experiențe?!

Prin fiecare revistă la care am fost fie redactor șef, ori editor, sau doar redactor am încercat să reiterez într-o oarecare măsură experiența de la „Orient Latin”. Bineînțeles pe alte coordonate, cu alți oameni... la altă dimensiune... Cât s-a putut. „Interferențe” preluată de mine de la Maria Bologa, a fost trecut acum, prin schimbarea directorului de la Casa de cultură din Caransebeș, altcuiva. „Anotimpuri literare” și-a sosit apariția, tot prin numirea unui nou director la Casa de cultură din Timișoara.

În ultimii ani, a apărut un element nou, „Clubul de la Timișoara”, pe care de asemenea îl coordonezi. Care este originalitatea, specificul, funcționalitatea editorială a acestui Club?

„Clubul de la Timișoara” e doar o idee, care pare să se destrame. Vanități, interese... Nu eu conduc, chiar

dacă aparent asta s-a lăsat să se perceapă, dar nu are nici un alt conducător. Ce fac eu, și asta se știe, e să coordonez, să muncesc pentru această echipă, volumele pe tematici diferite, care, s-a dovedit, au un real succes.

Se spune că ești mehedinteană acclimatizată Banatului. Această interacțiune ai punctat-o în antologia cu olteni din Banat, cu un titlu care-mi place foarte mult, Bănățeni... cu perfectul simplu. Subiectele romanelor, în parte, se împletesc cu experiențe din ținutul Dunării (acel „duh al fluviului”), ești implicată și premiată deopotrivă în viața literară timișoreană (în 1993, Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timișoara și Premiul „Femina” – Inspectoratul pentru Cultură Timiș, pentru romanul Singurătate în doi; Premiul Uniunii Scriitorilor pentru romanul Americanul; 2001, premiul Pro-Cultura, 2012 etc.), cât și în cea mehedinteană (Premiul Fundației „Lumina”, la Festivalul Eminescu, Turnu-Severin, 2005, Premiul „Romulus Cojocaru”, Turnu Severin, pentru romanul Duhul fluviului, Premiul pentru întreaga carieră la Festivalul Național de Literatură „Sensul Iubirii”, Turnu-Severin, 2021...) Cum a fost această strămutare (încă din copilărie), cum te simți ca având două țări, cea de origine și cea de adopție?! Împliniri?! Descumpăniri?!

Da, am venit din Mehedinți în Timișoara, acum 60 de ani și am încercat să mă fac de-a orașului. În mare am reușit să rezonăm oarecum. Însă vâna romanelor mele e adusă înapoi de acel „duh al fluviului”, din locul în care m-am născut. Ca mine au fost mulți, deveniți personalități ale Banatului. Evidența asta m-a determinat să alcătuiesc trei volume de Bănățeni cu... perfectul simplu, cu peste 50 de respondenți. Când ai „două țări” e frumos, și chiar necesar, dacă ai valoare, să te recunoască amândouă și să te premieze. Oarecum sunt împlinită, dar câteodată și descumpănită. Mai ales când n-am resurse financiare necesare editurii sau timp să împac munca de editor cu cea de scriitor, să mă dedic mai mult celei din urmă.

În concluzie, cărui domeniu al activității tale complexe îi vei rămâne credincioasă, chiar și-n cele mai grele momente, în orice vremi de restriște?! Cum te vezi în viitorul apropiat, la masa de lucru?!

Ce știi acum despre mine e că voi rămâne credincioasă activității mele de până acum, în credința, că dacă o să am sănătate, orice moment greu de altă natură va fi depășit. De vrei să mă afluți, căutați-mă la masa de scris, și mă veți găsi în fața computerului folosindu-mă chiar și de două perechi de ochelari!

Constantin STANCU

Eroul golgheter între două porți: Poarta Milei și poarta jocului

O carte poate surprinde realitatea crudă, poate intra în labirintul timpurilor carnivore, poate lumina istoria. *Poarta Milei**, un roman scris cu sufletul de Dorit Silverman, apărut la Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu” din Petroșani în anul 2023, traducerea în limba română Menachem M. Falek, ne prezintă realitatea rostogolită în timp cu brutalitate și sinceritate. Atmosfera este cea din Israel, locul atât de căutat de oameni din diferite stări. Un loc plin de simboluri religioase, istorice, existențiale. Realitatea este încastrată în cuvinte dantelate, având greutatea unor semne și trăiri profunde. Romanul, prin traducerea realizată, vine să acopere în literatura de azi și de la noi, un gol al existenței reale, trăite cu intensitate maximă, fără ca eroii să se ascundă în spatele unor evenimente livrești.

Cele trei capitole se desfășoară pe trei paliere, în ani diferiți, o fotografie a istoriei în trei ipostaze: *Saaraim* (1936); *Porți de schimb* (1947); *Regele golgheter* (2004). Numărul este semnificativ, reprezintă semnele unei prezențe care tutelează viața personajelor, în trei ipostaze simbolice. Protagonistii își caută o familie, o patrie, o identitate, o viziune, o *poartă unică* prin care să treacă în liniște dintr-o parte în alta a vremurilor. Resursele sunt minime, aproape de sărăcia care poate naște drame, dar și mituri. Titlul este și el simbolic, reprezintă porțile cetății Ierusalim, a cetății de aici și a cetății de Sus. Peste realism se suprapune povestea eternă a unui popor în urmarea lui Dumnezeu, chiar dacă personajele sunt din lumi diferite. Evident, oricine poate trece prin poartă, va înțelege că doar Mila celui de Sus aduce viața.

Viața se centrează pe familia lui Avram Shehter, care s-a stabilit în orașul Rehovot, venind din Rusia. Saaraim este cartierul în care familia sa se integrează în familia mai mare a poporului, acolo unde viața simplă, fără resurse spectaculoase, aduce lumină și umbră personajelor. În ciuda diferențelor etnice, religioase, istorice, toate marcate de tradiții specifice și mituri vechi, valorile umane fac locul agreabil, permit viața ca viață. Personajele, șlefuite de trăiri interioare, de agresiunea mediului social, de mișcările politice mondiale, devin persoane conștiente de rolul lor în istorie, se împlinesc și se respectă până la suferință.

Avram este un copil marcat de evenimentele din familie, are doar opt ani, dar vede lumea și cartierul prin ochii unuia care are revelația sensului în viață. Iată cum își descrie starea: „Eu îmbrac un maiou a lui tata, care îmi ajunge până la genunchi, și mă culc în tăcere și somnul întârzie să vină – numai atunci aud, în sfârșit, cum burta mea chiorăie” (p. 19).

Tatăl său Nahman muncește din greu, fiului i se pare puternic și este conștient de poziția lui în cartier. Mama sa, Rahel, iubește familia, copiii, se implică în frumusețea nevăzută a lumii. O boală o pune la pat. Tatăl o aduce pe Huda, o femeie musulmană, împreună cu fiul acesteia Atef, în casă pentru a avea grijă de soția sa afectată de suferință.

Se naște astfel o nouă situație, una greu de perceput de Avram, dar cu secretele ei.

Viața din Israel se conturează prin ochii aceluși copil, autoarea are darul de a scrie cu talent narațiunea exact așa cum o vede el, totul se fixează prin evenimente, dialoguri, trimiteri la tradiții, vorbirea simplă, penetrantă, dintre personaje, sinceritatea brutală. Se simte tensiunea dintre evrei și musulmani, dar viața este mult mai puternică, învinge capcanele istoriei. Pe de altă parte, istoria se repetă pe un alt plan, mult mai complex, vechea tensiune dintre etnii se amplifică și se detensionează în funcție de mișcările pe scena istoriei mondiale și pe planul poporului care se coagula în acel loc. Munca, pentru a realiza resursele existenței familiei, cizelează oamenii, acoperă golul istoric. Copilul evadează din această bulă a suferinței și sărăciei prin vitalitatea sa, joacă fotbal cu o minge de cârpe, este cunoscut în cartier ca un bun jucător, talentat, mereu în mișcare și dinamic, ajunge, cu timpul, în echipa națională. Fotbalul este metafora care face viața suportabilă, alături de vechile povești ale poporului. Fotbalul îi și permite să iasă în față și să se maturizeze, să reprezinte, simbolic, lupta unui popor. Marile enigme ale vieții, văzute de Avram cu simplitate și exactitate, îl marchează. Familia este dezechilibrată de prezența altei femei, relația tatălui cu noua femeie este o temă nouă pentru el. Relația sa cu Atef este și mai complexă, în ciuda diferențelor religioase. Reținem: „Când eu mă întorc de la școală, la masă, îl întâlnesc pe Atef. Noi suntem deja prieteni. Noi stăm în căldura enormă a amiezii sub **pomul de smochi-**

ne. Câteodată rupem o smochină, o ștergem de cămașă și o mâncăm. Dintr-odată Atef întrerupe vorbirea noastră, deschide rucsacul lui și scoate o rogojină mică înfășurată. O întinde și se așează pe ea cu picioarele încovoiate sub fundul lui” (p.48). Fotbalul îi unește, suferința și sărăcia leagă sufletele lor, ambii descoperă deosebiri dar și asemănări între ei. Împreună au fost mai puternici. Așa se scrie istoria.

Pe următorul etaj al timpului, eroul principal ia viața în piept, intră în evenimentele legate de războiul arabo-izraelian, totul ia o turnură incontrollabilă, viața se derulează cu rapiditate, risc, dar și impune responsabilitatea reală, concretă. Una față de sine, alta față de camarazi, alta față de poporul său. Totul se acutizează, apare și responsabilitatea față de viața în sine, ca valoare personală, religioasă, națională. Maturizarea se petrece brusc, acut.

Tatăl intră în perioada tragică a vieții, ia decizii care dezvăluie adevărata sa identitate și scopul în viață: ce reprezintă Atef și Huda pentru sine și pentru Avram. Dialogurile se desfășoară dramatic, adevărul are mai multe fețe, ca un diamant. Nahman îl recunoaște pe Atef ca fiul al său.

Ultimul capitol, cel care impune descoperirea adevărului abisal, unul cu valoare maximă pentru o persoană de șaptezeci și șase de ani, experiențele din viața reală l-au adus față în față cu sine și cu urmașii săi. Se întâlnește cu Rivi, nepoata sa, în Danon, un sat de arabi, trăind cu iubitul ei Amir.

Bătrânul golgheter, soldat și tată, vede lumea prin ochii vechilor sale războaie, nepoata aduce o altă viziune, una a ciocnirii lumilor, dar și a fuziunii lor. Povestea de iubire dintre Ravi și Amir convinge prin sinceritate, forța relației, prin depășirea vechilor istorii pentru a intra în istoria de început, cea a adevărului brutal, declanșator de mituri. Viitorul este al celor care iubesc, depășesc diferențele, se întorc cu fața spre un pământ binecuvântat, acceptă darurile naturii generoase. În fond, Atef a fost copilul lui Nahman și Huda la solicitarea soțului acesteia, un bărbat în vârstă, care își dorea copii, dar timpul său de soț expirase, tradițiile de familie nu au putut compensa darurile lui Dumnezeu care vin totdeauna la timpul potrivit. Avem aici matricea formării unui popor, plecând de la familia mai mare, extinsă, tribul, așa cum apare în Vechiul Testament povestea lui Avraam, cartea neamului lui Israel.

Dorit Silverman ne prezintă o narațiune veridică, dureros de reală, brodată pe o țesătură veche, sigilată de simboluri, mituri, legăminte veșnice, imagini care s-au impregnat în memoria celor din Israel.

Toate leagă oamenii într-o nouă paradigmă istorică, marcată de războaie, conflictele dintre generații, criza de identitate, rescrierea istoriei pe alte coordonate, influența mijloacelor de comunicare, realitatea virtuală și realitatea zilei.

Putem reține, fără a epuiza sensul în istoria și viața oamenilor, câteva aspecte:

Oamenii se adună în jurul **măslinului**, simbol al înțelegerii dintre familii, neamuri, triburi. Este un tablou în care pacea pare a fi o dimensiune necesară și binecuvântată.

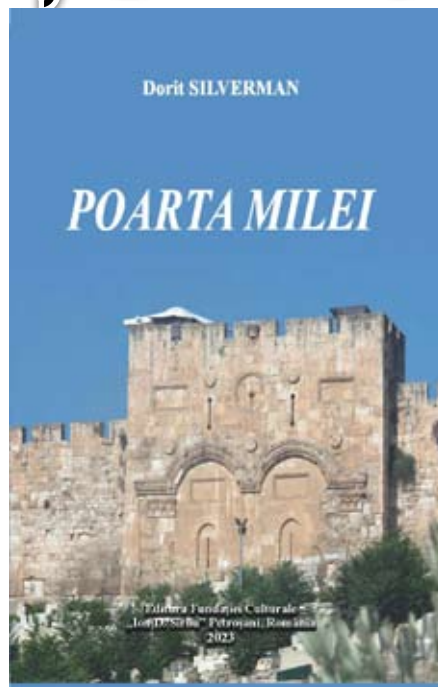
Avram și familia sa reiau veche poveste a lui Avram (Avraham), cu cei doi fii ai săi, unul de la soția sa, venit pe cale binecuvântării, altul de la o altă femeie, venit în lume pe calea iubirii firești (p. 24). Între cei doi apar divergențe și apropieri, timpul vindecă răni. Este o adversitate marcată de pecetea timpului, o iubire rezolvată prin dragoste.

Oamenii trec prin numeroase încercări, tatăl, Nahman, se accidentează folosind bicicleta (p. 27), mama, Rahel, se îmbolnăvește (p. 32). Copiii, după ce se apropie prin sinceritate, se despart, viața aruncându-i în sfere diferite (p. 95).

Oamenii simpli nu uită personalitățile vremii lor și personalitățile care au făcut o țară (p. 57).

Sărăcia poate uni oamenii, suferința și speranța formează un liant puternic (p. 22), unitatea dintre ei aduce biruință. Chibuțul este locul unde oamenii pot locui și trăi în comun, acceptându-se (p. 101).

Un bărbat luptă pentru sine, pentru familia sa, pentru patrie pe diferite fronturi: în armată, sport, credință, recuperarea memoriei.

Tatăl le solicită celor doi, Avram și Atef, să-și facă o fotografie împreună, un simbol al imaginii comunității umane (p.127).

Destinul are rolul său, Amir scapă dintr-un accident datorită unei întâmplări providențiale (p. 174).

Fiecare familie are secretele ei, acestea pot genera energii nebănuite care dinamizează istoria (p. 183). Iubirea nu ține cont de diferențele generate de societate, de trib, de popor, de tradiții sau obiceiuri, iubirea îi eliberează pe oameni (p. 92).

Generațiile tinere au alte valori, istoria i-a obligat să vadă partea bună a vieții, să depășească tensiunea dintre viață și moarte (p.169).

Cei în vârstă trebuie să aibă capacitatea de a înțelege sensul ultim în viață și de a se adapta la noul context.

Avram învață să utilizeze calculatorul la o vârstă înaintată, informațiile oferite din lumea virtuală îl pun în fața unei noi perspective (p. 171).

Între informațiile stocate în lumea virtuală și informațiile deținute de memoria umană trebuie să existe armonizări, așa se poate vedea clar calea în viață (pp.182 – 184).

De remarcat numeroasele trimiteri făcute în cadrul narațiunii, aflate la subsolul paginilor, ele fac parte integrantă din dinamica vieții, trebuie acceptate ca lămurind mișcarea în lume și anotimpuri.

Saaraim înseamnă două porți, nume ale unui cartier în care locuiesc personajele principale în prima etapă a vieții. De aici, poarta vieții și poarta de fotbal, pasiunea lui Avram, golgheterul echipei din cartier și golgheterul echipei naționale.

Poarta este un portal prin care se strecoară generațiile dintr-o parte în alta a vremurilor. De aici - Poarta Milei, simbolul narațiunii de față.

Sunt și trimiteri care lămuresc tradiții, înjurături, blesteme, binecuvântări, ele fac parte din cultura poporului, asimilate ca primite din vechime și tradiționale, care echilibrează istoria la nivel personal. Ben-Gurion este personajul istoric acceptat de popor, cel care a adus independența și a stabilizat statul Israel. Numele personajelor sunt simbolice, reale și concrete. Avram se leagă de istoria veche a triburilor lui Israel. Rahel este numele unei poete.

Jocul de cuvinte aduce o notă de autenticitate, cuvântul sâni de femeie - „țitim” - seamănă sonor cu „țitiot” care înseamnă maioul cu ciucuri la bărbații religioși, se poartă pe sub cămașă.

Tradiție impusă bărbaților prin normele religioase și civile aduse de Moise, personajul mitic al Vechiului Testament, bărbații trebuind să aibă acel ciucure pentru a le reaminti că păcatul nu poate fi tolerat.

Există în carte numeroase tablouri dure, simbolice. Un bărbat trebuie să ucidă o găină smulgându-i capul, semn al bărbăției, puterii, maturității depline. Scenă greu de acceptat de tineri, dar impusă de tradiție (p.175).

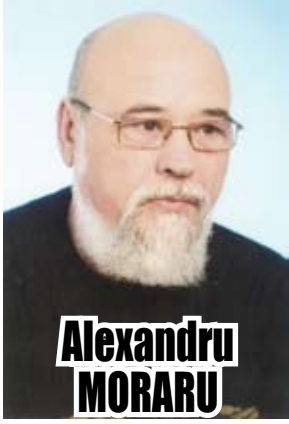
Limbaajul romanului este unul agreabil, simplu, dar nu simplist, cuvintele curg, sinceritatea, sentimentele personajelor sunt redată prin dialoguri sau fraze scurte, simbolice, dar autentice.

Dorit Silverman a reușit să prezinte cititorului o poveste credibilă, păstrând sensul miturilor care fac parte din cultura celor din Israel, identificându-i ca beneficiari ai Milei divine, chiar și în situații normale și curate. Ea solicită atenția cititorului și-l implică în judecata de zi cu zi, fără să-l obosească.

Amos Oz, cunoscut scriitor din Israel, notează: „*Poarta Milei* este un roman complicat și scris cu talent. Există o deosebire fină în ceea ce privește rădăcinile conflictului israeliano-arab, dar și o privire originală asupra naturii umane, a firii și a iubirii. O carte lizibilă și elocventă” (p. 193).

În postfață, Ada Stuparu a notat: „Revine autoarei, Dorit Silverman, ca și traducătorului, Menachem M. Falek, meritul de a fi deschis o poartă cititorului român spre o altă cultură, o lume mai puțin cunoscută și un timp al unor dramatice experiențe de viață” (p.192).

* Dorit Silverman, *Poarta Milei*, roman, 196 pagini, Petroșani: Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu”, 2023. Traducerea: Menachem M. Falek. Postfață: Ada Stuparu.

Alexandru MORARU

Explorând un vad prielnic

scheci

(Însoțit de cameraman, reporterul efectuează o transmisiune din satul Vaidenoi. După câteva ore de pândă pe ulițele pustii, pe la asfințit, apare o băștinașă. Reporterul se repede la ea, cu microfonul întins, răstimp în care partenerul său filmează de zor scena.)

FEMEIA (speriată): Ce... ce vreți?!

REPORTERUL: Să ne răspundeți la câteva întrebări.

FEMEIA (măsurându-l chiorâș): La ce întrebări?

REPORTERUL: De pildă... ce părere aveți despre implementarea programului de digitalizare la nivel național?

FEMEIA: Ha?

REPORTERUL: Mă refeream la digitalizare... la...

FEMEIA (întrerupându-l): Oh, cât mi-o plăcut!

REPORTERUL: Ce?

FEMEIA (chicotind): Pozna cu degetele... (După o pauză.) Știți... eu îs cam gâdilicioasă. Și Iosâm, bărbatu' meu, mă gădila în fiecare seară, când ne culcam. Iar eu râdeam, și râdeam, de nu mă mai săturam.

REPORTERUL (intrigat): Se pare că n-ați înțeles sensul întrebării mele.

FEMEIA: Cum să nu!? Da' n-am știut că e botezată așa: di-gi-la-ti-zare.

REPORTERUL (corectând-o): Digitalizare.

FEMEIA: Zi-i macar cum, că faină e! Te mântuiește de orice hibă. (Își leagă mai strâns broboada sub bărbie și-i trage cu ochiul.) Mare pogan ești, bag samă!

REPORTERUL: Adică?!

FEMEIA: Bați aproponaturi, ca să mă suci de cap. Crezi că nu știu ce vrei?

REPORTERUL (mirat): Ce vreau?

FEMEIA (zâmbind cu subînțeles): Oarece prosperătură. Veselă și lată. Da' aia n-o află pe uliță.

REPORTERUL (contrariat): Despre ce vorbiți?! Nu pricep nimic!

FEMEIA: Ei, nu! Crezi că nu știu unde-ți stă gându'?

REPORTERUL: Zău? Unde-mi stă?

FEMEIA: La muieri.

REPORTERUL: La muieri?

FEMEIA: Dară! Ți-e poftă de ele, vâd eu! Că îs...

REPORTERUL (întrerupându-o): Stai! Alțeva te-am întreat, iar dumneata... (Pauză.) În fine, vrei să răspunzi chestionariului meu?

FEMEIA (încruntându-se): Ce chestie?! Acu' umbli și cu din astea?

REPORTERUL: Cu ce?

FEMEIA: Cu șmecherii de oraș. (Pauză.) Știi ceva?

REPORTERUL (fluturând din braț): Lasă asta! Mai bine spune-mi: de ce e satul așa de pustiu?

FEMEIA: Pustiu? Ți se pare. Toți îs la un loc.

REPORTERUL: Unde?

FEMEIA: La sexibar. Acolo găsești puicuțe extra.

REPORTERUL (uimit): Aveți așa ceva aici?!

FEMEIA: Păi! Și încă mai țapăn!

REPORTERUL: Chiar?

FEMEIA: Îhî.

REPORTERUL (curios): Ce anume?

FEMEIA (omezindu-și buzele): Na-itclub.

REPORTERUL: Club de noapte?!

FEMEIA: Ie, ie... Acolo băntuie mai mult bărbații, da' zumzăie și „porumbițele”. Ai de unde alege, îți garantez.

REPORTERUL (uluț): Bine, dar câmpiile, fermele, cine le muncește?

FEMEIA (proptindu-și pumnii în

șolduri): Ce-ai zăs?!...

REPORTERUL: Cine se ocupă de ogor, de agricultură?

FEMEIA (răsucindu-se bruscă pe călcăie și rupând-o la fugă): Ui, da' smintit mai ești! Doamne, asta ne ispitește cu munca! Vai ție, desfrânatule! Prăpăditule! (Se oprește o clipă din goană și agită pumnul spre cei doi.) Arză-v-ar focu' de cioflingari! Că numa' cu strâmbe feștelii! Când am zis c-am scăpat de corvoadă, veniți voi să ne tulburăți?! Mânce-vă pleava de puțiflindări! (Dispare din raza privirii lor și, imediat, se ivește un vârstnic târând în lesă un pietros masiv.)

REPORTERUL (făcând un pas înainte): Încotro, tataie?

BĂTRĂNUL: Ia, spre casă...

REPORTERUL: De unde vii?

BĂTRĂNUL: Ha?

REPORTERUL: De unde vii?

BĂTRĂNUL: De la întins oase.

REPORTERUL (nedumerit): Adică?!

BĂTRĂNUL: De la masaj.

REPORTERUL: Zău?

BĂTRĂNUL: Păi!

REPORTERUL: Și cum e?

BĂTRĂNUL (scuipându-și în palme): Lux, `t-ui cucuruzu' ei de viață! Sâmtăș cum întineresc.

REPORTERUL: Dar... cu bolovanul asta... ce faci? De ce-l trați după tine?

BĂTRĂNUL (zâmbind șiret): Ca să îmburd tractoru'.

REPORTERUL: Al cui?

BĂTRĂNUL (asprindându-și vocea): A lu' Bobală, vecinu' meu.

REPORTERUL: Pe ce motiv? Te-a supărat cu ceva?

BĂTRĂNUL: Ba bine că nu! După ce că-i puchinos, se mai uită și ponciș! Da' nu asta mă atăță. Are el un beteguș și mai țapăn.

REPORTERUL: E periculos?

BĂTRĂNUL: Cât încape! Una, două – zvâr cu măgăoaia în ogor! Și tot ară și samână, de juri că-i abnormal! Nici nu mă pot hodini din pricina lui. (Pauză.) Știți ce cred eu?

REPORTERUL: ?!

BĂTRĂNUL: Suferă cu „păsărica”. Da' nu mă miră. Am auzit că se trage dintr-o familie de lotri, că de aia n-are astâmpăr.

REPORTERUL: Și cum vrei să răstorni tractorul?

BĂTRĂNUL (luminându-se la chip): Pun stâncă în drum, pe negură, și dă cu roata în ea. Apoi – ducă-se de-a rostogolu' până la comandă „ho!”. Fiind...

REPORTERUL (retezându-i vorba): Și nu te temi?

BĂTRĂNUL: De cine?

REPORTERUL: De lege. Dacă-l schilodești? Sau, mai rău, îl omori?

BĂTRĂNUL (inspirând adânc): D-apăi... o lecție musai să-i dau. Că-s mai în vrăstă ca el și nu mă respectă. (După o pauză.) Da' `mneavoastră... ce croiți p-aci? Ce căutați?

REPORTERUL: Sondaje, interviuri...

BĂTRĂNUL (surzând): No... faină treabă! Amu', întrebați-mă, că-s ochei.

REPORTERUL (relativ surprins): Hm... Ne-ar interesa opinia dumneavoastră vizând digitalizarea. Ce ziceți, e viabil proiectul?

BĂTRĂNUL (scobindu-se în nas): Da' cum! Normal că e viu, că doar nu l-o spârcuit satana! Mereți tot așe, oblu, și dați de el.

REPORTERUL: De cine?

BĂTRĂNUL: De Gigi.

REPORTERUL (mirat): Care „Gigi”?

BĂTRĂNUL (hlizindu-se la cameraman): Țla cu gitalizarea. Șade la tri ocacuri d-aci, lângă podeț. Alantăieri l-au adus.

REPORTERUL (contrariat): Cine, de unde l-au adus?

BĂTRĂNUL: De la căpiați. Da' nu l-au ținut în odaie, ci în șopron. Iar după aia, l-au mutat în bec. Acolo s-o betegit și mai urât, c-a înghițit mucegai și păienjeni.

REPORTERUL (vizibil plictisit): Aha... Înțeleg... În regulă, poți pleca.

BĂTRĂNUL (șoptind conspirativ):

Eu știu și a doini... (Saltă brațele și, cuprins brusca de fervoare, pocnește succesiv din falange.) Arde-o!... Uscă!... Freac-o!!!...

REPORTERUL (croind un gest de lehamite): Gata! Ajunge! Scoli tot satul.

BĂTRĂNUL (încins de-a binelea): Uiuuu, piparcă iute, toate fetele-s avute... (Încetează brusca, căci zărește o siluetă apropiindu-se de ei.) Îi militistu'. Mă pândește mereu, să-i dau banii. Că m-a amendat, pe motiv de furt de lemn. Numai că eu n-am prădat în codru, ci am desprins grinzile din podețul făcut de primărie. Și ce? S-o îmburdat lumea? Uite fleoșc! (Se apleacă și, apucând funia bolovanului, se depărtează repede în josul uliței. Imediat, apare și omul legii. Are cascheta murdară, uniforma ruptă, și câteva tumefacții pe obrazu-i măsliniu.)

REPORTERUL (marcat de aspectul acestuia): Ce s-a întâmplat, domnule agent?! Vă putem ajuta cu ceva?

POLIȚISTUL (aproape plângând): Sunt cel mai nenorocit om! Iar am mâncat bătaie!

REPORTERUL: De la cine?

POLIȚISTUL: Ieri, de la clanul de interlopi. Iar azi – de la un mafiot super periculos. Un as în meserie! Se camuflează strașnic, că nici dracu' nu-l depistează! În afară de mine, natural. I-am luat urma, însă l-am pierdut după plop. (Își scoate cascheta și, cu gesturi scurte, mătură sudoarea de pe frunte.) Nu l-ați văzut?

REPORTERUL: Pe cine?

POLIȚISTUL: Pe tâlhar. De obicei, tractează un trunchi de copac, pentru derută. Deși îl filez ca la carte, nu reușesc să-l arestuez. Are o viteză fantastică, în para-mă-sii! (Priveste, pe rând, în cele patru puncte cardinale și strănută zgomotos, răstimp în care nările îi palpită ritmic.) Hopa, l-am adulmecat! Îi simț izul în atmosferă. A cotit-o spre nord-sud-est, la Malu Mort, vizavi de cimitir. Ba nu, virează către est-vest-centru, în pas elastic. Precis că se duce la Peștera Șușilor. Crede că scapă, nu-mai că se înșală. Fac un ocol tactic și – țac!, îl salt ca din pat. (Brusc, sprintează energetic și dispare iute la orizont.)

REPORTERUL (fluierând a pagu-bă): Pare-se că se va alege praful de reportajul nostru...

CAMERAMANUL: Oare?

REPORTERUL: Păi... nu vezi? De când practic meseria asta, e primul eșec de proporții. Ce material predau la redacție?

CAMERAMANUL: Răbdare, nu dispera. Poate, până la final, reușim.

REPORTERUL (sceptic): Mă îndoiesc... Numai de s-ar petrece vreo minune...

CAMERAMANUL: Cum îi zice satului?

REPORTERUL: Vaidenoi. E între Cărdășia Mare și Șperțu de Sus.

CAMERAMANUL: Mda... O zonă interesantă. Plină de legende și mister.

REPORTERUL: Tocmai de aia am și venit aici, nu? Să analizăm filonul tradițiilor ancestrale, eposul specific.

CAMERAMANUL: Elementele identitare...

REPORTERUL: Exact! Baștina străbună la confluența cu provocarea modernității. Ah, ce zăcământ analitic, ce bogăție spirituală!

CAMERAMANUL (atenționându-l): Ssst! Vine cineva.

REPORTERUL: Dincotro?

CAMERAMANUL: Pe lângă ziduri.

REPORTERUL (încordându-și atenția): Aha, vâd! Pare o umbră, ceva straniu...!

CAMERAMANUL (holbându-se și el): Într-adevăr... Parcă se prelinge ca o gelatină...

REPORTERUL: Sau ca un lichid de frână.

CAMERAMANUL: Ciudat! N-am mai întâlnit un fenomen identic.

REPORTERUL: Nici eu.

CAMERAMANUL (neliniștit): Hm... Oare ce-o fi?

REPORTERUL: Habar n-am. Însă presimt că nu-i a bună.

CAMERAMANUL: Să fie un demon? **REPORTERUL (șoptit):** Posibil... (Ușa Night-Clubului se deschide brusca și un zdrăhon aruncă un balot pe caldarâm. Cei doi parteneri se apropie și, de sub fardul gros, deslușesc chipul zbârcit al unei babe. Aceasta sare în picioare, agită degetul mijlociu spre intrarea localului și azvârle cu o sticlă de vodcă în direcția cabaretului.)

CAMERAMANUL (uluț): Ce naiba, ce-a fost asta?! Am senzația că visez.

REPORTERUL: Și eu. (După o pauză): Știi... am o propunere...

CAMERAMANUL: Bănuiesc ce vrei să zici. S-o ștergem de aici, nu?

REPORTERUL: Ai intuit exact. S-o tulim repejor, altminteri o îmbârligăm. Cine știe în ce belele mai nimerim.

CAMERAMANUL (croind o grimasă): Ai dreptate, doar că... hm... am un gust amar. Dăm bir cu fugiții? Cedăm așa ușor?

REPORTERUL: Ai de ales? Nu vezi că, aici, toate-s pe dos?

CAMERAMANUL: Eu zic să mai așteptăm nițel. Nu-i exclus să întâlnim și un sătean normal...

REPORTERUL (îngândurat): Mda... Însă, atunci, voi schimba tema interviului. Renunț la chestionarea despre digitalizare și propun alt subiect.

CAMERAMANUL: Mai accesibil?

REPORTERUL: Sper. Mă voi referi la Planul Național de Renovare și Rezistență. Am auzit că face furori printre poporeni.

CAMERAMANUL (aprobând din cap): Ideea nu-i rea. Mi se pare fiabilă în contextul dat, când are atâția adepți înfocați. Trebuia să fi mizat pe ea încă din start, nu pe lecția digitalizării care e vulgarizată într-un mod impardonabil. Ba e chiar obscenă prin conotațiile ei forțate. (Tace, căci, în răstimp, umbra zărită adineauri apare în dreptul lor și leapădă din cârcă o scară lungă. O răstoarnă pe partea cealaltă, apoi o ia din nou în spinare, o reazămă de zidul unei case arătoase și, urcându-se pe ea, dispare pe acoperiș, după care revine cu două țigle, înșfacă scara și-o rupe la fugă cu tot cu ea.)

REPORTERUL (încrăenit): Tu mai pricepi ceva?

CAMERAMANUL (ridicând din umeri): Absolut nimic! E surprinzător, ireal...!

REPORTERUL (atenționându-l): Uite, mai vine careva. După mers, pare un tip zdravăn. Poate am noroc cu el... (Îi iese în întâmpinare și scoate microfonul.) Bună seara! Sunteți amabil să ne răspundeți la câteva întrebări?

SĂTEANUL: Anume, la ce?

REPORTERUL (volubil): Ce părere aveți despre Planul Național de Renovare și Rezistență? Merită a fi implementat la noi?

SĂTEANUL (râgâind): Apăi, dragă domnușule, află de la susemnatul un lucru. Eu cu dârzenia am stat mereu oblu, că nu degeaba am crăpat cioate cu duimum'. Dacă ai lemne de tăiat, îți le crâmpoțesc minten, `tu-le soarta-n codru! Și nici nu mă calicesc la preț, că ne tocimim țacum-pacum. Ce zici, facem târgu'?

REPORTERUL (luat prin surprindere): Mulțumesc pentru ofertă, dar nu despre asta e vorba.

SĂTEANUL: Da' despre ce?

REPORTERUL: Știți, eu fac un interviu și...

SĂTEANUL (întrerupându-l): Știu, dară că știu... Pintează știe tot.

REPORTERUL: Cine-i Pintează?

SĂTEANUL (semețit): Eu mi-s. (Pauză.) Amu, aista cu reforma și cu rezistența am priceput-o, că nu-i mare scofală. Da' mă roade alțeva.

REPORTERUL: Adică?

SĂTEANUL: O taină adâncă. Ea mă frământă. Dacă o mai descâlcesc și p-asta, atunci îs belfer.

REPORTERUL: La ce te referi?

SĂTEANUL (impetuos): La flexibilitate.

REPORTERUL: Și ce te miră?

SĂTEANUL (încurcat): Păi, am tri flexuri acasă. Marfă lux, nu jucărie!

REPORTERUL: Și?

SĂTEANUL: Nu știu pe care să-l vând, să-mi plătesc datoriile la stat, grâu' mamii ei de treabă azi și mâine încă!

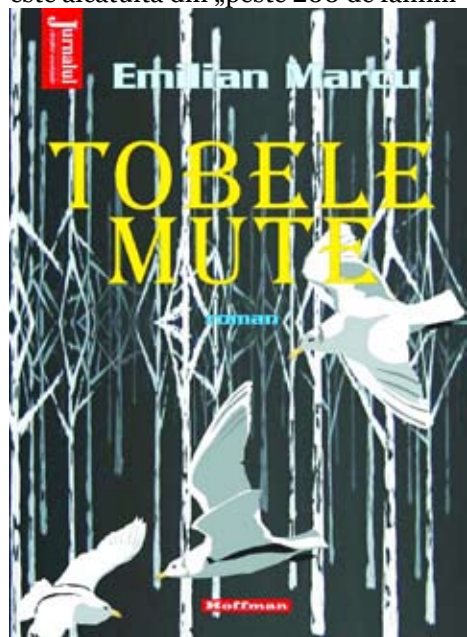
Paraschiva BUCIUMANU

Siberia, între real și ideal

neprielnic, dar, în fiecare roman, autorul explorează viața oamenilor așezați în diferite localități din taigaua siberiană, adăugând ficțiune și suspans.

În *Tobeile mute*, acțiunea este plasată într-un sat-lagăr, unde Sașa Ilici, reformatorul, este trimis să apere granițele Rusiei. Romancierul descrie viața cumplită, deznădăjduită a oamenilor condamnați la muncă foarte grea în colonia rusească aflată la 30 de km de satul Ivanovca, Lumea din captivitate este alcătuită din „peste 200 de familii”

Emilian Marcu este cunoscut în mediul literar ca un scriitor polivalent. S-a remarcat, mai întâi, ca poet de o mare sensibilitate artistică (*Sigiliul toamnei*, *Fețele insomniei*, *Muzeu de sate*, *Mormânt în metaforă*, *Supliciu norilor*, *Plâns de clopot* etc.), apoi ca prozator cu o incontestabilă vocație epică (*Suburbii municipale*, *Iadul de lux*, *Lumea de dincolo de lume*, *Ultima cină a palatinului* etc.), dar și în calitate de critic avizat al fenomenului literar contemporan (*Vitrina cărților*). Romanele care alcătuiesc trilogia *Cine ești tu, Siberia?* dezvăluie calitățile unuia dintre cei mai importanți scriitori contemporani.

Trilogia este construită în stilul deja consacrat al lui Emilian Marcu, din romanele *Tobeile mute*, apărut în 2014, la Editura PIM, și reeditat în 2021, la Editura Hoffman, *Tărâmul inocenților*, publicat în 2017, la Editura Princeps Multimedia, și reeditat tot în 2021 la Editura Hoffman, și *Lumea după sabatul cocorilor*, apărut în 2022 la Editura Papirus Media. Cărțile își au sursa în mărturisirile cutremurătoare ale oamenilor din Heleşteni, satul natal al scriitorului, luați prizonieri după Al Doilea Război Mondial și duși în nemiloasa Siberie, pentru a fi deznădăjdiți și, în cele din urmă, exterminați. Scriitorul își asumă dificila misiune de a descrie un timp și un loc pe baza poveștilor dureroase ale deportaților. Scrise altfel decât poveștile preotului Dimitrie Bejan, cel care a trăit direct experiența deportării și care a vorbit despre calvarul siberian în cartea *Bucuriile suferinței*, creațiile lui Emilian Marcu atrag atenția prin amestecul de real și de fabulos, prin nuanțările subtile care duc evenimentul epic în zona poeziei, prin înclinația scriitorului către meditația eseistică și prin atmosfera de basm creată. Toate acestea dovedesc un scriitor de o mare complexitate care stăpânește, cu siguranță, dimensiunile proteicului.

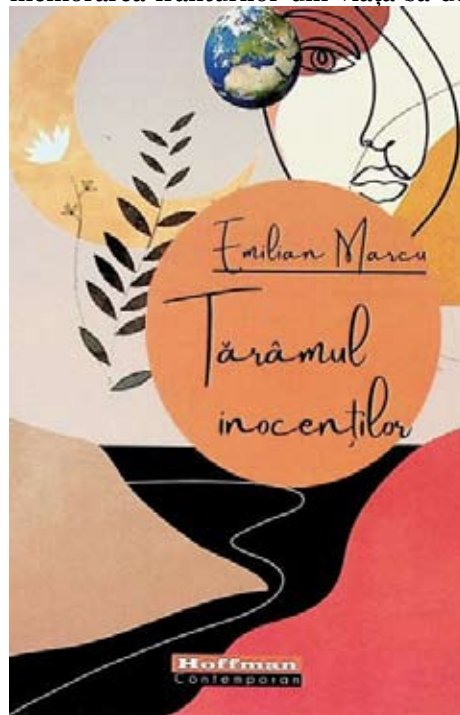
La fel ca romanele care alcătuiesc tetralogia *Suburbii municipale*, și cele care compun trilogia *Cine ești tu, Siberia?* au suficientă independență încât să fie citite separat, însă, pentru a înțelege mai bine intenția scriitorului, se recomandă lectura consecutivă a cărților. Acțiunea este plasată în Siberia, un topos real, un spațiu geografic

aduse din locuri îndepărtate, cu comportamente diferite, care încearcă să se adapteze și chiar să-i integreze pe cei puși să-i păzească. Se conturează personaje negative și caractere foarte aspre, șeful lagărului Aliluievici și Ostia, soția sa, riguroasa Nastasia Vavilov, profitorul perpetuu Trifonov, dar și tânărul Ion Alnimănuș, născut prizonier, care refuză să părăsească satul-lagăr pentru că nu are unde se duce. Împreună cu soția sa Alia, își construiește o locuință în fața vechiului lagăr și pune bazele unei noi așezări libere, Svoboda, folosind resursele locului respectiv (pământul, pădurea, peștii, animalele)

Acțiunea din *Tărâmul inocenților* se petrece după desființarea satului-lagăr, ca urmare a morții lui Stalin, iar prizonierii și gardienii nu știu ce să facă cu libertatea lor. Cititorul se așteaptă, probabil, ca scriitorul să prezinte viața lui Ion Alnimănuș și a oamenilor care aleseseră să rămână în ținutul aspru al Siberiei, chiar dacă fuseseră eliberați, însă realizează imediat că protagonistul celui de-al doilea roman nu este omul fără identitate și fără rădăcini familiale, ci Sașa Ilici Ostafiev, dar nu ca personaj activ, ca în primul volum, ci ca personaj-reflector, contemplativ.

În centrul celei de-a doua cărți se află călătoria inițiată de Sașa Ilici, ple-

cat după câinele său, despre care aflase că fusese sfâșiat de un urs. Căutându-și câinele prin pădurea siberiană, cade într-o prăpastie și ajunge în *tărâmul inocenților*, unde descoperă o lume gregară, arhaică, mitică, asemănătoare celei din povestirile lui Sadoveanu și ale lui Vasile Voiculescu. Paginile despre băștinăși care-l îngrijesc pe protagonistul găsit în prăpastie îmbogățesc și nuanțează monografia vieții din taigaua siberiană, dar accentul se deplasează vădit pe frământările lui Sașa Ilici, care vrea să știe unde se află, cine sunt oamenii care l-au salvat și de ce au făcut-o. Treptat, se abandonează planul fizic și se acordă importanță celui spiritual. Suspansul este menținut de ambiguitatea personajului care pendulează între starea de veghe și cea de reverie. Sașa îi urmărește pe oamenii care l-au salvat, observă că aceștia se conduc după semnele cerului, că poartă haine simple, confecționate din piei de animale, că sunt în armonie cu natura, dar nu-i înțelege pentru că vorbesc o limbă necunoscută. În plus, Sașa rememorează și analizează, sau visează, unele dintre experiențele dureroase trăite înainte de alunecarea în grotă, ca și cum și-ar face bilanțul vieții. Prin rememorarea frânturilor din viața sa de

dinaintea căderii în prăpastie, cititorul are din nou acces la aspecte importante din primul roman.

La finalul cărții, Sașa pare că se întoarce în Ivanovca, unde a trăit înainte să cadă în prăpastie, dar, în convoiul care se îndreaptă către Svoboda, el devine o „umbră”, semn că alunecarea sa în văgăună a însemnat, de fapt, intrarea pe „tărâmul morții”. Un roman captivant, uluitor, distinct cu Premiul pentru proză al Academiei Române!

În *Lumea după sabatul cocorilor*, Sașa Ilici pleacă din nou într-o călătorie inițiată, dar, de data aceasta, pe marea cea mare (la fel ca Iona al lui Marin Sorescu), într-o misiune extrem de dificilă. Pentru a câștiga încrederea și indulgența lui Aliluievici, care, la rândul său, urmărea să-i îmbuneze pe cei care îl verificau, Sașa Ilici este trimis să aducă blănuri de castor, de hermină și de viezure, fiind asigurat că Jokar nu va afla de plecarea lui, iar tobele vor rămâne mute și atunci când cineva îi va simți lipsa. Și în această carte acțiunea este doar sugerată, pentru că primează tot planul spiritual. Sunt tulburătoare paginile despre viața călugărilor (Sfinția Sa, Sofronie, Chiparissa) care nu sunt scutiți de îndoieli, de temeri, de greșeli, de pasiuni carnale, de alți demoni și nici chiar de invazia furnicilor roșii.

Urmărind acest nivel al lecturii, ne aflăm în fața unui roman-eseu despre inocență, ispită, înfrânare, păcat,

penitență, izbăvire, urcuș spiritual și relația cu divinitatea, dar și despre suferință, singurătate și libertate.

Comunitatea pustnicilor truditori, ascunși în peșterile din taigaua siberiană, convingi că „Dumnezeu este singurătatea oamenilor”, reprezintă o altă lume misterioasă, asemeni *tărâmului inocenților*, pe care Sașa Ilici o descoperă în călătoria sa inițiată spre moarte. Plecat pe drumul fără întoarcere, Sașa Ilici, asemeni personajelor eliadești, este încercat de sentimentul religios.

Ca într-un basm, acțiunea trilogiei se petrece pe două tărâmurii, granița dintre cele două lumi fiind, foarte interesant, un râu roșu. Avem, pe de o parte, imaginea Rusiei totalitariste a lui Stalin, reprezentată de comandantul satului-lagăr, de comisarii zeloși și de paznicii demonizați și, de cealaltă parte, tabloul Rusiei misterioase, simbolizată atât de *inocenții* care trăiesc ca la începuturile lumii, cât și de călugării din peșteri cufundați în misticism.

Planul narativ care trimite la realitatea postbelică absurdă și la atmosfera sufocantă din anii stalinismului domină doar în prima carte. Și aici, chiar dacă oamenii sunt departe de civilizație și supuși experiențelor dureroase, observăm că viața intră într-o oarecare normalitate și pulsează în munca lor, în solidaritatea de care dau dovadă și, mai ales, în forța lor interioară. Da, omul este indestructibil, sufletul său nu poate fi distrus, mai ales dacă este dominat de spiritul divin care-l întărește și-i întreține speranța chiar și în momentele cumplite ale vieții. În celelalte două romane, Emilian Marcu explorează natura sensibilă a omului și aduce în prim-plan nivelul spiritual și chiar sugerează mesajul optimist al trilogiei. Nu întâmplător cărțile sunt presărate cu poeme-psalmi, reluate prin tehnica refrenului.

Ca în romanele moderne, finalurile sunt deschise, iar cititorul poate să interpreteze călătoriile lui Sașa Ilici ca fiind halucinații cauzate de căderea în prăpastie, vise ale protagonistului sau chiar o inițiere spre moarte. Romanele

Emilian Marcu

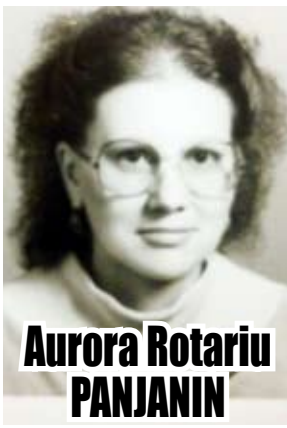

Lumea după sabatul cocorilor

PAPIRUS MEDIA

lui Emilian Marcu nu sunt liniare, ni se înfățișează o realitate foarte dură, dar și un imaginar plin de simboluri (zborul de cocori, cămila, furnicile roșii, vârful muntelui, clopotul, crucea etc.), iar liantul dintre cele două lumi este Sașa Ilici. El visează să îmblânzească ținutul nemilos al Siberiei. Dacă plecarea sa pe mare echivalează cu *marea trecere*, înseamnă că misiunea de a umaniza ținutul înghețat îi revine misterioasei femei Siberia, adăpostită în peștera călugărului Sofronie. Scriitorul nu și-a ales întâmplător locul acesta. Veți fi fascinați de felul în care autorul amestecă epicul cu liricul și realul cu fabulosul în cele trei romane despre o Siberie pe care Sașa Ilici nu o poate concepe *animănuș*.

**Aurora Rotariu
PANJANIN**

timpul și complexitatea tehnologiei ne schimbă viața de zi cu zi, futurându-ne o bucurie aparte de a savura frumusețea creației, dar astfel transformându-ne în beneficiari de inteligențe artificiale care ne vor controla până și sufletul,

emoțiile, dorințele... Ne vom trezi într-o bună zi mai săraci și fără identitate, dar în deosebi fără cunoașterea bunilor noștri.

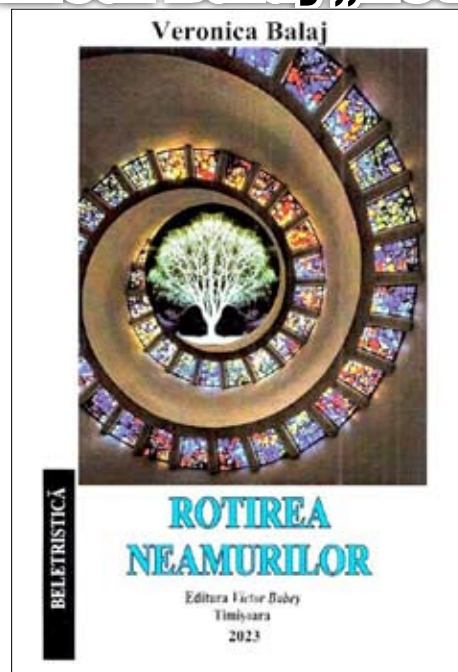
Din fericire, rolul minții omenеști este cu totul altul și aparține umanității universale, astfel încât sunt sigură că își va păstra verticalitatea și va lupta mereu pentru menținerea dreptului de a-și lumina drumul creativității – în modul cel mai real și spiritual. Un nume de referință, de anvergură în spațiul românesc, european și mondial, care ține la păstrarea identității umane în modul cel mai înalt este Veronica Balaj – autoare a peste treizeci de volume (proză scurtă, romane, poeme...), realizatoare de emisiuni Radio și Televiziune; membră a Uniunii Scriitorilor din România, a Asociației Scriitorilor de Limbă Română din Canada, membră a Academiei Româno-Americane, membră a Asociației Internaționale „Athenor” din Roma, deținătoare a mai multor Premii și Diplome (de Excelență, Internaționale, de Merit...). Opera autoarei este tradusă în mai multe limbi: franceză, engleză, germană, sârbă, italiană, spaniolă, ebraică etc.

Soarta a făcut ca, fără să ne cunoaștem fizic, să devenim prietene apropiate, datorită sincerității și puterii sale de muncă. Astfel, am colaborat literar-artistic cu ajutorul rețelilor de socializare și am putut avea în fața ochilor volumele sale. Cel mai recent roman al autoarei, intitulat „Rotirea neamurilor”, a apărut la începutul acestui an la Editura „Victor Babeș” din Timișoara. După ce l-am lecturat cu o deosebită plăcere, am simțit nevoia să scriu despre această minunată carte, pentru că am rămas uimită de ușurința autoarei de a crea imagini cu un puternic impact literar: o cascadă de metafore, comparații, nuanțe de cuvinte colorate, emoții care „ustură de durere” – toate izvorâte din amintiri. Este un fel de „sagă” despre trecut reînviat (așa cum menționează

Veronica Balaj: Vămile vremii într-o viață de om, în romanul Veronicăi Balaj „Rotirea Neamurilor”

însăși autoarea), prezentul cu accentele sale, profilurile de personaje prinse în lupta cu timpul”, un subiect mereu prezent de altfel în literatura universală. Adunând amintirile din cuta frunții cu o serie de amănunte aflate în „înscrisurile vremii”, autoarea ne prezintă în romanul său o scriere cu caracter memorialistic de o valoare incontestabilă și o veritabilă istorie literară, păstrată în imagini universale.

Tematica acestui roman al autoarei este una de o rezonanță puternică, aducând clipe de nostalgie dar și de acceptare a realului, totul cuprins în trăirile personajului principal Cătălina, care după un timp îndelungat (un sfert de veac), revine în țară (România), în locul natal (în apropiere de Bistrița-Năsăud), unde a copilărit. Bucuria reîntoarcerii la locurile dragi de care o „leagă rădăcinile” îi aduc „eroinei”, din păcate, și clipe pline de durere, tristețe, amăgiri, fiindcă rămăsese orfană de mamă (când nu avea nici șapte ani). Astfel, începutul romanului (primele trei capitole) este încărcat cu vibrații puternice și sensibilități tremurânde: „Mama mea? Simt cum mă privește. O fi gândul meu oprit în deschiderea albastrului cât micronul unei raze, sau chiar ochiul ei?” sau: „Liniștea pare că stă pe loc sprâjinită și ea ca și mine de trunchiul salcâmului de la vechea poartă. Aș putea-o numi „poarta așteptării”. A fost martorul a sute și sute de veniri și plecări”. Autoarea, într-un mod la fel de puternic și sugestiv, ne introduce în tematică, descriind chiar și clopotul bisericii ca unul cu dangăte accentuate, apoi văzduhul cu un șuierat prelungec pe preveștește o ploaie „de sunete ascuțite”, chiar și aparența neobișnuită a unui șarpe în biserică care „se spune și în biblie... e trimisul diavolului”. Descriind povestea cu o măiestrie inegalabilă, autoarea pur și simplu m-a ținut legată de carte, ca și cum aș fi „plutit singură” pe un pod imaginar, construit din impresii și povești de viață împodobite cu primejdii, spaime, speranțe, dar și bucurii. Pentru a transmite cititorului într-un mod cât mai autentic perioada de timp în care se întâmplase „povestea”, autoarea include în acest roman încă două familii învecinate și anume: familia Solomon (o familie de evrei, care în timpul prigonirii au îndurat „mult prea multe”), mai precis pe prietena din copilărie a Cătălinei, Berta

Solomon, cât și pe mama Bertei – așa numita „tușa Estera”. Cea de a doua familie învecinată a Cătălinei este tot o „prietină din copilărie, cu numele Nadia”, care are și un frățior, al cărui „nume răsfățat” este Neluțu; iar tatăl lor este personajul „cheie” în ceea ce privește descoperirea unei scrisori „împăturită cu grijă – fără plic”. În această scrisoare, ale cărei cuvinte sunt nerostite, dar care totuși par „a vorbi” și trezesc neliniști, fiind enigmatice, confuze, cerând răspunsuri la mii de întrebări, viclenia timpului a decis ca ele să nu ajungă la destinatar, ci tocmai în mâinile personajului principal, Cătălina. Este un semn al „rotirii neamurilor”, dar totodată a devenit și un bagaj în formă de spirală al întâmplărilor eroinei principale și a neamurilor ei. Ornamentele lingvistice pe care autoarea le folosește în acest roman cu o deosebită măiestrie îi dau cititorului de gândit, astfel că toate sugerările, presupunerile, întrebările și surprizele bine încheiate și încorporate în text îl țin mereu „legat” de acedă viață de om.

Romanul Veronicăi Balaj, „Rotirea neamurilor”, este, în acest sens, în literatura română contemporană și nu numai, pe bună dreptate, de o valoare incontestabilă. Ușurința cu care Veronica Balaj a creat imagini, ca o cascadă neîntreruptă de situații, metafore și

hiperbole, care avuseră rolul de a „căuta căutările”, descriind anii antebelici și postbelici într-o goană din care nu mai putea fi oprită, o pune pe un pedestal bine meritat. Derulând amintirile proprii ale personajului principal, asemenea unei pelicule foto, cu o serie de date găsite în înscrisurile vremii; autoarea ne vorbește despre „locurile dragi de care o leagă rădăcinile”, dar și despre locuri mai puțin dragi, precum „Valea Morii” – un loc blestemat, apoi „Piața Morii”, un maidan (unde i-au dus pe toți evreii...), biserița de lemn din deal și înmormântarea mamei: „cu sufletul lipit de cel al mamei, agățată de aripa îngerului trimis s-o conducă spre rai, îngerul, bietul, se obidea să se descotorescă de mine. Nu fusesem chemată acolo”. La fel, autoarea ne descrie cu măiestrie imagini evidente în timp, când „nu se putea cumpăra televizor decât cu înscrisuri pe lista de așteptare”, sau „la noi se pedepsește grav dacă o femeie vrea să renunțe la sarcină”, sau deopotrivă „Am auzit eu ce-i viața în comunism, dar nici chiar așa nu-mi imaginam. Aprobare pentru telefon?”. Transformarea situațiilor în imagini puternice, cristalizate autoarea le face cu ușurință unică, astfel încât meditațiile asupra destinului omului prins „în vâltoarea timpului” să fie aproape de sufletul cititorului.

Privind în ansamblu, credem că viziunea autoarei este o lume mereu în mișcare, în care cuvintele reconstruiesc realul, astfel ca impulsurile de trăiri sufletești să nu devieze de la întreg. Veronica Balaj construiește întregul romanului cu o nemaipomenită echilibrare de biografii, folosind discursuri din realitatea imediată cu o expresivitate magistrală. Pe bună dreptate, putem spune că Veronica Balaj și-a găsit locul cuvenit în literatura modernă românească, tocmai pentru că evenimentele și personajele de acest gen, deși în timpul și spațiul istoric sunt arhicunoscute, au fost puse până acum într-o lumină neadevătată. De aceea, este meritul autoarei că, pe măsură ce călătorește „prin viețile oamenilor” cu ochii „larg deschiși” și cu mintea deosebit de iscoditoare, surprinde unicitatea personajelor și astfel trezește și menține viu interesul cititorului, mereu atentă ca „umbrele și luminile” să se contopească într-un întreg care fascinează.

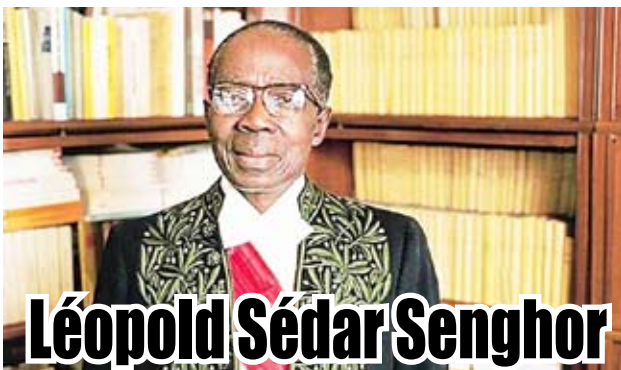
Novi Sad, iunie 2023

Dragă frate alb

Când m-am născut, eu eram negru,
Când am crescut, eram tot negru,
Când sunt în soare, eu sunt negru,
Când sunt bolnav, eu sunt negru,
Când voi muri, eu voi fi negru.

În timp ce tu, om alb,
Când te-ai născut, erai roz,
Când ai crescut, erai alb,
Când stai în soare, ești roșu,
Și când ți-e frig, te faci vânăt,
Iar de ți-e frică, te faci verde,
De ești bolnav, ești galben tot,
De vei muri, tu vei fi în întregime gri.

Atunci, îți pun o întrebare:
Dintre noi doi, cine oare e omul de culoare?

Léopold Sédar Senghor

Madrigal trist (1)

Ce-mi pasă
dacă ești cuminte?
Fii frumoasă!
Fii tristă dacă vrei -
să plângi!
Căci lacrimile
printre genele prelungi
Adaugă
un șarm privirii tale
Ca picăturile de rouă
pe petale.

Pe fruntea ta când riduri se ivesc,
Când chipul ți se-ntunecă și doare
Acel trecut ce-ntruna dă târcoale,
În inimă lăsând numai oroare -
Cu patimă sporită te iubesc!

Căci te iubesc când ochiul tău își lasă
O perlă caldă ca un strop de sânge
Când, împotriva mâinii mele ce te strânge
Angoasa ta prea mare se revărsă -
Și ai un icnet ca un strigăt de durere...

N-aș vrea să mint,
atunci, eu simt plăcere
E ca un imn profund, sublim
În pieptul tău acel suspin divin -
Și-n inima aprinsă de lacrimile calde
Suspiniu-aceia îi mărește focul și o arde.

Charles Baudelaire

Regina

Te-am proclamat regină.
Sunt altele mai mari decât tine, mai mari.
Sunt altele mai pure decât tine, mai pure.
Sunt altele mai frumoase decât tine, mai frumoase.

Dar regina ești tu.

Mergi pe stradă și nimeni nu te recunoaște.
Nimeni nu vede coroana ta de cristal,
nimeni nu privește covorul de aur arămiu
pe care picioarele tale calcă când treci,
covor care nici nu există.

Dar când apari,
toate fluviile corpului meu rezonează,
clopotele fac să vibreze cerul întreg
și un imn se răspândește în toată lumea.

Doar tu și eu, doar tu și eu, o, dragostea mea,
îl auzim.

Traduceri de Nicolae MUȘA

Pablo Neruda

Gheorghe SECHEȘAN

Simona-Grazia Dima: Havuz, Editura „Tracus Arte”

Fără nici o exagerare, cred că s-ar putea vorbi despre un stil propriu al poeziei **Simonei-Graziei Dima**. Într-o abordare metrică amplă, cu accente antice și cu care ne-a obișnuit deja, autoarea indică, încă din primele versuri ale volumului, **drumul spre centru al ființei**: „Îți iese-n drum havuzul, la mijloc/ cu fântână țâșnitoare până-n cer –/ o apă ră-mprejur brâul bazinei, / împodobit cu artă. Prudent înaintezi/ spre el, căci nu-i făcut din simplă piatră, / ci din sculpturi înlanțuite, ce parcă-s vii/ și parcă te-ar chema, însă un vag pericol/ deslușești, căci, pare-se, ar dori/ să te rețină-n lumea lor fără hotare, / cu ființe și cu cetățui străvechi și noi” (*Havuz*, p. 7). Deși, în aparență, această poezie pare „grea”, mesajul, chiar așa, îmbrăcat în imagini criptice (și până la urmă, esoterice), trasează o definiție a esențialității ființei umane: **arta, creația**. Ar putea părea banală afirmația, la o primă vedere, superficială, dar pentru poetă centrul existenței este chiar **fericirea**:

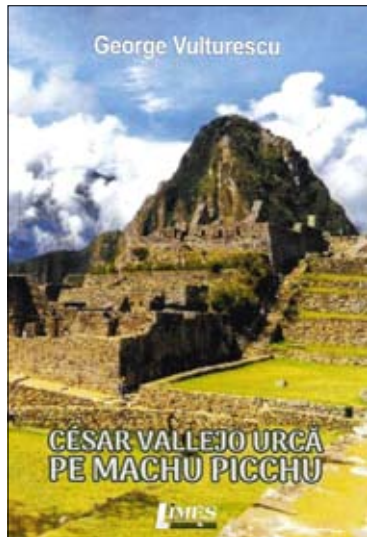
„Senină, împăcată, dincolo de lucruri și de vis, / doar vine. Acolo-ai vrea să fii, / în sulul ei lunecător, unde nu-i niciun ornament/ și fericirea-absoarbe” (*Havuz*, p. 7). Nu trebuie însă să ne lăsăm (prea ușor) amăgiți. Ea (fericirea) nu se câștigă ușor, trebuie săpat adânc pentru a putea (eventual) obține ceva în acest sens, trebuie, la fel ca în **Nirvana** indică, să dai la o parte vâlul iluziei, al realității false, amăgitoare. Viața este mai mult decât un ecran de umbre înșelătoare. Ea apare, în viziunea poetică a autoarei, drept un legământ cu implicații cosmice, istorice, imperiale. Existența însăși devine, în atari condiții, o mare responsabilitate: „Ar trebui să vorbești nepăsător, ca un automat, / despre ceea ce nu-ți privește legământul, atent/ doar la decizuri de mașinărie, la stratagemele/ din jocul luptătorilor mondiali sau infimi, / la oști și popoare-n migrație, la mozai-curii sparte, / apoi reinchegate, știind bine că toate-s fără importanță, / iar ce-i mai bun, mireasma ființei tale, / de must, fagure proaspăt, mei ori izmă, / s-o fii pentru mănolul imperiu adumbrit” (*Legământ*, p. 10). **Yahve, Iehova, El Eloah, Elohim, Adonai**. Iată doar câteva din numele cu care vechii evrei îl chemau, invocau și preamăreau pe Dumnezeu. Care este, însă, „cel adevărat”? Cabala ne spune că nu se cunoaște adevăratul Său nume, din următoarea pricină: de la începuturi, el era transmis unui rabin bătrân și înțelept, care apoi îl comunica, spre sfârșitul vieții, unui discipol tânăr. Aceasta, firește, pentru că un „astfel” de nume sacru nu putea fi cunoscut de întreaga lume, profană. Iată însă că, la un moment dat, rabinul a murit „înainte de vreme”, fără a mai apuca să spună numele sfânt discipolului său. Așa se face că oamenii, încă și în ziua de azi, doar încearcă să afle **NUMELE** cu adevărat. Cu alte cuvinte, prin extrapolare, numele, orice nume, al oricărei ființe, are implicații divine: „Numele dăruit din parte-ți le va părea/ un clopot ce zboară dezlegat la cer, / cu sunete de aur. Oferă-l – căci nimeni/ nu se va împotrivi, nu ești legat/ prin părtinire, știu cu toții. Un nume/ de la tine-i întotdeauna bun, fără cusur, / astfel se-ncheie ziua, cu tiv de spumă/ proaspătă și

Lăsați cărțile să vină la mine!

pură, ca în amurgul/ când familii mulțurta grea-n/ sătucul cel uitat, iar dedesubt/ pământul se preschimbă-n fericire (*Dăruirea numelui*, p. 11).

Vasile Proca: Funeralii pentru ghețari, Editura Ateneul Scriitorilor

Dumnezeu este prezent de la bun început în poezia lui Vasile Proca, reprezentând esența absolută: „De vrei să mă cunoașteți, / Uitați-vă-n oglinda apelor adânci/ ce-mi răsfrâng chipul până-n ceruri, / căci eu sunt!” (*Trecând prin timp*) E o poezie gravă, cu accente

mistice, a cărei miză este transmiterea sentimentului religios în poezia cea mai pură. Astfel, de pildă, pentru autor Dumnezeu e în șirul de strămoși: „Eu vin spre voi/ cu fiecare zi mai nou, / Din moși-strămoși eu vin/ și-i port în mine, / în suflul și-n cântul meu îi port” (*Trecând prin timp*). Chiar lucrurile care ar ține, aparent, de **ars poetica** îmbracă forma unor scene biblice, care „transformă” actul scrierii într-unul profund religios: „să-ți spăl picioarele oboșite/ drumet de noapte/ și mîna care scrie/ să-ți sărut –/ această fericire mi s-a dat (*Lampas poesis*). Am putea defini poezia aceasta drept o creație **responsabilă**, căci autorul resimte din plin vina umană (mai mult chiar, și pe cea poetică) a răstignirii: „există o solitudine a Răstignitului – acolo doar lumina și timpul îl mîngie/ și-i strigă vârstele poetului” (*Lampas Poesis*). Chinuit, suferind pentru întreaga durere a lumii, stigmatizat și marginalizat, poetul nu ezită să „profereze” cuvinte profetice, chiar dacă acestea nu vor fi pe plac Omului: „ridică-te/ de după gratiile cuvintelor/ și schimbat în început de zi/ să-i spuie bătrânului Om/ că Biblia prezentului ne-a ars mîinile/ iar mîine în marele Cerc o prelungă auzire/ va fi” (*Lampas poesis*). Neobosit, poetul subliniază, iar și iar, statutul divin al poeziei: „...poetul scrie/ cu lumina nopții scrie/ sărutați-i slova/ cât o câmpie/ de unde o lumină nemişcată tot vine/ prin douăzeci de vămi ea vine/ arginți ca niște ochi de lup plătind” (*Lampas Poesis*). Este o poezie adevărată, care își simte rostul și suferă pentru necredința omenirii, mai gravă, chiar, decât moartea: „Se va ivi Moartea într-o bună zi, / se va arăta cu trup născut din/ angoasa urât mirositoare, / un popor de umbre înnoit cu un popor/ de mame, tați și copii se va ivi/ și de toți vinul morții se va bea” (*Recviem*).

Adrian Marcu: Singurătățile unei femei frumoase, Editura Cartier

Ziarist, om de televiziune, cadru universitar, eseist, **Adrian Marcu** „vine pe piață” cu o carte de proză scurtă, care confirmă faptul că există oameni (citește creatori), e adevărat, de stirpe destul de rară, cărora le reușește ori-

ce, indiferent ce gen artistic ar aborda. Prezentul volum (Adrian Marcu, *Singurătățile unei femei frumoase*, Chișinău, Editura Cartier Rotonda, 2022) ne face să regretăm că autorul nu s-a dedicat acestui gen mai devreme, dar tristețea nu este atât de mare, pentru că fiecare își trăiește destinația într-un mod personal, și suntem convinși că, în ceea ce privește proza, Adrian Marcu se află (abia) la început de drum. Într-o primă proză, cea care deschide volumul, modalitatea abordată este cea realismului ori, mai degrabă, a neo-realismului. Prin notații

carte de debut în proză. Se vede însă că Adrian Marcu a avut răbdare, cu sine însuși, în primul rând; nu s-a grăbit să debuteze, oferind (doar) o carte „care promite”, așa cum se întâmplă mai de obicei, ci vine, acum, cu un „produs finit”, realmente de efect: „Văzu ca prin ceață trupul delicat al Patriciei cum plutea, la fel ca odinioară, în vis, trupul tatălui său, și nu reuși să-și dea seama dacă ceea ce vede e doar un fragment din alt vis sau o formă palpabilă de realitate, la care el, oricum, nu va mai putea să ajungă niciodată” (*Arsura*, p. 8). Mai mult decât atât, prozatorul are în registrul său estetic și alte concepte. Nu doar „realismul”, așadar, nu numai „istoria” ori „fantasticul”. În alte povestiri creează scene de-a dreptul „naturaliste”, menite să inspire groază: „Știi ceva, domnule, tragedia vieții mele au fost tocmai aceste mâini pe care le-ai tot fixat cu privirea, ore întregi. Brațele acestea m-au făcut să par cel mai puternic bărbat din lume și tot ele m-au transformat în criminal. Cred că diavolul mi le-a dăruit încă de pe atunci, de când eram foarte tânăr, un copil andru... Bărbatul spulcuit continua să privească, fascinat, mâinile gigantice, neomenești, ale colegului de călătorie, căzând și el, la fel ca insul dinaintea sa, în transa mărturiei pe care abia o aflase și din care părea incapabil să se mai desprindă” (*Brațele noduroase ale sorții*, p. 19).

Vasile Morar: Cartea iertării, Editura Rotipo

Din nefericire, poetul **Vasile Morar** nu mai este printre noi, dar versurile sale (*Cartea iertării*, Iași, Editura Rotipo, 2020) ne vorbesc, peste timp, despre destinul poetului și, în fond, al fiecăruia dintre noi, indiferent de care parte a penei de scris ne aflăm: „Crucea pe care o port/ nu este grea/ dar lemnul ei/ parcă-i un drog fierbinte/ care îmi arde umărul și palma/ care mă arde până la cuvinte” (*Poemele arse*, p. 11) Poezia lui Vasile Morar este o poezie religioasă din care nu lipsesc, însă, accentele de **post-modernism, auto-reflexia, precum și gândurile (grave) despre existență**: „Stăteam la masă-n cârciuma de pluș/ un vis subțire-mi picotea pe față/ și mă gândeam la toate câte sunt/ și socoteam cam cât s-a dus din viață” (*Rugăciunea*, p. 12). „Filosofic” și profetic, parcă, poetul își exprimă tristețea față de „perisabilitatea” vieții: „Și el rostea cuvintele senin/ cum ai purta un flutur de dărlog/ am început să plâng, trecuse viața/ eu nu știam încă să mă rog” (*Rugăciunea*, p. 13). Așa cum spuneam, religia este atotprezentă în această poezie, și în tot ce a scris Vasile Morar. Impresionează, de la bun început, identificarea cu sacrificiul suprem: „O să aduc un animal de jertfă/ să-l tai/ peste altarul pregătit/ din turmele/ care îmi stau în preajmă// ori poate voi fi eu mielul jertfit” (*Poemele arse*, p. 11). Sentimentul religios merge până la contopirea, cu Dumnezeu: „Pereții încărcăți cu icoane/ sfinții, toți sfinții și eu/ îi cunosc după nume, după înfățișare/ îl pot arăta în orice clipă pe Dumnezeu” (*Sfântul Gheorghe*, p. 13).

Am mai primit la redacție:

- Alexandru Buican: „Brâncuși, o biografie legendară”, Editura Actaeon Books, 2023;
- George Vulturescu: „Cesar Vallejo urcă pe Machu Picchu”, Editura Limes, 2023;
- Ioana Cosma: „visam că fumez cu Barthes”, Editura Vinea, 2023;
- Nicolae Iuga: „Maramureșul ca fenomen original și cultura actuală”, Limes, 2023;
- Tudor Negoescu: „Tastând numele tău, singurătate”, Editura Craiova, 2023;
- George Lăna: „Atelier2-Poezia. Valoarea în poezie”, Editura Waldpress, 2023;

George Lână/Doris Danzvit

Topire la rece / Kaltschmelze
Traducere / Übersetzung:
Doris Danzvit

den Weg rückwärts zu beschreiten
dir deinen Status
und die Freiheit als Frau zurückzugeben
mich daran zu erfreuen dass du gewirkt bist
aus Seele und erlesenem Fleisch
das erschauert wenn ich es berühre.

Rugați-vă pentru clipa

Voi căteșitoare
frumoasele toantele
deșteptele hădele
de care am fost îndrăgostit
rugați-vă pentru clipa acestui poet
să nu-i curme lumina
din pixu-i vrăjit
universal Gădele.

Betet für den Augenblick

Ihr Wievieleundalle
ihr Schönen und Dämmlichen
ihr Klugen und Hässlichen
in die ich verliebt war
betet für den Augenblick dieses Poeten
dass ihm der Henker des Alls
nicht das Licht
aus dem verhexten Stift zum Versiegen bringe.

Lumina din sufletul meu

Te-am strigat pe nume
din toate puterile
și lumina din sufletul meu
a înguncheat întunericul.

Das Licht aus meiner Seele

Ich rief dich beim Namen
mit aller Kraft
und das Licht aus meiner Seele
zwang die Dunkelheit in die Knie.

Universul nu se dezmente

Mi se risipesc una câte una spaimetele
soarele răsare
după același veșnic scenariu
se naște un copil
crește un fir de pădăie
înflorește un măr
și până seara i se coc în viteză fructele.

Stăpân pe legile sale
Universul nu se dezmente
legați prin fire nevăzute de astre
electronii evadează de pe orbitele hărăzite
se înșiră pe toată întinderea pielii
la distanțe infimezimale
apoi smeriți îmi cetluie pe trup
transparentă și grea cămașa neutră a morții.

Das Universum verleugnet sich nicht

Meine Schrecken zerstreuen sich einer um den anderen
die Sonne geht auf
auf die immer gleiche Weise
wird ein Kind geboren
wächst ein Löwenzahn
erblüht ein Apfelbaum
und bis zum Abend reifen rasch die Früchte.

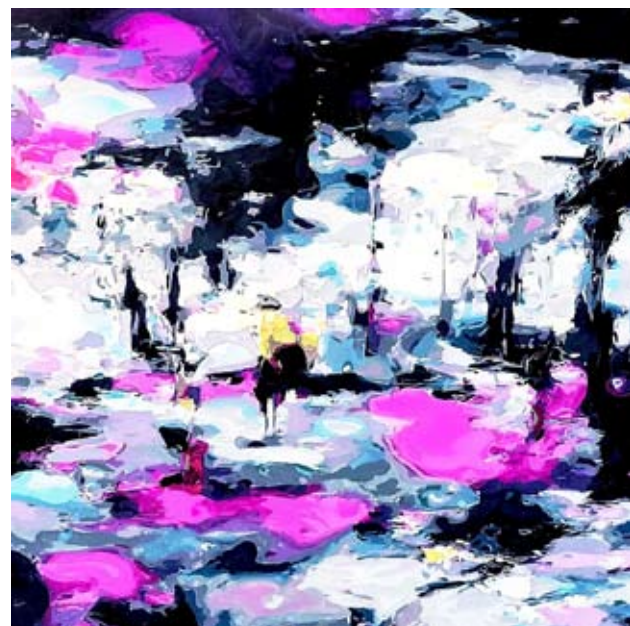
Herr über seine Gesetze
verleugnet sich das Universum nicht
verbunden durch für die Sterne unsichtbare Fäden
fliehen die Elektronen von den vorbestimmten
Umlaufbahnen
breiten sich über die ganze Hautfläche aus
auf winzigen Entfernungen voneinander
sodann prägen sie mir demütig
das durchsichtige und schwere neutrale
Hemd des Todes auf den Leib.

Îți aparțin

Mă cutremur se face lumină
bate palma Doamne
de-acum Îți aparțin.

Ich gehöre dir

Ich erbebe es wird Licht
schlag ein Herr
ab sofort gehöre ich dir.

O neașteptată lecție

Un fir de pădăie
înflorit magic la început de noiembrie
cu galbenu-i strălucitor
însufletește ovalul de piatră al fântâniței din curte
face abstracție de frigul ce va veni
crede în importanța demersului său ontologic
aidoma unui guru necuvântător
îmi servește cea mai neașteptată lecție
despre credință frumusețe
și forță lăuntrică.

Eine unerwartete Lektion

Ein zarter Löwenzahn
magisch erblüht Anfang November
beseelt mit seinem leuchtenden Gelb
das Steinoval des Brunnleins im Hof
sieht ab von der Kälte die da kommen wird
glaubt an die Wichtigkeit seiner naturgegebenen
Bestimmung gleich einem schweigenden Guru
gereicht er mir die unerwartetste Lektion
über Glauben Schönheit
und innerer Kraft.

Dumnezeu să mă ierte

Nu știam aproape nimic
despre structura și visele tale
nici despre farmecele ce te fac inconfundabilă
chipul tău dumnezeiesc
îmi îmbogățește clipă-de-clipă
conceptul despre frumos și prin el universul
am încercat să mă mântui privind-te
și fără voia ta te-am înălțat la rang de idee.

Dumnezeu să mă ierte
am izbutit această nepământească lucrare
dar ea s-a transformat în obsesie
și de atunci sunt incapabil să refac traseul invers
să îți redau statutul și libertatea ta de femeie
să mă bucur că ești plămădă
de suflet și carne aleasă
ce se înfioară când o ating.

Gott möge mir vergeben

Ich wusste fast nichts
über deine Beschaffenheit und deine Träume
auch nicht über den Zauber
der dich unverwechselbar macht
dein göttliches Antlitz
bereichert mir Augenblick für Augenblick
das Bild vom Schönen und durch dieses
das Universum
ich habe versucht mich zu erlösen indem
ich dich ansehe
und ohne deine Zustimmung habe
ich dich erhoben in den Rang einer Idee.

Gott möge mir vergeben
ich habe dieses nicht irdische Werk vollendet
aber es hat sich in Besessenheit gewandelt
und seitdem bin ich unfähig

ISSN 2069 - 1645

Revistă a

Unirii Scriitorilor din România,
editată de AL LUGOJPRESS SRL,
cu sprijinul sponsorilor și al SIP Timiș

Director: Nicolae SILADE
(actualitatealiterara@yahoo.com)

Redactori: Gheorghe SECHESAN,
Adriana WEIMER, Nicoleta CRĂETE,
Elisabeta BOȚAN, Veronica BALAJ,
Romeo Aurelian ILIE, George MOTROC,
Constantin STANCU, Mircea Dan DUȚĂ,
Ionel BOTA, Constantin-T. STAN
Redactor șef: R. V. GIORGIONI (rvgiorgioni@yahoo.com)

Adresa redacției:

Lugoj, str. Nicolae Bălcescu 6
Telefon: 0744-575-853

Adresa internet: actualitatealiterara.ro
Cărțile se primesc pe adresa redacției, iar materialele
pe e-mail: actualitatealiterara@yahoo.com
Revista se găsește în librăriile și chioșcurile
de ziare din Lugoj, Timișoara, Reșița, Librăria
Cartea Românească Iași și la sediul USR București